

Panait Istrati

DOMNIȚA DIN SNAGOV

**Povestirile lui Adrian
Zografi - Volumul IV**

(1926)

CUPRINS

SPRE SNAGOV	4
I. CÂNTEC HAIDUCESC.....	4
II. MURIBUNDUL DE LA BISOCA.....	14
III. TAZLĂU.....	42
LA SNAGOV	55
ÎN CUIBUL HAIDUCILOR	55
I.....	55
II.....	60
III.....	66
IV.....	72
V	77
VI.....	84
VII.....	93
VIII.....	101
IX.....	109
X	115
DUPĂ SNAGOV	124
ÎN VOIA SOARTEI	124

Încheind, cu acest volum, prima parte a povestei lui Adrian Zograffi, o dedic celor doi oameni care, fără să se cunoască, și-au dat mâna îndemnându-mă să scriu:

– scriitorului francez Romain Rolland

– pantofarului român George Ionescu

PANAIT ISTRATI

NISA, 1926

SPRE SNAGOV

I. CÂNTEC HAIDUCESC

Primăvara anului aceuia, deși timpurie și blândă, fusese ploioasă. Astfel că ceata noastră putu să părăsească bârlogul ceva mai devreme decât e în obiceiul haiducilor; dar despre coborât la câmpie nu putea fi vorba până una alta. Drumurile erau desfundate, greu de străbătut, nici un cărăuș nu se urnea din loc. Floarea Codrilor, căpitanul nostru, hotărâse ca strămutările mai mari să le facem prefăcuți în cărăuși. Ne spunea, pe bună dreptate, că mai curând ne vor căuta puterile pe drumurile de munte decât prin orașe sau la câmp deschis. Trebuia să ne lăsăm de obiceiurile prea răsuflate care-l țineau altădată pe haiduc departe de pământul pe care gemea fratele său, țăranul. Acum era nevoie să ne apropiem de omul acesta îndobitocit de patru veacuri de jaf și împilare, să-l facem să priceapă că haiducii nu-l vor putea scoate de sub jug câtă vreme el se va mulțumi să-ndure ca vita. Oamenii noștri trebuiau să-și ia înfățișarea cărăușilor cumsecade, să se topească în nesfârșitele convoaie de căruțe ce străbăteau țărilor dunărene în lung și-n lat, să care mărfuri adevărate și mărfuri calpe, să bea, să râdă și să stea de vorbă cu cei de seama lor, la nevoie să se lase biciuiți o dată cu ei, gata totdeauna să deștepte din somnul său jalnic „vi-

ta grăitoare, mai răbdătoare ca boul și mai puioasă ca iepurele". Firește, toată încercarea de răzvrătire n-avea să ne împiedice să prădăm și să pedepsim, când s-ar ivi prilejul, pe marii vinovați, noi însă trebuia să socotim aceste lucruri ca venind în al doilea rând, potrivite doar să țină treji oamenii și să mai potolească setea lor de răzbunare rămasă dintr-o haiducie învechită, stângace.

Astfel chibzuise pe-ndelete femeia cu inima largă și mintea ageră în toată iarna aceea lungă căreia îi urmase primăvara anului 1854.

Ea făcuse chiar ceva mai mult. Folosindu-se de câțiva oameni de încredere, trimiși în cele patru colțuri ale țării, împărtășise planurile sale mai multor mari căpitani de haiduci, între care și lui Groza, prietenul ei din copilărie, și le dădu întâlnire la începutul lunii mai, în munții Tazlăului, în Moldova.

Era pentru prima oară că un asemenea gând încolțea într-o minte de haiduc. De obicei, fiecare căpitan de ceată lucra după capul lui, de unul singur, în ținutul în care se simțea mai la el acasă, strălucea o bucată de vreme ca o stea căzătoare și se stingea cu repeziciune, fie legănându-se în spânzurătoare, fie ucis în vreo luptă cu puterile.

De data aceasta, o femeie – „cea mai frumoasă femeie din toată țara românească”, cum strigase Cosma – îi chema să se strângă la un loc:

„Veniți, prieteni, să ne-ntâlnim pe Culmea Șoimului de lângă izvorul Tazlăului”, zicea ea în răvaș. Nu eu vă chem, ci durerea țării întregi. Vă iubiți țara. O iubesc și eu. Aveți viteji care ascultă de voi, ca oameni liberi. Am și eu. Dar ce faceți cu toate aceste suflete de pripas? Nimic alt decât să-i împingeți la omor. Dar, oare, uciderea – numai ea – a mișcat vreodată din loc, un deget măcar, plugul robului? Ajuns-a vreodată un om mai deștept, mai curajos, mai mândru doar pentru că a tăiat capul altuia? Suntem viteji, dar ne purtăm ca niște ucigași și murim ca niște câini. De ajuns! Să isprăvim cu pizmele! Le veți uita când veți da de zâmbetul ochilor mei negri și al dinților mei albi. Voi

fi pentru voi o soră drăgăstoasă ca o iubită. Și ne vom supune, toți, unei datorii mult mai anevoioase decât o răzbunare, dar, pe de altă parte, mult mai rodnice în ridicarea fraților noștri doborâți. Floarea Codrilor, căpitan de haiduci, vă așteaptă fără greș în prima săptămână a lui florar!”

Toți răspunseră cu mare însuflețire la chemarea aceasta. Și pornirăm grăbiți la întâlnire.

Paisprezece voinici, patru sfetnici și Floarea, asta era ceata călare ce cobora Valea Bâscei. Pirpirie adunătură să pornești cu ea în haiducie! Ne priveam unii pe alții cu o înduioșare tristă. În ochii tuturor puteai citi același gând: „Care dintre noi va mai apuca primăvara viitoare?”

Haiducul nu prea se gândește la primejdie, dar primăvara i-o amintește. Vântul era zglobiu, proaspăt, ațâțat de zăpezi, îndrăzneț ca tinerețea. Înfoia barba măreață a lui Ilie, i-o lua în răspăr, pe Floarea, care mergea călare în frunte, pierdută în gânduri, o dezmiarda pe dedesubt, dar ea îl lăsa în voia lui, era doar „cel dintâi iubit al ei”. Uneori se obrăznicea, smulgându-ne căciulile din cap. Atunci părul lung al căpitanului nostru fâlfâia ca o flamură. Străbătând pădurile, copitele cailor noștri striveau cu cruzime ghiociei frumoși și gingași, clopoței de zahăr agățați de gâtul primăverii, de-a pururi proaspătă.

Și așa lăsarăm în urma noastră culmile semețe ale Carpaților și, pe o zi însorită, ne apropiarăm de podișul Penteleului, unde se află cele mai mari stâne din țara românească.

Ciobanii sosiseră, cu miile lor de oi și de miei. Zarva tălăngilor, cântecele fluierelor, strigătele umpleau văzduhul și dădeau ținutului un suflu de viață pe care nu-l mai simțisem de aproape șase luni de zile.

Floarea Codrilor se opri și ne spuse:

— Iată oameni fericiți! Iataganul turcului și biciul boieresc nu cutează să se avânte până aici. Dar, ce folos, o țară nu se poate trage toată să trăiască-n munte!

În clipa aceasta băgarăm de seamă cum, chiar lângă noi, un cioban tânăr înfigea în pământ două cruci de lemn cioplite cam din topor. La picioarele lui se puteau vedea cele vechi, putrezite. Flăcăul își aruncase cojocul lui mare la pământ și se apucase de treabă cu o sârguință înduioșătoare, fără să se sinchisească de noi.

Căpitanul îl întrebă. El răspunse morocănos:

— Astea-s mormintele haiducului Gheorghită și al iubitei lui, uciși amândoi de poteră aici.

— Doamne! rosti Floarea, scoțându-și căciula. Și, în-genunchind: Am auzit, încă din copilărie, vorbindu-se de acești viteji.

— Ea a murit înaintea lui; el a fost ucis apărând-o.

— Și cine te-a pus să le schimbi crucile? întrebă unul de-ai noștri.

— Nimeni. O facem noi singuri. Cine vreți să ne pună? Zapciul ? Apoi, adunându-și cojocul bâta și fluierul, adăugă, puțin a cobe: Poate că-ntr-o zi o s-o facem și pentru voi!

— Pentru noi? zise Floarea. Știi cine suntem?

— Ba bine că nu!

— Atunci spune!

— Păi, haiduci! N-ajunge?

Și îndreptându-se către turma lui, se așază pe un bolovan mare și începu, cu glas bărbătesc, balada lungă a haiducului Gheorghită, al cărui mormânt îl îngrijise:

Frunzuliță și o crăiță,
cine-mi urcă la Istriță?
Savai căpitan Gheorghită, fecioru
lui Negoită,
ce-mi umblă din stână-n stână
să cerce brânza de-i bună,

din perdea până-n perdea
să-și aleagă d-o pielcea,
să facă cușma din ea,
cușmă neagră, mocănească,
ca nimeni să nu-l cunoască.
Apoi, măre, ce-mi făcea?
Pe Plăișor mi-apuca
tot la capul plaiului,
la stâna Visterului.
Acolo dac-ajungea,
baciului așa-i grăia:
— Moș Radule, barbă sură,
eu nu cred pe cei ce jură;
să-mi dai o sută de lei,
c-ai ajuns vătaf de oi.
— Ba zic zău, pe legea mea,
că n am în pungă para;
de belele, de nevoi, m-am făcut
vătaf de oi.
Bine vorba nu sfârșea,
Vistier că mi-l afla,
și potera mi-l prindea,
bat-o Maica Precista;
potera de la Buzău,
s-o fi bătut Dumnezeu. Frumușel
că mi-l lega, pe Plăișor l-aducea.
În Cislău când cobora,
se pleca ca să bea apă, Macovei îi
da în ceafă,
să bea apă sângerată,
cu măsele-amestecată.
Gheorghelaș nu se plângea, dar,
gând rău, măre-i pune! să-l
prinză când o putea, cam la
capul Plaiului,
la stâna Visterului,
pe calea Vornicului
‘n vremea mițuitului.

La Vister dacă-l ducea,
la mare bir că-l puneă:
nu-l puneă ca p-un copil,
ci-l puneă ca p-un mazil.
Şapte ani la biruri da,
dar, de groaza birului,
de frica zapciului,
măre, se băjenărea
tot pe Bâsca far' de-cale,
făr' de nici o supărare,
până-n capul Plaiului,
la stâna Visterului.
Foaie verde crăci de tei, Macovei
s-a dus la miei
tot la capul Plaiului
la stâna Visterului.
Foaie verde ş-o lalea,
de miţuit s-apuca,
la Gheorghelaş nici gândia. Dar
Gheorghelaş mi-l pândia
şi din codru-mi scobora. Macovei
cum îl zăria,
tocma-n stână că-mi intra, sarică
pe el lua,
între burduşi se culca,
iar Gheorghită când sosia,
baciului aşa-i grăia:
— Alelei, moş barbă sură,
ai pe cineva la stână să nu facem
vro pricină?
— Ba zic zău, pre legea mea, că
nu am pe nimenea;
dar aseară, pe-nserat
(lucru mic ni s a-ntâmplat):
mânătorul (ce-a făcut?
lapte dulce c-a băut),
de friguri s-a bolnăvit
şi în strungă mi-a adormit,

și acum în stân-a intrat
și-ntre burduși s-a culcat.
Gheorghe-n stână de intra,
pe Macovei îl zăria
și așa mi-l judeca;
— Foaie verde crăci de tei,
lege ce n-ai, Macovei,
cin' te scoase-n ochii mei? Zilele
tale sfârșite,
păcatele mele multe?
Macovei mi se ruga
și din gură cuvânta:
— O, Gheorghită, Gheorghelaș, la
inimă om vrăjmaș,
ia-mi calul, ia-mi oile,
dar lungește-mi zilele
ca să-mi văd copilele !
— Ți-iau calul, ți-iau oile
și-ți scurtez și zilele,
că știi oare sau nu știi
că-n Ghisdita mă găsii?
Frumușel tu mă legai,
pe Plăișor mă coborai
și, când fuse la Cislău
și beam apă din Buzău,
tu îmi dai cu cizma-n ceafă,
de beam apă sângerată
cu măsele-amestecată...
Apoi paloșu scotea,
patru ciozvârți el făcea
și-n prepeleac el puneă,
iar la baci de se-ntorcea,
din guriță mi-i grăia:
— Moș Radule, barbă sură, între
noi nu este ură
dă mi ceva de demâncare
(să nu plec cu supărare);
alege-mi un mieluleșel

la două oi plecațel,
un berbece de căldare.
o mioară de frigare
ș-un cășiut de chiagătoare
să ne fie de prânzare!...
Moș Radul i le dădea,
Gheorghelaș mi le lua,
la ciochină le-agăța
și-n Poiană se ducea;
savai la Poiana lată
ceata-i lui Gheorghe adunată:
care focuri o aprindea,
care cârlani jupuia,
care mămăligi făcea. Gheorghelaș
calu-și plimba
și semn rău i se făcea.
Foaie verde de lipan,
savai căpitan Ștefan,
căpitan de poteră,
bată-l Maica Precista,
de Gheorghe cum a aflat
că iar în codru a intrat,
după el mi s-a luat
și-n Poiană c-a sosit
unde-i Gheorghe poposit.
Acolo de-mi ajungea,
căpitanul ce-mi făcea?
Poterei așa-i grăia,
poterei de pe Buzău,
prăpădi-o-ar Dumnezeu:
— Ia să-mi stați, copii, pe loc să
dăm lui Gheorghe d-un foc că
Gheorghe s-o necăji
și pe toți ne-o prăpădi!
Luă juntul ghintuit
plin cu trei gloanțe de argint
d-un copac s-alătură,
la cătare mi-l luă

și cu glonte-le-l zbură
în casa sufletului,
din josul buricului,
unde-i pas' voinicului.
Gheorghelaș mâna-și puneă, un
inel din răni scotea
și din gur-așa-i grăia:
— Legea ta, ce n-ai, Ștefane,
și cumetre de vânzare;
un inel ți-am dăruit
și cu el m-ai prăpădit;
dar să mor eu până mâine
de nu mânc carne din tine!
Flinta-n cătare lua,
d-o piatră se rezima
și pe Ștefan mi-l ochia,
dar și moartea mi-l sosia
și așa încremenea.
Trei zile acolo că-mi sta,
la el nimeni se ducea:
mare frică-i coprindea.
De la trei zile-ncolea,
Beșgu Ilie se scula,
la Gheorghelaș se ducea
capul iute-i reteza,
la Vister că i-l ducea,
iar Visterul, ca hingherul,
din cap creierii-i scotea,
'n București îl trimetea
Câți în cale-l întâlnea,
câți la dânsul se uita
lăcrămile-i podidea
de frumos ce-mi mai era

*

Ascultarăm ciobanul cu sfințenie, ca la biserică. Cântecul o dată sfârșit, porni în urma oilor, fără să se mai uite la noi. Asta

ne îndurera: am fi vrut să-l vedem că bagă de seamă și nu e nepăsător la plăcerea cu care-l ascultasem, pentru că, la urma urmei, el cântase chiar povestea noastră.

Floarea Codrilor părea să fie foarte înduioșată. Multă vreme privi, cu ochi rătăciți, cele două cruci proaspăt înfipite. Apoi, îndreptându-se spre cal, oftă din fundul rărunchilor și zise:

— În lumea asta toate sfârșesc printr-un cântec haiducesc...

II. MURIBUNDUL DE LA BISOCA

Ca să trecem în Moldova n-aveam de străbătut decât un județ, cel al Râmnicului-Sărat. Prevederea ne sfătuia să nu prea pierdem din ochi șirul de munți și codrii lui, „frate cu rumânul”, adăpost sigur la primejdie, pentru că Floarea era hotărâtă să nu încerce nimic, să nu primejduiască nimic înainte de a se fi sfătuit cu căpeteniile de haiduci la această întâlnire de pe Tazlău, unde nădăjduia să dea haiduciei cu totul alte țeluri de luptă. Pe de altă parte, eram prea puțini, de-abia vreo douăzeci. Aveam nevoie de cel puțin încă atâtea „flinte călare” ca să putem izbi și să ne putem apăra ca lumea.

Dar omul nu e stăpân pe faptele sale. Un lucru neașteptat, o întâmplare se ivi chiar de la pornirea noastră la drum și ne împinse la o ispravă care avea să împrăstie în țară faima femeii pe care noi ne-o alesesem de căpitan.

În seara zilei ăsteia, cea dintâi zi de mers, după ce părăsirăm pășunile Penteleului, ajunserăm în partea de miazănoapte a satului Bisoca, ținut muntos și foarte împădurit, unde trebuia să ne petrecem o parte din noapte. Ne așezarăm tabăra, după ce mai întâi cercetarăm împrejurimile, să vedem de-i liniște. O gospodărie mică și năruită, pe care o socoteam părăsită, ne sluji de adăpost. Lăsarăm caii slobozi, cu o traistă de ovăz la gât. Un foc strașnic, pe care-l aprinserăm în mijlocul curții, trebuia să ne încălzească puțin oasele înghețate. Movilă, bucătarul nostru, ne fripse la repezeală doi miei de lapte. Cu o bucată bună de brânză și o cană de vin pe deasupra, fiecare își potoli foamea.

Treaba asta ne luă mai puțin de un ceas; patru de-ai noștri, care erau de pază, veniră să mănânce și ei, apoi, tot câte patru, ne duceam pe rând, la fiecare ceas, să facem de veghe.

Noaptea era mai mult umedă decât rece. Vorbeam cu zgârcenie și ne curățăm armele sau moțaiam, când cu fața când cu spatele la foc. Uneori flăcările vreascurilor luminau curtea toată și cocioabele cu acoperișul găurit, fără uși, fără ferestre. Atunci puteai vedea în amănunt acest loc pustiu și părăsit.

Floarea, care-și pironise ochii pe un colț întunecat al curții, ne zise:

— Cred că aici locuiește o ființă omenească, sau cel puțin ziua vine să stea aici. Ia priviți firida de colo, ascunsă între ziduri: e proaspăt văruiată, ușa e bună, și lângă ușă, la pământ, e o secure.

Ne uitarăm cu toții spre locul arătat, dar nimeni nu catadicsi să se ducă să vadă ce e acolo. Prea ne simțeam bine lângă foc. Și apoi, ce aveam să ne temem de un nenorocit care ar fi stat în firida aia? Nici Floarea nu se mai sinchisi, se înfășură în pătură și se întoarse cu spatele la flăcări; dar puțin după aceea spuse că auzise un geamăt slab.

Mă ridicai și făcui câțiva pași în întuneric.

— Căpitanul are dreptate! e lumină în cocioabă! Se vede prin crăpătura ușii.

Toată lumea alergă într-acolo. Floarea deschise ușa cu grijă, și văzurăm un bătrân slab și bărbos întins pe un pat de scânduri, cu fața în sus, cu mâinile împreunate pe piept și ținând o luminare aprinsă. Tot pe piept, aproape sub bărbie, era așezată o icoană mică a Maicii Domnului. Omul, îmbrăcat ca vai de el, își rezemase capul de un sac cu paie. Lângă pat, un urcior. Într-un colț, o ladă plină cu zdrențe. Vatra părea să fie stinsă de mult.

La sosirea noastră bătrânul întoarse către noi ochii săi înfundați în orbite și se arătă mirat.

— Nu v-am auzit venind... ne spuse el cu glas destul de limpede. Sunt surd.

— De-ai fi numai surd, n-ar fi nimic, îi strigă Floarea, dar văd că tare ești nenorocit. Cine ești? Ce-i cu tine? Ce ai?

Fără să se miște din loc, el răspunse:

— Degeaba îmi vorbiți... Sunt surd ca mormântul.

Floarea, curioasă dar neputincioasă, îi făcu semne arătându-i că vrem să-l ajutăm, cel puțin să-i dăm demânzare.

— Prea târziu! Nu mai am nevoie de nimic. Acuma îmi aștept moartea, frumoasă domniță!...

Căpitanul ne spuse să aprindem focul în vatră și să-i încălzim o cană de vin, îndulcindu-l. Omul nu se înduplecă să guste din băutură și zise că și focul era de prisos:

— Nu mai simt nimic... mor... Vedeți bine: îmi țin lumina-rea, nu vreau să-mi dau sufletul ca un câine. Și poate că moartea ar fi și venit de n-aș fi trăit cu frica să nu dau foc țăoalelor. De trei zile nu fac decât asta: aprind și sting lumina-rea... De opt zile sunt în pat, fără să mănânc, nici să beau... S-a sfârșit: mor... Își stinse lumina-rea și și-o culcă pe piept: Tot ce puteți face „pentru mine, că tot v-a trimes Dumnezeu aici, e să privegheați și să-mi aprindeți lumina-rea... Așa n-o să mai îmi fie teamă că ard de viu și am să mor chiar la noapte. Îndurați-vă de sărmanul meu suflet, și apoi înmormântați-mă, și Dumnezeu să vă ocrotească pe drumurile voastre: sunteți haiduci, vă văd după arme și după omenie.

Muribundul, cu toate că arăta atât de prăpădit, avea un fel de noblețe în trăsăturile feței, poate înfrumusețate de această suferință îndurată cu bărbăție. Cuvântul îi era mândru; vorbea cu ușurință. Cu toate acestea, se vedea bine că-i țăran sau vreun fost răzeș. Dar de unde venea nenorocirea asta atât de grozavă? Ce poveste înfiorătoare ascundea viața ce se stinge aici?

Căpitanul nostru se străduia din răputeri să-l facă să priceapă ce-ar vrea să afle. Așezată pe ladă, aproape de pat, Floarea îi încălzea mâinile și îi tot făcea semne. El pricepu:

— Eheii... frumoasă domniță... Nu începe omul să-și depene viața când e gata să-și dea duhul. Povestea e lungă... Și răsuflarea mea e scurtă... Viața mea și nenorocirile mele sunt ale neamului întreg. Voi, haiducii, trebuie să le știți tot atât de bine ca și mine.

Bătrânul tăcu. Părea că-și adună gândurile. Ochii lui erau pironiți pe flăcările din vatră, ce-i jucau lumini pe fața-i slabă și bărboasă. Apoi își întoarse capul către noi, care rămăseserăm încremeniți în ușa ca un ciorchine, tare curioși să știm cine era acest om în pragul morții, așa de părăsit că trebuia să-și aprindă singur lumânarea.

Prin semne, Floarea îl rugă să vorbească mai departe. Și atunci el ne povesti cele ce urmează:

Acuma, că știu c-o să m-ajutați să mor creștinește și c-o să mă îngropați, am să-ncerc să vă povestesc din viața mea atât cât mi-o da moartea răgaz.

N-am fost dintotdeauna nenorocitul din fața voastră. Ca și cei mai mulți dintre locuitorii de pe vremea veche, mă trag dintr-un neam de ostași care a apărat pământul țării sub bunii noștri voievozi de altădată: părinții mei au fost răzeși. În vremea aceea nu era în țară decât voievodul, care veghea și lupta, sfatul lui de boieri aproape toți oameni cinstiți, noi, răzeșii, și, pe ici, pe colo, câțiva oameni buni de nimic, pe care-i puteai număra pe degete în fiecare sat. Strămoșii mei aveau pământ de arătură, pădure, pășuni mai mult decât le trebuia.

Dar vremile care au venit mai apoi au schimbat fața lumii. Voievozii noștri buni s-au dus. Boierii s-au înmulțit ca buruiana, s-au făcut nedrepti, apucători, doritori fiecare să domnească, măcar câteva luni. Scaunul domnesc fiind, ca și azi, la cheremul turcilor, era pus la mezat și se vindea cui dădea mai mult, iar boierii cei noi aveau nevoie de bani, ca să-și facă părtași puternici în țară și să cumpere oamenii sultanului la Stambul. Din pricina asta, se făcură hoții și prădăciuni. Nu mai aveau nevoie

de răzeși, ci de pământ cât mai mult și de clăcași ca să-l muncească.

Greu nu le era să-și ajungă scopul: din când în când, puneau slugile să mute pietrele de hotar ale pământurilor noastre. Moșia boierului se întindea ca râia. Hârtiile se pierdeau întotdeauna. Noi nu puteam dovedi nimic. Priveam cum pământurile noastre se micșorau văzând cu ochii. Să ne plângem? Cui? Cei care ne jefuiau, tot ei erau judecători în divanul domnesc. Își cumpărau câțiva martori mincinoși: un zapciu, un popă, doi-trei bețivi. Martorii noștri nu erau niciodată luați în seamă.

La asta mai veneau, pe deasupra, alte două pacoste care ne-au dat gata: birurile „pe tot ce mișcă și pe tot ce nu mișcă” și bătaia cu biciul pentru cei care nu puteau plăti. N-a trebuit mai mult decât de două ori o viață de om ca să uităm de tot trecutul nostru. Omul mândru de pe vremuri ajunsese o vită înfricoșată, care-și scotea căciula în fața oricărei sperietori ce i se ivea răcnind în pragul bordeiului. Cel mai vrednic dintre oameni ajunse trântor, cel mai cumpătat, bețiv. Și așa, țara se împărți în robi și boieri, și unii dintre boieri au astăzi până la douăzeci de moșii, mari de la zece mii până la o sută de mii de pogoane.

Dar nenorocirea asta a adus după ea o alta, mai groaznică. Turcii și grecii din Stambul, aflând că boierii români se poartă în țara lor ca în țară cotropită, s-au abătut asupra noastră ca lăcustele. Ei nu voiau altceva decât să se înțeleagă cu cei ce ne jupuiau de atâta amar de vreme și să ne sugă sângele în bună cârdășie. Boierii noștri se învoiră fără multă șovăială, pentru că era vorba, înainte de toate, de a-și scăpa pielea.

Mulți dintre boierii noștri izbutiră să intre pe sub pielea dregătorilor de la Poartă, plătind cu sărmănele noastre piei, arendând grecilor cu trecere una sau mai multe din moșiile lor și luându-i uneori chiar de gineri. Arendările astea ajunseră să ne facă să blestemăm și ziua în care veniserăm pe lume. Ne-am scoborât până la a ajunge robi ca ȣigarii. Mai, rău chiar, pentru că ȣigarii măcar erau ȣinuți pe hrană, pe când noi crăpăm de foame.

Iar turcii și grecii se năpusteau pe fetele și femeile noastre, care cum le venea mai bine.

Ah, Dumnezeule fără milă! Vai de sărmana femeie, măritată sau nu, care se nimerea să fie frumoasă și să placă cotorului! Vai de bietul băiețuș care avea nenorocul să taie calea unui turc! Îl așteptau necinștea, și chinul, și moartea, uneori chiar sub ochii părinților, măcelăriți câteodată și ei.

Și-acum, iată și povestea mea:

Către 1821, când Ipsilante și eteria lui îi chemau pe greci la război împotriva turcilor, eram încă om înstărit. Locuiam într-un ținut de pe malul Dunării, cu nevasta și cu doi copii: o fată de douăzeci de ani și un băiat de doisprezece. Un alt băiat, copilul cel mai mare, era însurat și trăia într-un sat vecin,

În vremea aceea mai aveam încă de ce mulțumi lui Dumnezeu. Scăpătasem destul, ne rămăsese doar atât cât să ne putem ține, dar, e adevărat, nu se prăpădise nici unul dintre noi și nici vreo silnicie trupească n-avusesem de îndurat. Iată însă că grecii pornesc război „împotriva aceluiași vrăjmaș”, zic ei: turcul. Noi trebuia, cică, să ne bucurăm. Erau creștini ca și noi și se băteau pentru dreptate. Slăbirea puterii otomane nu putea să ne vină decât bine.

Ah, vorbele! Vorbele amăgitoare, hrana săracului și pri-copseala tiranului!

Hoardele de greci, oameni fără de credință și fără de țară, amestecară răscoala cu jaful, socotiră țara românească drept raia turcească și, până să apuce să zărească hangerul stăpânului lor, avură destulă putere ca să se năpustească pe femeile și pe avutul nostru.

Zadarnic Ipsilante, singurul om cinstit, singurul patriot adevărat din eterie, proclamă sus și tare sfințenia pământului nostru și pedepsi cu asprime pe câțiva vinovați.

Dar cum să se fi petrecut altfel, dacă și vitejii noștri panduri români, ai lui Tudor Vladimirescu – Ipsilantele nostru ro-

mânesc – nu puteau nici ei, cu toată amenințarea spânzurătorii, să se ferească de ispita de a ne silui fetele și de a fura tot ce le cădea la îndemână? Și dacă eteria n-a izbândit în Principatele dunărene pentru căpetenia grecească asta n-a însemnat decât o mare amărăciune, de care s-a ușurat tăind capetele câtorva dintre derbedeii lui. Pe sârmanul Tudor, vândut de ai săi, greșeala l-a costat capul.

Sunt mulțumit că mor, să nu mai știu nimic de lumea asta! Turmă care-mi face silă, care lovește sau se lasă lovită, dar nu știe drum de mijloc între aste două mișelii! Acum am priceput că dacă stăpânii lumii ăsteia n-au omenie, nici lumea nu-i mai bună decât stăpânii ei. Vai de cei drepți!

Cu chiu cu vai scăparăm și de hoardele de eteriști. Satul nostru n-avusese prea mult de suferit de pe urma lor: siluiri, jafuri, dar nici un omor. Mi-am apărat gospodăria cum își apără lupoanca puii. Despre partea lui, feciorul meu, a scăpat și el numai cu pagube. Și socoteam că pacostea s-a dus pe pustii, când, într-o bună dimineată, veni zvon că o oaste turcească cotropește țara, cică pentru a fugări pe greci și-a înăbuși eteria.

Cotropire ne lipsea! Cu toate ca noi nu eram vinovați cu nimic de răscoala grecilor, și cu toate încredințările padișahului, că „viața și avutul supușilor credincioși vor fi ocrotite”, tot noi trebuia să plătim oalele sparte.

Țăranul nostru avea prilejul să simtă pe pielea lui că lumea se împarte în puternici și slabi, că cei puternici nu se mănâncă între ei și că cei slabi n-au țară.

Îndată ce oștirea turcească puse piciorul pe pământul țării, cea mai patriotică grijă a boierilor fu să-și pună averea la adăpost de prăpădul la care se așteptau din partea hoardelor turcești. Faimoșii otuzbiri erau știuți pentru sălbăticia lor. Cu pungi grele de aur, fiecare boier căpăta de la comănduirea turcească un zălog, cele mai adesea era un agă. Acest agă, hrănit, găzduit, plătit gras, avea poruncă să apere curtea boierului care-l primea zălog, de isprăvile otuzbirilor.

Pentru boierii noștri asta fu liniștea și pacea, dar cu câte chinuri și vaiete trebuiau să fie plătite liniștea și pacea lor numai lacrimile copiilor noștri au spus-o!

Dintre toate prădăciunile, din toată jalea vremii ăleia îngrozitoare, nimic nu întrecea caznele pe care au trebuit să le îndure copiii noștri.

N-am să pomenesc jafurile de bani și lucruri care l-au costat pe țăranul român popasurile armatei turcești; mulți au rămas fără cămașă pe ei și, schilodiți cu topuzul, au trebuit să fugă în munți, după ce-și pierduseră și familie și avut. Printre ei mă numărai și eu; dar pierderea avutului nu mi-a stors nici o lacrimă; averea poți s-o faci la loc, dar făpturile care-ți sunt bucuria vieții le pierdem pentru totdeauna. Și pe făpturile astea popotul mi le-a răpit pe toate, toate până la una!

Doamne-Dumnezeule, ești atotputernic, dar n-ai pic de inimă! Unde-i mărinimia ta?

Ascultați, haiduci, cele ce s-au petrecut într-o săptămână din viața unui om și spuneți-mi apoi dacă fiarele pot întrece în sălbăticie ființa omenească.

Într-o sâmbătă seara, aga ce era zălog boierului nostru însoțit de doi otuzbiri năvăliră la mine-n bătătură; bașbuzucii ăștia fioroși băgară spaima-n femeie și-n copii. Eu m-am înfipt în fața lor și, apucând o secure, le-am strigat pe turcește că voi lovi pe oricine o să încerce să-mi treacă pragul casei. Nici nu rostisem bine vorbele, că o lovitură cu latul hangerului mă doborî, leșinat, la pământ.

Când îmi venii în fire, cu gura plină de sânge, văzui pe nevastă-mea zăcând sugrumată într-un colț al odăii. Într-una din mâini strângea între degete fire smulse dintr-o mustață. Fata și băiatul – nicăieri. Iar mă pierdui, și, când mă trezii, târziu în noapte, simții după trupul scaldat în sudoare rece și după durerea care îmi sfâșia pieptul, că tot ce gândisem că poate-i vis

însălmântător, era adevărul adevărat. Și astfel se scurse noaptea.

În dimineața zilei următoare – era o duminică – clopotele, la biserică, vesteau trist sfârșitul unui popor măcelărit. Apăru un gospodar și-mi dădu o-nghițitură de rachiu. Venea din partea feciorului meu, care stătea cu nevastă-sa în satul vecin, și îmi spuse să mă duc să mă ascund la el în pod. Eu nu mă puteam clinti din loc, darămite să mă scol să fac juma' de poștă pe jos.

Omul plecă și trimise femeia să aibă grijă de moartă. A doua zi veni un alt sătean să mi spună cum că otuzbirii pus-tiiseră biserica, își băgaseră caii înăuntru, spărseseră icoanele și furaseră lucrurile sfinte, pe care le vindeau pe la răspântii. Foi din cărțile sfinte sfâșiate, hrisoave vechi zburau în drum în bătaia vântului. Bunul nostru preot, pe care turcii îl credeau bogat, fusese schingiuit până ce își dăduse sufletul.

— Țsta-i sfârșitul lumii! mai spuse țăranul. Satu-i pustiu. Numai boierului nu-i pasă de nimic: îl apără aga și nu-l costă decât niște bani. Da' pe noi zălogul ăsta ne costă viața.

Mă ridicai cu mare greutate și mă târâi până la curtea boierului, căruia i se mai zicea „unul din cei șapte stâlpi ai țării”. Vajnicul „stâlp” nici nu vru să se uite la mine. Logofătul lui îl chemă pe agă și îndrăzni, cu sfială, să se plângă de nelegiuirea ce se făptuise în casa mea și îl rugă să-mi dea copiii înapoi.

— Cum? ! strigă zălogul, să nu mai luăm nici fete, nici băieți? Asta nu se poate, bre!

Dar logofătul, care nu era chiar fără inimă, îmi făgădui că va face tot ce-i va sta în putință să ajute pe fiică mea să fugă, pentru că aga o ținea închisă chiar la curtea boierului. Cât despre băiat, el rămăsese în mâinile otuzbirilor.

Mă întorsei acasă, unde femeia mea se odihnea întinsă pe două mese, înconjurată de lumânări și de femei care o boceau. Fiul meu cel mare se îngriji singur de înmormântare, că eu nu mă țineam pe picioare. Pieptul mi-era numai vânătăi, mă

îneam mereu și credeam c-am să mor. Ceea ce îl hotărî pe fiul meu să se culce în seara aceea la mine. Toată noaptea a plâns.

A doua zi către prânz, eram singur, când un creștin năvăli la mine în curte strigând:

— Vasile, Vasile! dă fuga! Otuzbirii vor să-ți turcească băiatul în piață în fața bisericii!

Sării ca și cum n-aș fi fost niciodată bolnav. În fața bisericii, în mijlocul gloatei, băiatul meu sta-n picioare pe un scaun. Arăta ca năuc și toată fața-i era numai vânătăi. Un turc îi înfășură capul cu un ștergar lung țărănesc și striga:

— De acu înainte copilul acesta va fi turc; cine se va atinge de el va fi ucis!

Pierzându-mi puterile, ridicai brațele în sus urlând:

— Păgânilor!... E copilul meu!...

Chiar în clipa aceea îl văzui pe fiul meu cel mare venind în goană, cât îl țineau picioarele, cu capul gol, cu ochii holbați, ținând în fiecare mână câte un pistol cu două țevi. Trase de patru ori în otuzbiri și doborî trei.

Asta-i tot ce putui vedea, că mă năpădi sângele pe gură și pe nas și căzui la pământ leșinat.

Două zile m-am zbatut între viață și moarte; nu știam ce se mai întâmplă în casa mea. Mă luaseră niște oameni.

Ar fi fost mai bine dacă mi-ar fi rămas ochii închiși pe vecie, pentru că la mine-n casă, copiii, măcelăriți amândoi îndată după ce mă prăbușisem, așteptau să fie duși unde le era mama.

Eram în joia patimilor mele. Vineri fu rândul fetei s-ajungă lingă ceilalți trei. Și nu singură: fugind de la agă, căutase adăpost la cumnată sa, la văduva fiului cel mare. Pe amândouă le au gătit.

Nu-i așa că umerii unui singur om sunt prea slabi să ducă toate astea într-o săptămână?

Ei bine, să vedeți că după douăzeci și șapte de ani, adică acu șase ani, o altă nenorocire a căzut pe umerii mei de moșneag.

Îmi rămăsese o fată de șaisprezece ani, care stătea aici, la Bisoca, în gospodăria pe care o vedeți năruită și care era a fratelui meu mai mare. Bietul Mihai, bun din fire și mai înstărit decât mine, n-a vrut niciodată să se însoare. Zicea, pe bună dreptate, că „cu cât te legi mai mult de făpturi dragi, cu atât ți-e mai greu când le pierzi”. Ajunsese în starea asta de când îi murise un câine.

Cu toate astea, fii-mea Măriuca îi era atât de dragă, – fiie-mea ținea și ea la el – că mi-a cerut o zicând:

— Am s-o mărit eu, am să-i caut un băiat de treabă și am să-i las toată averea.

I-am dat-o. N-avea, la vremea aceea, decât doisprezece ani. De atunci nu-i mai văzusem, timpurile erau grele pentru mine, și Bisoca, la opt zile de mers cu căruța de ținutul meu.

Dar după ce toți ai mei pieriseră, după ce din tot avutul nu rămăsese mai nimic, înhămai doi cai, părăsii locul blestemat și mă dusei să mă așez lângă ei.

Zece ani de zile nu fuseseră pentru mine decât o viață de lacrimi. Mi se uscaseră ochii de nu-i mai puteam închide. Ajunsesem că țăranii din Bisoca îmi ziceau „Năluca din pădurea de fagi”.

Fata mea, tânără, plină de viață, răsfățată de unchiu-său și însetată de fericire, își dădu și ea birul de lacrimi pentru cei scumpi și morți și apoi se întoarse repede la tinerețea care clo-cotea în ea. Ar fi fost o nelegiuire să i-o iei în nume de rău. Bunul Mihai, el, dimpotrivă, lovit în inimă de nenorocirea mea și întărit în dreapta-i părere despre viață, împărtăși frățește durerea mea, își sfâșie inima cu înverșunarea omului venit pe lume

să sufere laolaltă cu tot ce-i suferință și se stinse ca un sfânt la doi ani după venirea mea la Bisoca.

Rămăsei singur, cu lacrimile, cu pădurea și cu oile mele. Uitai de fata mea care, lipsindu-i acum duiosia, luase gândurile unchiului ei că-i primejdios să te legi, să-ndrăgești pe cineva, dar le folosi de a-ndoaselea: nici ea nu voia să se mărite, să-și facă un cămin, dar asta pentru că n-avea simțiri de mamă. Și așa, apucă să se lase în voia dezmațului nestăvilit, în voia poftelor. Eu cutreieram pădurile, ea bătea clăcile.

Nenorocita fu aspru pedepsită, pentru că spre al douăzeci și cincilea an al vieții făcu un copil și muri născându-l.

Moartea aceasta nu mă lovi peste măsură. Mă deprinsesem să trăiesc departe de fată. O socoteam o străină de neamul meu. În schimb, înnebunisem după fiie-sa, o minune de fetiță, care îmi umplu viața de bucurie și de milă.

Gata cu lacrimile și cu desnădejdea. O povară gingașă și dulce, picată să dea un rost bătrâneții mele. Înviară toți morții, toată duiosia lor strălucea în ochii negri ai Angelicăi. O îngrijii așa că și un pui de prinț ar fi pizmuit-o, și ea îmi umplea inima de o fericire atât de mare de-ncepură țărani să creadă că-mi pierdusem mințile. La cei șaiszeci de ani ai mei mă urcam în vârful copacilor, de unde-i făceam cum face cucul; mă îmbrăcam cu o blană de urs, pe care-l vânasem, și jucam în fața Angelicăi, care crescuse, ajunsese de șase ani acum, bătea din palme ca țigani, care-și fac urșii să joace:

Joacă, bine, moș Martine;
Că-ți dau pâine cu măslina!

Ei, Doamne, câte maimuțări nu făceam de dimineața până seara ca s-o fac să râdă! Glasul ei era numai cântec. Până și oboseala îmi părea desfătare, iarna, când, cu Angelica-n cârcă și cu săniuța subsuoară, urcam de o sută de ori pe zi colina acope-

rită de zăpadă groasă, în care intram până la brâu, de mi se tăia răsuflarea; dar care bunic era mai fericit ca mine când alunecam la vale cu nepoata pe genunchi?

Am trăit, robit de Angelica, cei mai frumoși ani din toată viața. Numai că ea ajunsese pe la vreo cincisprezece ani și bătrânețea mea începuse să-mi dea griji la gândul că s-ar putea să mă prăpădesc. Și era frumoasă ca fructul oprit! S-ar fi zis că-i una din fetișcanele alea frumoase născute dintr-o roabă țigancă și un chipeș fecior de boier, scoși amândoi din minți într-o noapte de vară. Firea ei semăna cu a noastră, nu cu a maică-sii; mă iubea, mă alinta, era cuminte, cu grijă de gospodărie. În plimbările sale nu se depărta de casă, și niciodată nu pleca singură: pe jos, călare sau cu căruța, totdeauna eram nedespărțiți. Și cum numai milostenia îi întrecea frumusețea, curând ea ajunsese îngerul tuturor celor pe care iarna îi prinsese lipsiți de lemne, de făină sau de brânză.

Cum aș fi putut, o, Dumnezeu! îndurător! să mă gândesc, în mijlocul acestei fericiri nemăsurate, la un dușman ce-și ațintise de departe ochii pe acea care era tot rostul vieții mele, pe Angelica? Și de ce nu mi-a fost dat să uit de vechile nenorociri, să mă bucur și eu de ceea ce aș fi putut socoti drept o răsplată cerească și să nu mă mai tem de cruzimea omenească? Nu cursese destul din sângele alor mei?

Și cu toate astea, de-aș fi putut măcar o clipă să-mi birui încântarea de smintit bătrân, mi-ar fi fost ușor să bănuiesc acest dușman, că doar îi întâlнисem privirea de câteva ori și-i auzisem glasul.

Era starețul Mănăstirii Orbu un tâlhar de cuțovlah din Macedonia aceea în care băștinașii își schimbă neamul mai des decât cămașa, și nu-s nici români, nici greci, nici bulgari, nici oameni. Era vestit ca mare sforar și cu proptele tari la cei de sus, dar despre purtările lui desfrânate nu se știa decât din zvonuri. Mănăstirea sa era una din acelea care prădaseră, jăcmăniseră

obștile sătești de ultima sfoară de pământ, de ultimul munte-mpădurit. Robii țigani mișunau pe moșiile ei.

Starețul de la Orbu găsea uneori de cuviință să cinstească vecerniile de duminică coborând până la noi în sat. Eu eram totdeauna de față cu Angelica mea. El zări copila, și o învălui cu priviri înfocate. De atunci coborî mai des, până ce, într-o duminică, apropiindu-se de noi, vorbi cu mine, întinse dosul palmei să i-l sărut, și mie și Angelicăi, după care, împreunându-și mâinile deasupra căpșorului auriu al fetei, o binecuvântă cu căldură:

— Pronia cerească aibă-te-n paza ei, frumoasă Angelica, și să-ți îndrepte pașii pe calea fericirii. Amin!

Țăranii de față, la semnul acesta de bunăvoință, ne pizmuiră. Opt zile mai târziu n-aveau să ne mai pizmuiască. Ducându-ne să facem o plimbare prin pădure, o ceată înarmată ne căzu în spate, și cât ai clipi din ochi îmi răpiră copila, iar pe mine mă lăsară, mai mult mort decât viu, la pământ. O măciucă-n cap mă făcu să uit de lume și să cred că totul pierise cu mine o dată.

De murit, n-am murit; trebuie că am șapte vieți, ca pisica, dar din ziua aceea urechile mi-s de prisos, nu mai sunt bune de nimic, nesimțitoare la zgomot.

De atunci sunt șase ani.

Mănăstirea Orbu, cuib de desfrâu pământesc și de înșelătorii cerești, adăpostește și azi între zidurile ei pe fiara ce și zice „stareț”.

Dar Angelica mea nu mai e!

Trei luni după răpire, ridicându-mă din pat, am luat – așa bătrân și surd cum eram – drumul Bucureștiului, ca să mă jăluiesc la divanul țării. Aici, puțin cam sătui de atâtea isterii monahale, mi se făgădui o cercetare, și cercetarea ajunse la încheierea că „această Angelica, fiind fata unei stricate, nu era poate chiar atât de nevinovată cât socotea bunicul ei”...

Așa că tot ce am putut căpăta a fost ca porțile mănăstirii să se deschidă, la șase luni după ce o înghițiseră pe copilița mea, și Angelica să-mi cadă în brațe. Dar nu mai era nepoțica mea Era o stafie.

Glasul ei nu i-l mai puteam auzi. Dar nici nevoie nu mai era, pentru că ea n-a mai scos o vorbă: își pierduse pe jumătate mințile, și după trei săptămâni se prăpădi.

Am lăsat lumea, am lăsat și gospodăria în voia soartei, n-am mai pus în gură decât pâine uscată și apă, ca s-o sfârșesc mai repede.

Dar, vedeți și voi, cu cei nenorociți și moartea e rea!

*

Calului nu-i spui; vrei, murgule, ovăz? Și nici pe haiduc nu-l poftește să plece să răzbune pe cei năpăstuiți.

Când ne strânserăm din nou în jurul focului și căpitanul cercetă cu privirea fețele hotărâte ale oamenilor, citi de la un cap la altul al șirului doar un răspuns:

— Da! rosteau toate aceste chipuri arămii, trebuie pedepsit starețul de la Orbu. Trebuie!

— Ne am înțeles, prieteni, încheie Floarea Codrilor. Dar vă spun dinainte că dintre toți puternicii pământului, călugării sunt cei care știu să-și apere mai strașnic pielea...

— Cu atât mai rău, cu atât mai rău! strigară cu toții, cu Spilca monahul în cap.

Ilie cel înțelept nici nu se clintise însă. Toate privirile spre el se îndreptară:

— Tu ce zici, Ilie?

— Zic ca Floarea: călugării știu să se apere, atât în ceruri, cit și pre pământ...

— Asta nu-i totul, vorbi mai departe căpitanul. Mai întâi, voi nu știți că starețul de la Orbu e fostul stareț al mănăstirii Snagov, fiorosul părinte Chiriac...

— Părintele Chiriac? Fiara aia?

— Da, chiar așa, omul care prin uneltirile lui ticăloase a făcut să cadă capetele a trei boieri români de treabă, iubitori de țară, cinstiți, și apoi a dezlănțuit un măcel cumplit, de a nimicit pe locuitorii unui ținut întreg. Apoi, ceea ce de asemenea nu știți, e că această fiară mă cunoaște foarte bine. Am locuit la Snagov pe vremea, lui, am fost musafirul lui și el a fost musafirul meu încă cu mult înainte de a se fi arătat așa cum avea să ajungă mai târziu. Când v-am povestit viața mea, n-am socotit că trebuie să vă mărturisesc chiar totul. Și voi ați făcut la fel. La urma urmei, ne cunoaștem.

Ei bine, aflați că înainte de a pleca la Constantinopol, am ținut la Snagov, aproape de București, o casă în care intrau ceea ce se chema a fi protipendada Bucureștiului. Casa asta mai stă și azi în picioare. Am făcut și acolo haiducie, în felul meu, adică, cât mai mult bine poporului, cât mai mult rău dușmanilor lui, dar fără să calc legile. Dimpotrivă, ocrotită de ele. Vicleșug femeiesc. Nădăjduiesc s-o mai fac, și împreună cu voi, dacă vreți, pentru că haiducia cea mai bună este cea care aduce legile la nevoile sale.

Deci vom avea a face cu un *călugăr*, acest călugăr e *părintele Chiriac*, și acest părinte Chiriac *mă cunoaște*.

Și mai e ceva care atârnă mai greu decât toate: este neașteptatul, pricina tuturor nenorocirilor în viață.

Nu-i vorba numai de vitejie. Vă socotesc pe toți destul de viteji ca să vă cred în stare să vă duceți să vă dați cu capul în porțile căptușite cu fier ale cetățuii care-i Mănăstirea Orbu. Da' p-ormă...?

Nu, prieteni, de murit e lesne. De trăit, e mai greu. Și acum, mergând spre Orbu, am să mă gândesc la toate piedicile astea; gândiți-vă și voi.

Patru ceasuri de mers pe drum prost, pe o noapte neagră, ne-au dus până în marginea pădurii dese de deasupra mănăstirii Orbu. Oameni și cai erau plini de zgârieturi, din pricina măracinilor și crăcilor. N-aveam chef de nimic, nici noi și nici caii. Și o umezeală! O umezeală! Până și buzunarele erau ude! Afurisită vreme!

Zorile mijeau posomorite. La fel era și treaba noastră nesigură. Toată întinderea văii stăpânită de stareț era cufundată într-o mare de ceață deasă nemișcată, tot atât de înfiorătoare ca și mănăstirea ce-și înălța cu nerușinare din pâclă zidurile cenușii, înfipte pe o înălțime.

Movilă, vătaful, ridică pumnul amenințător. Se auzi un dangăt de clopot, de-abia să-l prinzi cu urechea, ca un răspuns. Se duceau călugării, unul după altul, să se roage lui Dumnezeu pentru ca domnia mănăstirilor pe pământ să n-aibă sfârșit.

Când să facem focul, cel dintâi prieten al haiducului după pușcă, cal și vin, Floarea se împotrivi:

— N-aprindeți focul! Suntem la margine de pădure, fumul ne-ar putea trăda. Dar cum noi trebuie să stăm aici toată ziua și o bună bucată din noapte și cum nu putem sta și tremura cincisprezece ceasuri în șir, știți cumva vreunul din voi cum se face foc fără fum?

Nu răspunse nici unul.

— Uite, duceți-vă la juma' de poștă de aici și o să găsiți un cuptor de mangal. Dați o tărtăcuță de rachiu, și oamenii or să vă lase să luați mangal cât vreți. Ascundeți-vă bine armele și nu fiți prea vorbăreți.

Mutrelle mohorâte se înveseliră.

— Să ne trăiești, căpitane! răcni Movilă. Ah, acum nu mai mi-e teamă: starețul la noapte n-o s-o scoată la capăt cu așa ibovnică!

Doi oameni plecară în fugă, și nu trecu un ceas și se întoarseră ducând fiecare în spinare câte un sac de mangal.

— Aprindeți câte puțin, și puneți deasupra tot câte puțin, porunci Floarea.

Apoi – când căldura și cafeaua fierbinte aburind din ibrice ne mai dezghețase inimile – ea ne spuse ce chibzuise:

— Voi știți că haiducii au obiceiul să cadă asupra dușmanului și să ucidă fără să se sinchisească prea mult de sângele nevinovat pe care s-ar putea să-l verse. Felul ăsta de luptă trebuie păstrat numai la ananghie. Să nu uităm niciodată că slugile care-l apără pe stăpân n-o fac totdeauna cu tot sufletul. Trebuie să le cruțăm pe cât se poate.

Dacă lucrurile vor merge cum fac eu socoteala, astă-seară nu vom da luptă. Iată la ce m-am gândit: pe la ceasurile zece voi da de veste starețului că eu și cu fiul meu Ieremia îi cerem găzduire pentru o noapte. Doi oameni trebuie să mă însoțească. Unul va fi Ilie. Celălalt?

— Eu! sări Spilca. Am fost călugăr, le știu obiceiurile.

— Foarte bine... Ilie și Spilca vor fi însoțitorii. Acuma ascultați. Isprava trebuie s-o facem noi patru, și iată cum: orice mănăstire are un paznic călugăr, care veghează noaptea, și un ajutor, care-i țigan rob, bărbat voinic, cutezător și primejdios, îndată ce-om fi primiți – și fără îndoială că vom fi, pentru c-am să spun numele meu adevărat – ăști doi inși vor fi ținuti sub ochi de Ilie și de Spilca, care vor rămâne jos, în trapezar. Dacă o să cădem la bănuială, adică dacă starețul strecoară cine știe ce poruncă pe sub ascuns în ce ne privește pe noi, pe mine și pe Ieremia, trebuie uciși cu îndemânare și luată în stăpânire poarta. Pe țiganul de la poartă să nu-l ucideți decât dacă n-o vrea să treacă de partea noastră.

Până acum, asta-i tot. Pe stareț îl iau în seama mea, singură sau cu ajutorul lui Ieremia, după cum or sta lucrurile. Sper să izbutesc. Mă bizui pe trei lucruri care până mai adineauri păreau împotriva noastră: că-i călugăr, adică bărbat bucuros totdeauna să aibă de a face cu o femeie frumoasă; apoi călugărul ăsta-i *părintele Chiriac*, adică o fiară, care tocmai de aia n-o să se teamă de nimic, că se socotește puternic; și, al treilea, că *mă*

cunoaște de la Snagov, ca femeie petrecăreață, mare negustoreasă de mătăsuri din Levant.

Dar iată, al patrulea lucru e-mpotriva noastră; *neașteptatul*. La chestia asta n-are rost să chibzuim dinainte. Tot ce putem e să-i facem față.

Și atunci, dacă se va ivi lucrul ăsta neașteptat și ne va-ncurca socoteala, Movilă, care o s-aștepte aici cu paișpe oameni, de va vedea că până la miezul nopții nu ne-ntoarcem, o să știe cum stau lucrurile. Poate că n-om fi morți, ci doar prinși. Atunci o să vie la poarta mănăstirii, tot pentru găzduire, o să dea peste paznici și o să năvălească fără șovăire.

Dar de-or ajunge lucrurile pân acolo, așteptați-vă la tot felul de nenorociri.

Hotărât că nu! Vechii tovarăși ai lui Cosma nu erau de-prinși c-un căpitan care făcea socoteli atât de chibzuite. Lor le plăcea mai curând să-și înfierbânte capul cu băutură, să nu socotească nimic și să cuteze cât mai mult. Cât despre cum or scoate-o la capăt, cum le-o fi norocul. La urma urmei, o moarte are omul!

Și-n loc de asta, acum li se cerea să facă pe căruțașii, să lumineze un popor îndobitocit și să fie cu băgare de seamă la stârpitul unui cuib de vipere.

Și cu comoara mănăstirii ce se făcea? Nici de ea să nu se atingă? Floarea Codrilor nu pomenise nimic, o luase boierește. Dar haiducii nu se-mbată cu apă rece.

Din care pricină Ilie îl luă pe Movilă deoparte și i spuse:

— Tu să n-aștepți cu oamenii pân' la miezul nopții. Mănăstirea asta-i dintre cele, mai bogate. Când o fi să ieșim din ea, de n-om fi legați fedeleș, gata de spânzurătoare, trebuie să ne umplem de aur. Așa că țineți-vă de noi cam la un ceas după plecarea de aici și cam la o bătaie de pușcă: cum ați auzi un

fluierat, dați-i drumu! Și faceți așa ca și cum n-ar fi și căpitanul de față.

Movilă trecu porunca mai departe haiducilor, care își curățau armele, și fețele li se mai luminară puțin. Ilie, ca un înțelept ce era, se pricepu să-i înveselească și mai mult: luă trei oameni și se duse dracu știe unde, dar către sfârșitul după amiezei se întoarse cu o oaie zdravănă pe umeri; ceilalți trei duceau, fiecare, câte O damigeana de zece ocale de vin.

Toate bunătățile astea umplură niște goluri care desigur nu-s făcute să dea omului curaj. Haiducii nu se aruncă-n vânt după post și rugăciune. Floarea ne ținu hangul, deși obiceiul ei era să ciugulească ca o adevărată domniță.

Între timp, soarele își luă rămas bun de la noi, străpungând deodată pătura de ceață. Fâșii împurpurate brăzdau cerul la orizont. Câteva raze se strecurară printre trunchiurile copacilor poleindu-ne fețele. Ilie le-ntâmpină cântându-le înăbușit din fluier.

Căpitanul nostru se ridică, își desfăcu bocceaia și scoase veșmintele cele mai scumpe: scurteică de hermină, șalvari largi de mătase brodată, cum poartă turcoaicele în loc de fustă, ilic scurt de catifea, năframă persană țesută cu fluturași de aur. Se împodobi cu toate astea, cu inele și o cunună de pietre scumpe și strecură la brâu un pumnal mic cu vârful otrăvit.

Ca fiu al unei cucoane – atât de mari, am fost poftit să-mi pun căciula de astrahan, cizmele de lac și să-mi îngrijesc și restul îmbrăcămînții. Spilca și Ilie își prefăcură și ei înfățișarea și-ncercară s-arate a „țărani cumsecade” de, pe cât se putea, da-și înțesară brâul cu pistoale și cuțite. Pe deasupra cojoacelor aveau să poarte flinte, puse la vedere fără să dea de bănuț, cum poartă orice bărbat care însoțește un bogătaș în călătorie pe drumuri călcate de hoți.

Noaptea cufundă toată suflarea în beznă.

— Trageți cenușă pe jăratec, zise căpitanul. Puțin după aceea, patru călăreți luau drumul mănăstirii.

Era o clădire mare, în patru colțuri, înconjurată de ziduri și ridicată pe o înălțime, departe de orice așezare omenească. Nu se vedea nici o lumină, nici în curtea muncilor, nici în cea a oaspeților.

Băturăm la poarta acesteia din urmă, care se deschidea oricărui drumet doritor să petreacă o noapte la arhondaric. Un clopot sună vestind sosirea noastră, apoi poarta ferecată în fierărie grea se răsuci în țățâni și un călugăr cu felinar în mână ne deschise.

Ținându-ne caii de căpăstru, intrarăm în curte, când, deodată, la lumina slabă a felinarului, sări în fața noastră un diavol – am crezut într-adevăr că-i diavol, așa haiduci cum eram! Călugărul, încurcat de spaima noastră, ne lămuri:

— E-un ȝigan rob; fugise. A fost prins și l-au pus în fiare. Așa-i obiceiul pământului.

Fiarele astea și obiceiul pământului – despre care mai auzisem vorbindu-se – erau curată sălbăticie: ȝiganul din fața noastră, fără vorbă o namilă, nu mai arăta de loc a om. De-a dreapta și de-a stânga capului, două coarne de fier cât toate zilele. Erau nituite la un cerc de fier, Care-i strângea capul în jurul frunții și, ca să nu-i iasă de pe cap, cercul era prins la rândul lui cu două limbi lăsate-n jos și legate de un alt cerc, nituit în jurul gâtului.

În afară de asta, sărmanul om mai târa după el un lanț lung prins de glezna dreaptă, lanț care, la celălalt capăt, era bătut în zid, lângă culcușul lui din firidă. Nenorocitul trebuia să trăiască în starea asta, să-și facă slujba și să doarmă noaptea chinuit de coarne și de toată fierăria lor.

Căpitanul nostru îl privi îndelung, fierbând de mânie. Ne privea și el, cu ochi omenoși, da ce se petrecea în capul lui, Dumnezeu știe! Trupul, de uriaș din basme, trup de zmeu, aproape gol, era de o murdărie îngrozitoare. Mustăta, mare și neagră, ca toate la el, îi ajungea aproape pân' la piept.

Călugărul închise poarta, porni cu caii spre grajd și ne spuse să mergem după el. Floarea îl rugă să se ducă să-i spună starețului c-a venit.

— Sfinția sa nu mai primește oaspeți azi, răspunse portarul.

— Fii dumneata bun și du-te de-i spune c-a venit jupâneasa Floricica de la Snagov. O să ne primească.

Trimisul, cu felinarul în mână, plecă cu pași mărunți, dar când ajunse pe la mijlocul curții, făcu calea întoarsă.

— Mergeți cu mine până-n arhondaric; e departe; să nu fac de două ori atâta drum de-o fi să vă primească.

Străbăturăm un gang lung mirosind rău a mucegai, apoi o galerie nesfârșită, care da într-o sală plină cu mese, dulapuri și rafturi, și-n cele din urmă ajunserăm în arhondaricul luminat săracăcios de două candelă.

Aici, neprevăzutul de care ne tot vorbise Floarea căzu ca un trăsnet: în clipa când voia să intre la stareț, călugărul ridică felinarul în dreptul fețelor noastre și ne cercetă bănuitor. Când dădu peste privirea lui Spilca, amândoi făcură ochii mari de parc-ar fi vrut să dea un pas înapoi, dar asta numai o clipită, apoi călugărul plecă capul și se făcu nevăzut pe o ușă.

Rămași singuri, Spilca se plesni cu palma pe obraz și ne șopti printre dinți:

— Suntem pierduți! Călugărul ăsta mă știe de la Muntele Atos, unde l-am omorât pe stareț: O să mă dea de gol!

Spaima lui ne tăie câteva clipe graiul... Ilie doar ce avu timp să sufle căpitanului:

— Ține-ți firea, o să facem ce trebuie, nu mai e mult, și oamenii noștri vor fi la porțile mănăstirii.

Se deschise ușa. Cu capul gol, îmbrăcat într-o rasă lungă dimie, se ivi părintele Chiriac. Era voinic, burtos, cu fața roșcovană, aprinsă, cu o privire de parc ar fi avut boala copiilor.

Prefăcându-se politicos, dar ascunzându-și cu greu neli-niștea, spuse cu un glas dogit de bețiv trândav:

— Ia te uită!... Floricica! Sau domnița din Snagov, cum îți spuneau și țăranii și boierii, pe vremuri! Poftește ! Cât despre însoțitorii cocoanei, să facă bunătate să urmeze pe fratele paznic.

Rostind cuvântul „însoțitorii”, își pironi privirea în ochii lui Spilca.

— Dintre acești însoțitori, răspunse Floarea, tânărul acesta e fiul meu Ieremia: dacă lucrul nu vă e cu supărare, aș fi bucurasă să rămână lângă mine.

— Ah! Fiul dumitale? Aveai un fecior? Nici nu știam. Da, bine, să aștepte o clipă în sala asta. Poftește întâi dumneata.

Rămase în pragul ușii fără să ne dea binecuvântarea după cum cerea obiceiul.

Floarea trecu liniștită în odaia starețului, și acesta închise ușa în urma lor.

Acuma știam ce aveam de făcut; dar paznicul știa?

Nemișcat – o clipă doar – cu bărbia lipită-n piept, părea că se gândește privind la pământul care trebuia să-l înghită înainte de-ntoarcerea starețului, și deodată porni grăbit cu pași mărunți, urmat de Spilca și de Ilie, străbătu arhondaricul, apoi trapezarul și vru să deschidă ușa galeriei.

Și atât!

Ca un tigru, Spilca îi sări în spate și-i vârî un căluș în gură. Și-ndată cuțitul lui Ilie îi străpungea inima fără țipăt și fără geamăt.

Îi smulseră cheia de la poartă. Trupul care încă mai zvâcnea fu aruncat într-un dulap. Cei doi prieteni luară, alergând, calea mântuirii.

Temându-mă o clipă să nu se ivească din nou starețul, privisem din arhondaric cum fusese ucis paznicul, liniștit, ca un om care-și plimbă ochii după jocul unei mâțe cu un ghem de lână. Când totul fu sfârșit, închisei ușa spre trapezar și mă așezai.

După vreun sfertuleț de ceas „sfinția sa” deschise ușa și mă chemă:

— Nu te-am lăsat prea mult să aștepti? îmi spuse el cu glasul morocănos, rece, care, de dușmănos ce era, mă uimi.

Lăsase deoparte bruma de politețe silită. Ce se întâmplase? Aș fi dat cerul și pământul să aflu, dar din privirea pe care mi-o aruncai pe chipul Floarei – ca să-i vestesc că se făcuseră cele de trebuință – nu putui ghici nimic.

Eram într-un fel de odaie de primire – bibliotecă, supărător de săracă, trădând fățarnicia din deprindere a oamenilor bisericii de a se preface că sunt săraci. La mijloc se aflau o masă mare de lemn viermănos și câteva scaune șchioape.

Starețul se așază și mă pofti să fac la fel, apoi zise către Floarea:

— De multă vreme te-ai întors de la Constantinopol? întrebare privind-o încruntat pe sub sprâncenele roșcovane stufoase.

— De câteva luni...

— Dacă nu mă-nșel, ai venit împreună cu arhonteles Samurakis, nu-i așa?...

— De ce mă întrebi?

— Pentru că eram bun prieten cu arhonteles...

— Da, ne am întors împreună...

— ...și ați locuit împreună în casa lui de lângă Siret, nu-i așa?...

Prietena noastră mirosi nenorocirea și-i făcu față cu liniște:

— Bagă de seamă, părinte Chiriac, că după ce m-ai poftit adineauri să mă culc cu dumneata, acum văd că mă iei la întrebări!

— Cam așa, scumpă domniță din Snagov, și o să trebuiască să-mi dezvălui taina acestei întâmplări în care arhonteale și-a pierdut viața.

— N-am ce să-ți dezvălui...

— Asta o să vedem noi!

Cum ședea lângă ușa prin care tocmai intrasem, se ridică alene de la locul lui, încuie ușa cu cheia și puse cheia în buzunar, ceea ce mă făcu să duc mâna la pistol, dar Floricica, cu un semn iute, nu încuviință. Și bine făcu, pentru că în aceeași clipă în spatele nostru se deschise o ușă în două canaturi și intrară patru haidamaci. Într-o clipă eram legați burduf. Nu ne împotrivirăm.

În picioare în mijlocul odăii, crâncen ca un călău, starețul credea că ne străpunge cu privirea lui de gânsac. Floarea i-o luă-nainte!

— Cunoscute-ai, acum șase ani, o fată din Bisoca? O chema Angelica?

— Poate că da...

— Și tot așa i-ai tăiat scârba de poftete tale?

— Nu chiar...

— Și nu crezi că luându-mă și pe mine drept o Angelică, ai putea să-ți frângi gâtul?

— Nu prea văd cum, pentru că la ceasul de față cei doi însoțitori ai tăi trebuie să fi mărturisit rostul vizitei voastre aici, la – Mănăstirea Orbu. Aș putea să fiu mai blând cu voi dacă ați mărturisi de pe acum care vi-i partea de nelegiuire la uciderea arhontelui Samurakis.

— Partea mea de nelegiuire? Tu vorbești de nelegiuire? Tu, care răpești fete, le siluiești și le ucizi? Tu, care pui să se taie capete și care stâlcești mulțime de nevinovați? Tu, care pui robilor ce te slujesc și cărora Dumnezeu le-a dăruit grai, coarne de fier? Tu vorbești de nelegiuire, tu!? Scârnăvie popească!

Niciodată n-o văzusem pe Floarea Codrilor atât de frumoasă ca în clipele astea, legată cu mâinile la spate, cu obrazul aprins de mânie, cu capul împodobit de o coroniță, dat se-meț pe spate, cu ochii negri scăpărând.

Alb ca varul, starețul ceru o pereche de foarfeci. Țintuită de scaun, Floarea nu se clinti. El îi scoase coronița și haina de blană, îi tăie veșmintele de sus și până jos, desfăcu fâșiile și, dezgolind spinarea, strigă unuia din gealați, care ținea în mână o vână de bou:

— Trage-i una! Apoi, privind-o drept în ochi: Să nu faci gălăgie, că-i degeaba: aici nu se aude decât zgomotul care vreau eu să fie auzit!

Huiduma lovi fără milă. Îndată, între umeri, apăru o urmă roșie, care se învineți numaidecât.

Nici un murmur. Doar că îi tremura trupul puțin... Eram mândru că-s fiul unei asemenea femei!

— Mărturisește, păcătoaso! urlă sfântul părinte. Nici un răspuns.

Starețul mai făcu un semn, și încă o lovitură trăsni pe schingiuită. Sângele începu să curgă din belșug.

Dar nu se auzi nici un strigăt. Ah, cât aș fi vrut să-i iau eu locul, să-i dovedesc că eram cu adevărat haiduc!

Cu fața la dulapul cu geamuri, înțesat de cărți sfinte, căpitantul nostru gândea poate la înțelepciunea îndurării, ajunsă unealtă de schinguire, când clanta ușii pe care intrasem începu să se miște încetișor.

Călăul prinse zgomotul ușurel al broaștei și tresări:

— Tu ești, Marcule? Ce-i?

În loc de răspuns, o bubuitură zgudui casa din temelii: ușa zbură în țandări, îl dădu pe stareț de-a berbeleacu, în prag senălță țiganul „încornorat” și-n urma lui năvăliră haiducii. Lovitura și uluiala erau atât de mari, încât nu mai avu nimeni răgazul să se-ntrebe ce se petrecuse. Cu saci și funii la îndemână, țiganul pe de o parte și tovarășii noștri pe de alta, îl legară fedeleș și pe stareț, și pe cei patru ticăloși ai lui, și le înfășurară capetele de era cât p-aci să-i înăbușe. N-apucă bine treaba asta să fie isprăvită, că robul își lăsă baltă stăpânul și se apucă de un măcel cum n-am mai pomenit în toată viața mea de haiduc: învârtind în mână lanțul negru cu care pân-atunci fusese ferecat la gleznă, izbea cu el, mereu, mereu, în capetele celor patru călăi căzuți la pământ. În scurtă vreme sacii, oasele, creierii nu mai erau decât o tocătură înfiorătoare. Apoi, fără să scoată o vorbă, diavoleasca arătare se întoarse spre stareț, răzbunarea lui cea mare, smulse sacul de pe el, îi dezveli capul, și, cu un genunchi în piept, obraz lângă obraz, începu, cu labelle lui de uriaș, să-l sugrume cu încetișorul.

Tiranul părea aproape mort: când apăsarea ținea prea mult, ochii rămâneau o bucată de vreme închiși, înainte de a-i deschide, țiganul sărea prin toată odaia, se arunca pe stareț, îi mușca nasul, urechile, gâtulejul, îl împungea cu atâta furie cu coarnele lui de fier, că se răni la frunte din pricina cercului și începu să-i curgă sânge pe obraz. Până când puse mâna pe lanț și-i zdrobi capul.

În timpul acesta haiducii noștri ne dezlegaseră mâinile și se apucaseră de scormonit prin odăile starețului, unde îi aștepta o pradă bogată.

Când clopotele Mănăstirii Orbu chemau călugării la rugăciunea de la miezul nopții, ceata noastră, îmbogățită cu zece

mii de galbeni și un rob slobozit, scăpat de coame, lua dramul hărăzit de soartă.

Numai Floricica avea de ce se plânge puțin.

III. TAZLĂU

— Pe omul cu inima largă îl macină amărăciunile cu miile, cât îi viața de lungă; dar nici una nu i-e atât de greu de îndurat ca suferința aproapelui său: ăsta-i *sufletul de haiduc*!

Atât e de frumos pământul, atât sunt simțurile noastre de puternice, și cerințele gurii atât îs de neînsemnate, că trebuie cu adevărat să fi venit pe lume fără ochi, fără inimă, numai și numai cu lăcomia nesățioasă de a mistui totul, ca să te cobori la jefuirea aproapelui și la slujirea vieții în loc să-ți fie dragă dreptatea și mila și dreptul tuturor la fericire.

Prin asta se deosebește haiducul de restul lumii, de lumea nesățioșilor, și ajunge dușmanul ei.

Nu-i crud. Nici sângeros. Dacă ucide, e pentru că-l silește cruzimea vrăjmașilor săi.

Haiduc e omul care-i bun din naștere. Numai bunătatea deosebește pe om de vită: atâta lucru „ales” are viața omească.

Luând drumul codrului și ieșind de sub pavăza legii, orice haiduc adevărat rămâne om bun, nepizmaș, îngăduitor la greșală. Nu uită că ce-l face pe un căpitan să fie mare e înțelegerea, fără de care și gospodarii ar putea fi căpitani. El nu uită că-i un răsculat cu inimă mare: pentru el omorul și jaful nu-s scop.

Haiducul nu-i tâlhar.

Ca toată lumea să fie mai bună, tot omul trebuie să fie haiduc.

Cu vorbele astea începu Floarea Codrilor sfatul haiducilor de pe Tazlău.

Se aflau de față patru din cele mai mândre chipuri ale vremii: Groza, Jianu, Codreanu și Bujor. Oameni să-i însoțească erau vreo două sute la număr. Mișcătoare regăsire de frați mânați de aceleași simțăminte, fugăriți de aceleași putere, năpăstuiți de aceeași soartă!

Un codru de veacuri, în bună parte necălcăt de picior de om, îi pune la adăpost de orice vrăjmaș. Ursul, lupul, mistrețul, bursucul, locuitorii codrului, nu-s atât de haini și nu-s atât de primejdioși ca omul. Aproximarea le-o simțeau și n-aveai de ce te neliniști: fiarele, cumsecade, se mulțumeau să sfâșie azi o oaie, mâine un porc pe jumătate sălbătic, și fugeau de ființa pe care nici o fiară, nici o vită n-o întrece în lăcomie.

Tabăra haiducilor se găsea într-o poiană întinsă, cu ferigi mari pe margini. Mirosul de sulcină, adus de un vântuleț de prin vreo câmpie apropiată, îmbălsăma văzduhul. Tocmai jos, departe, dedesubtul lor, apa spumegoasă a Șoimului se arunca gălăgioasă în brațele fratelui ei mai mare, Tazlăul, care o primea murmurându-i prietenește muștrări, în timp ce mierlele, necăjite că nu pot acoperi zgomotul gârlei, ciripeau furioase.

Ceilalți haiduci ne așteptau acolo de câteva zile. Când se arătă căpitanul nostru, călare pe calul ei murg, drept urare de bun venit, două sute de căciuli fură aruncate către vârfurile copacilor.

— Trăiască Floarea Codrilor!

— Trăiască femeia haiduc!

Groza, prietenul ei din copilărie, și Ioachim, cântărețul bisericesc, dascălul lor de grecește, alergară cei dintâi s-o sărute. Celelalte căpetenii făcură la fel, cum e obiceiul între haiduci, fără să ceară încuviințare. Ea îi primi pe toți cu brațele deschise de „soră de arme” ce era, dar de cele mai duioase mângâieri Ioachim fu cel ce avu parte:

— Prietenul meu! Iubitule ! Ai îmbătrânit, sărmanul de tine! Mai mă iubești oare ca pe vremuri? Te-ai deprins cu viața de haiduc?

Țârcovnicul se tânguia:

— O, Floricico! Dragostele mele nu țin de astă lume și haiducia mea nu-i decât un oftat al inimii! Trăiesc cum trăiesc copacii, care nu fac nici un rău păsărilor Domnului. Dimineața și seara mă minunez de tot ce văd, și plâng până nu mai pot.

Ne mirarăm aflând că vestea despre lovitura noastră la Mănăstirea Orbu ne-o luase înainte, dar, ziceau căpitanii, nu se știau făptașii; era pusă în seama lui Groza.

Isprava asta, cutezătoare pentru mâna de oameni ce eram, îi dădu Floarei vaza de care avea nevoie ca să vorbească cu greutate celor patru căpetenii și celor două sute de haiduci dintre cei mai vestiți.

Ea răsturnă temeiurile haiduciei învechite, mărturisindu-și din capul locului disprețul pentru răzvrățiții care nu erau în același timp și iubitori de dreptate și-și arată mai departe gândurile cu semeție:

— E mai ușor să ucizi omul decât să-l aduci la credința ta. Totdeauna mai ușor a fost să faci poporul să se supună poruncilor unui despot care-l trimitea la moarte decât să-l faci să înțeleagă adevărul din vorbele unui înțelept.

Aici zace răul de pe urma căruia pătimește omenirea, dar de răul ăsta nimeni nu-i vinovat, și de aceea trebuie să-l îngăduim. Trebuie să pricepem viața așa cum e, așa cum ni se-nfățișază.

Sufletul omenesc e plămădit dintr-un aluat amestecat: cel bun — e rar și-i copleșit de cel rău. Grânele hrănitoare și florile sunt năpădite de bălării.

A cui e vina dacă lumea e așa cum o vedem? Zbirii care bagă groaza-n ea n-au picat din lună, au răsărit chiar din neamul ăsta omenesc. Sau ești rob, sau ești stăpân de robi, așa văd lucrurile cei mai mulți dintre oameni. Calea de mijloc între

aste două crude hotare, omul drept, este o piatră mai rară ca nestematele-n prundiș.

Luați nouă sute nouă zeci și nouă de oameni de pe pământ dintr-o mie și priviți-i în față: sunt smeriți. Cătați-le-n cap: veți da de apucături de despot.

Aproape că nu e pe lume pârlit care să nu chinuiască pe altul mai nenorocit decât el, de n-ar fi decât nevastă sa, măgarul sau câinele.

Să nu-mi vorbiți de o omenire împărțită în două. Eu nu știu decât de o singură despărțeală: între *drept* și *nedrept*, între *bun* și *rău*.

Să împărți lumea între *cei de sus* și *cei de jos*, să pui în seama celor dintâi toate cusururile și în a celorlalți toate părțile bune, și să vrei să-i nimicești pe unii pentru ca să dai pământul celorlalți ar însemna să nu schimbi nimic în viața de azi, pentru că-i greu să găsești năpăstuiți care să nu fi avut și ei, în viață, poftă să năpăstuiască. Totuși, fără vorbă, cei mai mari nelegiuți sunt ăi de cârmuiesc omenirea, ei calcă singura lor datorie: aceea de a sili lumea să fie dreaptă începând prin a fi drepti ei înșiși.

Ăștia sunt mișeii pe care haiducul trebuie să-i hăituiască fără milă, pentru că, dacă omul nu-i vinovat că e rău și hrăpăreț câtă vreme-i oropsit, vina lui începe să fie nelegiuire în ziua când trece la cârma unui popor doar pentru a-l stoarce mai bine.

Haiduci! Până s-ajungă haita de lupi turmă de oi, nădejdea noastră într-o viață mai bună trebuie să se bizuie pe oamenii care suferă. Ăștia sunt de două feluri: cei care trăiesc în nevoi și cei chinuiți de nevoile altora.

Nu sunt în stare să vă spun care din aceste două feluri de bunătate ține mai mult, da' știu c-atâta vreme cât un om suferă putem avea încredere în el.

Dimpotrivă, război fără cruțare celui ce rămâne nepăsător la suferința omenirii, la suferința semenului și mai cu deosebire celui care, putând face dreptate, n-o face.

Omul ăsta nesimțitor trebuie stârpit oriunde s-ar afla și socotit dușman chiar de ne-ar fi frate, pentru că mai ales din pricina nepăsării și mulțumită nesimțitorilor pot tiranii să se țină-n șa.

Mai trebuie ceva: să pornim în căutarea viteazului care se-nfrățește cu năpăstuitul, mai ales când e bogat, ba chiar puternic. Nu-s mulți viteji de-ăștia, dar sunt. Cunosc și cu câțiva, gata să pună totul la bătaie ca să-și izbăvească țara. Nu le faceți rău și nu-i amestecați în hoarda amăgitoare a tiranilor în mijlocul căreia-i găsim. Ar fi nedreptate strigătoare la cer să-i tăgăduiești unui om mărinimie, bunătate, cinste numai pentru că s-a născut între tirani. Cine se naște unde vrea? Și-n ce fel de obște s-ar simți un om drept mai în apele lui?

Avem o pildă izbitoare în fața ochilor, prietenul nostru Jianu. E neam bogat de boier, mezin într-un șir de frați care-s, toți, dușmanii noștri, și ar fi fost și el dacă sufletul lui de haiduc nu l-ar fi împins să-și ia valea și să plece-n haiducie. Astăzi Jianu împărtășește viața și soarta noastră; capul lui e pus la preț ca și capetele noastre, poate și el să sfârșească în spânzurătoare, coșcogeamite fecior de boier cum e.

Ei bine, Jianu nu-i singurul boier cu inimă de haiduc. E adevărat că nu ajung toți să ia calea haiduciei. De altminteri, eu tare mă-ndoiesc că haiducia cea mai bună e cea făcută în afară de lege. Până în ziua de azi, îmboldită de tinerețea mea înflăcărată, am lucrat astfel, după chibzuiala mea, mai întâi la Snagov și mai apoi la Constantinopol, și cu mai mult folos decât toți haiducii care lucrau în codru, la un loc.

Mulțumită, în parte, legăturilor mele cu trimișii Franței și Angliei la Stambul, cu generalul Aupic, cu lordul Canning, a putut fi răsturnat hrăpărețul Mihai Sturza și s-a urcat pe scaunul Moldovei omenosul Grigore Ghica. Tot eu am putut ocroti, la Brusa, grupul de tineri boieri care încercase și el să facă un

„1848” și s-a pomenit surghiunit în Anatolia. M-am străduit să-i se îngăduie întoarcerea în țară și avem și acum legături strânse. Sunt oameni cu creștere și școală apuseană și împlinirea, fie că o fac străinii, fie că o fac ai noștri, îi împinge la răzvrătire, iar pentru ca s-o zdrobească ei primesc bucuros ajutorul oricărui om iubitor de țară.

În fruntea lor se află un bărbat pentru a cărui bunăcredință pun capul. O să vă-ncredințați chiar voi, pentru că l-am poftit aici, la întâlnirea noastră, și trebuie să pice acum de la Iași: este hatmanul Miron, pe care l-am împins până în slujba de căpitan al miliției moldovenești...

Un murmur de uimire acoperi cuvintele din urmă ale vorbitoarei. Groza strigă:

— Un căpitan printre haiduci?!

— Da, răspunse Floarea: un căpitan haiduc!

Jianu se ridică – chip de boier subțire, cu trăsături alese, cu mișcări măsurate, cu înfățișare serioasă. Zise:

— Nu vă neliniștiți! Floricica nu se înșală de loc. Îl cunosc pe Miron. Îmi e prieten. Am învățat împreună la Paris și mai apoi la Lunéville. E un haiduc, într-adevăr. Dacă-i capul miliției moldovenești, cu atât mai bine pentru țara ce vrem s-o dezrobim!

— Nu vom putea face nimic care să dăinuie fără să-și dea partea și tineretul ăsta, spuse căpitanul nostru. Nu ucigând ici și colo când un grec, când un boier român o să schimbăm noi starea țării măcar cât negru sub unghie. De viața tiranilor nu ne pasă, dar moartea lor nu ne ține de cald. Ce ne trebuie nouă e pământul pe care l-au furat țăranilor și legi cumsecade pentru toată lumea. Asta nu se poate înfăptui decât înlocuind tirania de azi cu o cărmuire dreaptă care să aibă la temelie poporul.

Dar unde-i voința poporului care să împingă pe oamenii noi să-și ia sarcina asta? Nicăieri. Poporul e ținut sub obroc, de-

parte de orice e cugetare, de orice gânduri noi. Atunci, fără popor, cu cine să începi? Cu voi, visătorii mei, care veniți de jos, și cu Mironii răsculați care ne vin de sus!

Și iată acum ce aș avea eu de spus: farmecele unei femei nu i-s date ca să farmece copaci. Lăsați-mă să mă duc să-mi fac haiducia acolo unde-s oameni cu puteri, care se-ncovoiaie ca salcia la o mângâiere mincinoasă de femeie. Cei care nu se pleacă se frâng, se sparg, ca sticla, și asta-i cam același lucru pentru o iubită de felul meu.

La Snagov, aproape de București – dar mai aproape de vestitul Codru al Vlăsiei, unde atâți despoți și-au lăsat, o dată cu punga, și viața – mulți bărbați s-au plecat în fața „domniței din Snagov”, s-au frânt, iar alții, mândri de cruzimea lor, au ajuns să simtă cu jale că asprimea unei femei n-are pereche.

Mă voi întoarce în cuibul meu, care va fi de-acu-ncolo casa haiducilor. Voi deschide larg porțile ei și le vom închide numai când și când, prinzând câte un prea puternic, prea supărător; daraverile astea nu ne vor costa decât un căluș și un bolovan; lacul cel mare în care se oglindesc pridvoarele și streășinele mele va face el ce va mai fi de făcut.

Îi vom linguși pe cei mari până o să-i prindem. Cu cei ce vor ști să se tocmească vom juca cinstit și vom plăti bani gheață.

De va fi nevoie să-mi trec degetele prin vreo barbă albă ca să scăpăm de spânzurătoare vreun prieten, o voi face.

Dar mai presus de toate, mai presus de toate, să fim cinstiți cu cei cinstiți, drepti cu cei drepti, buni cu cei buni, și în casa mea, casa haiducilor, viața nu va avea decât un singur rost: să facem dreptate în țara asta amărâtă, chiar s-o smulgem cu sila de-o fi nevoie. Căci omul care nădăjduiește își deschide inima și se aruncă și pe o stană de piatră ca s-o încălzească cu sângele său, dar, dacă se pomenește scuiat în obraz, e-n stare să-l calce-n picioare pe mișel, pentru că nu cu *oameni* trebuie alcătuită lumea asta, ci cu *oameni buni*.

Iată ce am învățat de la viață, trăind.

Am mai învățat să dau și să nu cer înapoi celui care din vina aproapelui său e lipsit de pâine: foamea mistuie gândul și face din ființa omenească o vită.

Dintr-un asemenea om nu rămâne decât o burtă. Cum să stai de vorbă cu o burtă? Cum să-i spui celui ce adulmecă pământul în căutarea unui ciolan: *ridică-ți fruntea, frate, și privește soarele?*

Ehei, știu și eu că viața împarte lumea între cei care adulmecă de nevoie și cei care privesc la soare din trufie, dar mai bine trufaș decât înfometat. Toți suntem așa. Dovadă, haiducia noastră.

Și de aceea vă spun: lucrați mai întâi cu cei ce ne-ascultă, numai după aceea ne vom întoarce spre cei care *nu pot s-o facă!*

*

În clipa aceea se ivi chipul subțirel al căpitanului Miron, însoțit de călăuză. Tânărul boier era îmbrăcat în haine de târgoveț. Purta o redingotă la modă și cizme de piele roșie. Se duse la Jianu, care-l îmbrățișa mai mai să-l înăbușe, apoi, întorcându-se spre Floricica, îi sărută mâna îndelung și-i zise:

— Despre cine vorbeai?

— Vorbeam despre oamenii care mi se par uneori niște vite...

— Și care ți se par că-s cei ce te pot asculta?

— Unul ca tine, pentru că tu nu ești un înfometat.

— Ba să mă ierți, dacă-i vorba de asta: mi-e o foame de lup!

— Ei, atunci bine, să ne potolim foamea, om mai tăinui după aceea. Cred că tuturor li-e foame.

Cei din jur fură încântați când îl auziră pe Movilă strigând:

— O clipă! Acuș plesnesc...

Era vorba de berbeci: nu mai puțin de treizeci se frigeau, fiecare în groapa lui încinsă ca un cuptor, fiecare în pielea lui învăluită în cenușă multă fierbinte – șir lung de morminte de parc-ar fi fost un cimitir de copii, într-o căldură de iad. Berbecul nu era gătit în nici un fel înainte, ci tăiat, îndopat cu sare și piper, cusut la loc, așezat în culcușul ăsta cât se poate de încins, și acolo, acoperit cu o grămadă de jăratec, unde după o bucată de vreme pielea îi plesnește, semn că era gata de mâncat. Asta se cheamă berbec fript haiducește.

Plesneau unul după altul, zvârlindu-și învelitoarea în aer, și nu era tocmai o mângâiere dacă te atingea. Fiecare bubuitură era primită cu strigăte de căpcăuni.

Firește, primele fripturi fură puse înaintea căpeteniilor, căci căpeteniile sunt slujite în primul rând totdeauna și peste tot, chiar și între haiduci.

În timpul mesei Floarea îi vorbi căpitanului despre planul ei. Miron o ascultă, gânditor. La urmă spuse:

— Totul este foarte bine; poți să mă numeri printre cei mai devotați idealului nostru patriotic, dar cu o condiție: să nu se mai repete vreo lovitură ca la Mănăstirea Orbu...

— Cum! Se și știe la Iași...? întrebă Floricica.

— Se știe mai ales la București, unde pe capul acestei necunoscute s-a pus preț de o mie de galbeni, după cum spune porunca dată împotriva ta!

— ăsta-i spiritul nou cu care se fălește tineretul vostru generos? strigă Jianu înăcrit.

Miron răspunse:

— Frate Iancule, te știu pripit, nu fi naiv: nă-i fi vrând poate ca Divanele celor două țări să fie alcătuite numai din haiduci! Și apoi, lasă-mă să-ți spun că eu nu înțeleg rostul acestor omoruri...

— Poate că înțelegi mai bine rezultatele asasinatelor voastre în masă, în rândurile poporului!

— Stați! strigă Floarea Codrilor. Eu sunt căpitan aici! Nu vă îngădui s-apucați pe calea asta! Suntem cu toții însuflețiți de dorința de a ne înțelege și de a lucra uniți în viitor: de ce să mai trăncănim despre dezbinările din trecut? Dreptate va avea acel care va lăsa ceva în urma sa. Așa că, la fapte! Îl sfredeli pe Miron cu o privire hotărâtă:

— Căpitane! Ceasul se apropie. Mă întorc de la Constantinopol încredințată că rușii vor pierde războiul din Crimeea: Napoleon făgăduiește înfrângerea lor pentru anul viitor. Dar turcii nu-și vor putea păstra roadele izbânzii, cel puțin în ce privește principatele: Franța și Anglia sprijină pe unioniști. În străinătate lucrurile au mers foarte departe pe drumul ăsta. Trebuie ca și în principate să fie la fel. Cum stăm?

— Stăm din ce în ce mai bine. Oamenii de seamă, tineri sau bătrâni, sunt pentru unire. Cu toate astea, separatiștii rămân încă destul de tari, mai ales la noi în Moldova, unde caimacamul uneltește pe față împotriva unirii și cumpără partizani și în țară, și la Stambul. El nădăjduiește să i se dea scaunul Moldovei. Treaba asta e pe placul tuturor dușmanilor noștri, și al rușilor, și ai turcilor, și al austriecilor.

— Da, dar nu-i pe placul Franței, prietena noastră; și ea va birui. Așa că nu mi-i teamă de caimacam, cu toată averea nesfârșită a nevestii, cea mai bogată femeie din țara Moldovei: chiar ea e cu sufletul pentru unire; pe deasupra, am avut eu grijă să-l încondeiez la Poartă ca vândut rușilor și dușman turcilor.

— Eu mă tem însă de altceva, mă tem de slăbiciunea noastră, de nepriceperea noastră, pentru că, aflați: Franța, ca să ne poată sprijini până la capăt, ne cere dovada voinței țării, a voinței poporului român, și eu știu foarte bine că pentru sărmanul nostru popor vorbesc azi doar câteva mii de intriganți egoiști și ambițioși.

De aceea, căpitane Miron, pun toată nădejdea mea, dinspre partea Moldovei, în tine și în Alexandru Cuza, voinicul ăsta care-ți trânteste adevărul în față; cam muieratec, e drept, dar bun și cinstit. Dacă-și joacă bine rolul în armata caimacamului va ajunge repede polcovnic. Încearcă și bagă-i în cap să aibă puțină stăpânire de sine, puțină fățarnicie. Poate că într-o zi o să-i fii prim-ministru...

— Dar ce visezi tu să faci din ispravnicul de Galați?

— Primul domnitor al unei *Românii noi*!

Toți haiducii se ridicară ca un singur om. Auziseră vorbindu-se de cinstea acestui boier, necruțător cu jăcmănitorii din tagma lui, simplu în apucături, și care mergea cu curățenia sa sufletească atât de departe, încât disprețuia chiar și dregătorii, demnități ce s-ar fi potrivit rangului său. Era socotit ca singurul în stare să taie-n boieri ca-n carne vie.

Urale nemaipomenite zguduiră văzduhul. Douăzeci de fluiere se porniră pe cântat „bătuta”, cel mai îndrăcit din toate jocurile românești.

Luați și ei de avântul acestei însuflețiri izbucnite pe negândite, căpeteniile lăsară taifasul și se prinseră de mâini. Hora asta fu încercuită apoi de o a doua, mai mare, în care intraseră vătafii celor cinci căpitani, și asta, la rândul ei, fu prinsă în mijlocul unei a treia, numai de haiduci. Pământul duduia de răpăitul celor două sute de tălpi ce-l izbeau voinicește.

Bujor și Codreanu începură să cânte, cu glasul lor puternic, răsunător:

Dat-a frunza fagului,
pus-am cruce satului,
și coadă baltagului;
că am gândul dracului
asupra bogatului!

.....

Bată-te crucea, bogat,
om bogat și fără sfat,
ce mă porți prin sat, legat,
zici că birul nu ți-am dat !

Foaie verde de gutui,
Iancule, de unde vii?
— Ia, d-aci de peste Jii.
— Iancule, ce-ai târguit?
— Dat-am aur și argint
pe vreo cinci oca de plumb,
să duc la băieți în crâng;
că băieții-s cam zglobii:
trag la naiba, prin pustii,
nu ca mine-n cărnuri vii!

LA SNAGOV

ÎN CUIBUL HAIDUCILOR

I

Prietene care m-ascuți, sunt om de optzeci de ani, dar inima mea nu știe ce-i bătrânețea. Dacă nu pricepi ce-nseamnă asta, nu-ți mai pierde vremea ascultându-mă! Asta înseamnă că sunt, în furnicarul omenesc, inși care nu se mulțumesc numai cu viața lor, cu suferințele lor, cu fericirea lor, ci simt trăind în ei toate viețile pământului; mii de fericiri nu-i împiedică să audă un geamăt; mii de dureri nu-i pot lipsi de o singură bucurie.

Sunt oameni în care tot ce-i omenesc își găsește răsunet. Noaptea, ei aud strigătul cărnii omenești mușcată de cruzimea plăcerii; ziua, tresar alături de ființele rănite de amarnica trudă a muncii făcute fără plăcere.

Eu sunt unul dintre oamenii ăștia: sunt haiduc!

Dacă tu, cititorule, nu ești, dacă ești mulțumit cu viața ta, cu cea a neamurilor tale și-a prietenilor, sau dacă nu te nemulțumesc decât necazurile care te lovesc numai pe tine și pe ai tăi, atunci n-ai să mă înțelegi, pentru că eu sunt altfel făcut decât tine, îmi place să mă amestec în tot ce-i omenesc, și nu mi-e totuna dacă semenul meu trăiește sub domnia dreptății

sau dacă are a se plânge de ceva sau cineva a se plânge împotriva lui.

Oh! nu-s și nu trebuie să fiu socotit un neprihănit, un apostol! Nu, de loc. Sunt în stare să fac rău, dar păcatul meu e dintre acelea de care nu te poți feri în viață, și nu-s niciodată o pacoste pe capul oamenilor. Și apoi, acolo unde nu poate nimic Bunătatea, nu pot nici eu face ceva.

*

În casa asta a haiducilor, de care-mi amintesc cu atâta drag, noi am iubit și am fost iubiți. Asta-i ce mi-a rămas în minte. Ura... dracu s-o ia! Nu vreau să știu de ea. Venisem acolo cu dorința de a schimba fața lumii! N-am făcut mare lucru, da-n schimb ne-am găsit pierzania. Așa se-ncheie orice viață care vrea să cuprindă pământu-ntreg.

Dar ce zile de neuitat am trăit noi acolo!

Mai întâi, pământul ăsta al Snagovului este un ostrov al iubirii în câmpia fără de sfârșit a Dunării, în care Bucureștiul se pierde ca-ntr-un pustiu. Pădurea sa, potopită în zile de vară cu un soare nemilos, e foarte prețuită, pentru că-i paradisul singurătății. Lacul, de câteva sute de hectare, este presărat cu ostroave stufoase ca niște căciuli muntenești uriașe plutind în voia apei. Vânat, pește, raci, sunt de toate din belșug. O panglică lată de stuf, de două ori cât omul, înconjură lacul dând iepurilor adăpost și umbră miilor de broaște izgonite de arșița verii. Câteva sălcii plângătoare, ursuze și iscoditoare, se pleacă, ca un șirag de pustnici, peste suprafața lui cu o îndărătnicie de adevărați duhovnici. Din loc în loc, nufărul, regele neprihănirii – ieșind la iveală cu alaiul lui de foi plesnind de sevă – veghează mândru singurătatea apelor.

*

Nu, era chiar atât o singurătate, pentru că acei cuib al prieteniei, al iubirii, al luptelor pentru mai bine umplea văzduhul de zarvă cât timp frumoasa lui stăpână era acolo.

Așezat pe un colnic care îi îngăduia să aibă vedere asupra întregului lac, din pricina streșinilor care se prelungeau ca niște aripi, acest cuib te făcea să crezi că voia să-și ia zborul. Uși, ferestre, galerii, pridvoare, totul era la adăpost de vreme rea. Dar nici o împrejmuire; nici măcar un gard viu sau vreo îngrăditură; nimic care să-l apere dinafară. Ici și colo, chioșcuri, năpădite, de hamei. Puțin mai într-o parte, curtea gălăgioasă a slugilor cu grajduri și crescătorii de tot felul: cai, vaci, oi, porci și ograda păsărilor cu puzderia de găini, găște, rațe, păuni și porumbei. Singurii păzitori erau câinii ciobănești voinici. Vreo zece familii de țigani, încincite de plozi, trăiau în libertate într-o vreme în care robia era în floare. Ei fură primii țigani slobozi la noi în țară. Floricica, cumpărându-i ca pe vite odată cu moșia, făcuse hârtie de dezrobire! Nu se mândrea cu asta, dar era mulțumită, pentru că aceștia deveniseră prietenii săi cei mai devotați. O parte dintre ei erau „așezați”, așa-zișii țigani de casă, ceilalți, de cum se imprimăvăra, plecau să cutreiere țara până-n toamnă, târziu. Aveau fel de fel de meserii: ursari, căldărari, lăcătuși, lingurari, spoitori, iar nevestele ghiceau în ghioc.

Gluma amară a sortii: poporul cel mai însetat de libertate de pe lumea asta înrobit de neamul cel mai împilat din toate câte erau sub jugul Semilunei! Tronurile Principatelor Române se vindeau la Stambul la mezat, un mezat măsluit; boierul român însă, el însuși un supus disprețuit, își vindea țigani mai rău ca vitele. Totuși, poporul ăsta dezbrăcat, la cheremul boierului, care avea asupra lui drept de viață și de „moarte, era veșnic voios și răsător. Cine ne-a primit cu cea mai mare bucurie, cu inima deschisă, la sosirea noastră la Snagov, au fost tocmai țigani.

*

La Galați venise să ne ia o trăsură cu opt cai. Floricica dăduse vestea că, chipurile, chiar atunci sosise, de-a dreptul de la Constantinopol. Numai noi doi, ea și cu mine, ne așezarăm în trăsură. Cei optsprezece haiduci, în chip de însoțitori, așa cum se cuvenea unei „domnițe din Snagov”, ne urmau călare. În straie albe, cu cusături în toate culorile, lăsau cu gura căscată pe

toți. Trăsnită însă, matahala de țigan de la Mănăstirea Orbu, liberat de noi, speria copiii satelor. Într-adevăr, era înspăimântător, cu față tuciurie și trup de uriaș, deșălând caii în mai puțin de un ceas, și din pricina asta silit, cea mai mare parte a timpului, să alerge pe jos, trăgând mârtoaga de dârlog și asudând de nu mai putea. În clipe de astea, spaima țăranilor se schimba în râs. Floricica hohotea tot drumul.

Dar hazul cel mai grozav a fost când Trăsnilă a ajuns la Snagov. Toată șatra țigănească, cu liota de copii, cu cățel, cu purcel, ne ieșise în întâmpinare. Chipuri tuciurii, lucioase și de o veselie tragică; ochi holbați, dinți albi, piepturi dezgolite. Nu era chip să pricepi o vorbă în furtuna de gesturi și de strigăte. Totul părea foarte vesel, dar limpede nu era de loc și lesne de luat drept vrăjmășie. Se vărsau găleți cu apă în fața trăsurii, în semn de urare de belșug. Jucau niște geamparale de te scoteau din minți. Plozii făceau tumbe, aruncându-se cu capul înainte în țărână. Și toată omenirea asta voia să atingă cu mâna veșmintele stăpânei lor.

Toate, însă, până ca vesela gloată să-l fi zărit pe Trăsnilă, care venea în coada tuturor.

Când alaiul se opri și fostul „încornorat” se înfățișă ochilor sălașului, încremeniră toți, muți de uluială, dar numai o clipă, pentru că bairamul se porni apoi mai vârtos, fără nici un fel de măsură, și năvăliră cu toții spre fericitul Trăsnilă. Repede isprăviră eu el, cu puterea lui și cu hainele sale brodate. Bucuria țigănească nu are margini și se deosebește foarte puțin de păruială. Cât ai clipi din ochi – apucat de mâini, de cap și de picioare – vlăjganul nostru dispăru sub avântul acestei simpatii copleșitoare, îl pipăiau peste tot, și nu știai bine dacă era ca să-l sărute sau să-l muște. Și din urletele țigănești chiar că nu puteai înțelege ceva.

Floricica credea că vor să-l sfâșie și le striga din toate puterile.

— Nu-l omorâți... E de-al vostru!...

— Ce dracu! Vedem noi bine că-i de-al nostru! răspunde o femeie care privea la furnicar, de asta-l și scarmână așa. O „bucătică de țigan” ca ăsta... îți vine să-l mănânci!

Și iată-l pe Trăsnilă, plin de praf, într-un hal fără hal, ridicat pe deasupra capetelor gloatei de țigani, adus pe sus în fața Floricichii, căreia-i strigau toți grămadă:

— Domnițăăă... domnițăăă! să-l facem pe Trăsnilă baș-buli-bașă!

Domnița își dădu încuviințarea:

— Fie!...

Și dispăru în casă, urmată de noi toți, în timp ce Trăsnilă se pomeni încercuit de o horă de jucăuși, fericiți că-și pot folosi libertatea alegându-și un stăpân.

II

Nu știu de unde avea fosta ciobăniță de la Lipia încântătoarea moșie a Snagovului. Cum, prin ce lovitură a norocului putuse s-ajungă fetița desculța din satul de hoți, cel mai deochiat din tot ținutul Buzăului, prietena lui Groza, iubita fecioară a lui Cosma, mama mea, Floricica – „domnița din Snagov”?

Partea asta a vieții ei a rămas pentru mine necunoscută. N-am întrebat-o niciodată, dintr-un fel de rușine, și nici ea n-a deschis vorba.

Ajungând la Snagov, gândeam c-am să găsesc acolo pe omul cu inima largă care o blagoslovesc cu acest dar cu adevărat regesc. Dar... nimic: în vreo zece odăi încăpătoare, în care puteai trăi simplu și tihnit, se plimbau două femei și un bărbat, toți trei de o vârstă nelămurită, smeriți la înfățișare, cam sărmani cu duhul și cărora Floricica le dăduse casă și masă până la sfârșitul vieții.

Fiecare își avea povestea lui, care te lămurea cum de ajunseseră în preajma căpeteniei de haiduci. Două dintre ele merită să fie arătate pe scurt. Cea de-a treia, a nefericitei Evghenia, nu trezea decât milă: fiica cea mai mică a unor părinți nu prea înstăriți, dar foarte îngâmfați și fără inimă, fusese jertfită de hatârul unei surori mai mari și băgată într-o mănăstire de unde fugise la moartea părinților nemiloși și ajunseseră la Snagov. Obişnuiții casei îi spuneau, „călugărița fără voie”. Și, deși recâștigându-și cam târziu viața de la care fusese smulsă cu silnicie, Evghenia, așa ștearsă cum era, izbutise să muște din fructul care-i mâncarea „de temelie” a noastră a bărbaților, câtă vreme, vorba lui Cosma, „ne mai ard urechile și ne mai zvâcnesc tâmplele”.

*

Mult mai hazoasă era povestea celeilalte femei, a Marinulei, veselă pe vremuri, poreclită și „călăreața” din pricina unei isprăvi a ei de dragoste care o făcu să cadă din al nouălea cer al iubirii petrecărețe, în iadul zeflemelei.

Boieroaică de neam mare, fu măritată cu un boier tot de neam mare, dar prost ca noaptea. Frumusețe de bujor, purtare de găscă, minte de oaie și focoasă în stare să dea gata un escadron într-o noapte.

Ca în cele mai multe din casele boierești de pe vremea ei, ofițerii spilcuiți ai armatelor rusești de ocupație găseau la Marinula casă, masă și acel ceva pe deasupra care face de neuitat ospitalitatea orientală. Fericitul soț nu se sinchisea de nimic. Marinula, la rândul ei, nu se sinchisea decât de urmele scârboase pe care irezistibili cuceritori, bolnavi până-n măduva oaselor, le lăsau adesea amantelor nesăbuite. De altceva nu-i păsa de nimic.

Și, într adevăr, nenorocirea nu i s-a tras de pe urma nenumăratelor asalturi cărora le-a putut face față, ci de la nepăsarea lingușitoare a unui colonel de cavalerie. Șmecherul făcea caz de credința pe care, zicea el, trebuia să i-o păstreze nevastei sale, dar într-o bună zi, printr-o piruetă căzăcească, suci capul sărmanei, spunându-i:

— Oh, da, te vreau! Dar să fii a mea! Numai și numai a mea!

— Cum așa? murmură ea, pierdută de fericire.

— Foarte simplu: să fugi cu mine! Peste trei zile plecăm. E ordinul țarului.

În dimineața plecării colonelul o găsi pe Marinula pitulată în sania lui, la locul de întâlnire. Și începu alunecuşul pe zăpadă, dar numai după ce cavaleristul avusese grijă să se convingă că Marinula își luase cu ea aurul și giuvaericele.

Călătoria n-a fost lungă. Dumnezeuul românilor nu rabdă răpirea acestui bun moldovenesc.

O noapte de dragoste la Ungheni, un popas zbuciumat pe malul Prutului înghețat, o bătaie bună căzăcească urmată de o hoție tot atât de cavaleriească, și iat-o pe Marinula trezită din vis! În fața ei: sfânta Rusie a curtenitorului ei colonel; în spate, un bărbat dezbrobodit, și care ceruse și căpătase despărțirea.

Furios de jignirea suferită cu atâta tărăboi, bărbatul o lăasă să cadă în cea mai cruntă mizerie. Ea își vându totul, ca să aibă ce mânca, până și blănurile și căciuliță de astrahan pe care o purta cu atâta mândrie pe o ureche. Virtuoasele ei prietene, care aveau fiecare de dus la capăt câte o răfuială, îi închiseră ușa în nas pentru această călcare a cuviinței.

Târându-și pașii prin zăpadă, cu capul înfășurat într-o broboadă, ea trebuia să asculte copiii de pe stradă cerându-i, și ei, socoteală:

Marinula, Marinula,
Ce-ai făcut cu-a ta căciulă?

Florica o găsi într-o zi în halul ăsta, și, fără s-o întrebe nimic, îi dădu găzduire, o găzduire în care nu-i lipsea nimic.

*

Povestea celui de-al treilea pensionar, Alecachi, avea ceva tragic în ea.

Într-o frumoasă dimineață de primăvară, aflându-se în trăsura pașei din Silistra, care-și inspecta pașalâcul, Florica zări doi călăi turci și un agă, gata să taie capul unui om. Îl târâseră lângă o fântână, îi legau mâinile la spate și rânduiau butucul și securea.

Prietena noastră puse să oprească trăsura și coborî:

— Vreau să știu despre ce e vorba! zise ea bătrânului pașă.

— Despre ce e vorba? întrebă miorlăit satrapul. Se vede cât de colo, draga mea. N-ai să vrei, poate, să ne oprim astăzi peste tot unde se taie capul cuiva numai pentru ca să „știi despre ce e vorba”?

Dar era vorba de capul sărmanului Alecachi, care, la cere-rea Floricichii, le povesti din fir-a-păr cele ce urmează:

Vameș la Silistra, Alecachi trecea drept cel mai cinstit om din vilaiet. Era văduv. Cei trei copii ai săi, un băiat și doua fete, îl ajutau în meserie, care, de cincisprezece ani, se mărginea la a sta așezat turcește pe o saltea și-a încasa vamă pentru mărfurile sosite la schela de pe malul Dunării. Nimeni nu se plânsese vreodată de el: Banii ce trebuiau plătiți sultanului la trei luni o dată, aga îi încasa, socotiți cu toptanul, totdeauna la timpul cuvenit. Din ziua când Alecachi n-a mai fost în stare să plătească, aga a început să încaseze *în natură*. Atunci chestia a-nceput să se-ncurce.

Vameșul, binevoitor ca toți orientalii, își trecea timpul tăifăsuind la nesfârșit cu prietenii, pentru care era totdeauna un locșor pe saltea. Beau într-una cafele în ceșcuțe mici și trăgeau din ciubuc. În timpul ăsta, cele două fete și băiatul strângeau gologanii vămuiți, îi dădeau tatălui și se întorceau la locul lor, la mal. Alecachi ridica un colț al saltelei, vâra banii dedesubt și își vedea mai departe de taifas și trândăveală până la căderea nopții. Nu putea să sufere să facă socoteli. Doar ce-și dădea osteneala să bage banii sub saltea și să scoată de acolo ce era nevoie pentru cheltuielile familiei.

Dar pesemne că el nu era singurul care scotea, pentru că, la sfârșitul unei luni, când aga veni să ceară ce i se cuvenea, zădărnice ridică vameșul salteaua, o răsturnă, scotoci peste tot: de abia dacă găsi câțiva piaștri și irmilici pe ici, pe colo! Tare mâhnit, vameșul arată omului sultanului cum stau lucrurile:

— Afaceri ioc, parale ioc, aga!

Aga, care era arab, se mulțumi să răspundă cu un singur cuvânt:

— *Maleș!* care trebuia să însemne: nu face nimic.

Și se depărta liniștit. Decât că, într-o bună zi, Alecachi începu să bage de seamă că aga, de la o vreme, stătea cam mult de vorbă și glumea cu fetele lui la schelă. Dar, cum îngăduitorul dregător continua să răspundă *maleș!* la fiecare nenorocit de sfârșit de lună, vameșul închise ochii la cele ce aga lua în *natură*, uită de încurcăturile în socoteală ale blestematei de saltele și își dăruie toată inima sa prietenilor — până în clipa în care fiica sa veni să-i spună că aga o lăsase grea. Atunci părintele se îngrijoră și-l chemă pe răufăcător. Acesta zise:

— *Maleș!* Nu face nimic!

Și dresă ce stricase, silind pe un biet om cumsecade să se însoare cu fata însărcinată.

Nu trece mult, și-a doua fată a vameșului calcă pe urmele celei dintâi. Din nou *maleș!* și din nou un om cumsecade.

Acuma Alecachi trăia fericit: la pagubele lui lunare aga recunoscător răspundea printr-un *maleș* și trecea mai departe. Bietul părinte nu mai avea fete de dat.

Dar în schimb avea aga, tot două și el. Și acum fu rândul feciorului vameșului să le lase grele, ca să-și răzbune surorile. După care fugi în lume, fără să se gândească la tatăl său, nenorocitul, rămas pe o saltea ce începuse să frigă.

Urmările acestei purtări nesocotite ar fi putut fi serioase. Aga — tocmai în dimineața aceea frumoasă în care trecea Florica — venise însoțit de doi călăi, să-l ia pe Alecachi. Cum nu-i plăcea vorba lungă, zise doar:

— Am venit să-ți tai capul!

Vameșul auzi el bine, văzu securea, butucul și simți cum îi albește păru-n cap de spaimă. Totuși, avu puterea să-l mai întrebe:

— De ce să-mi tai capul, agă?

- Pentru că feciorul tău mi-a lăsat fetele grele.
- Bine, dar tu nu le ai lăsat pe ale mele?...
- *Maleș!* Tu nu-mi plătiseși.
- Păi, agă, ziceai că nu face nimic.
- *Maleș!* Hai, scoală-te și vino!

Florica îi ceru îndată pașei să-l ierte pe Alecachi – ceea ce bunul pașă chiar făcu, fără altă trudă decât să ridice un deget – după oare prietena noastră puse-n mâna dregătorului sultanului banii cuveniți sultanului.

- Și cele două fete care mi-au rămas grele? întrebă arabul.
- *Maleș*, aga! chicoti domnița din Snagov.

III

A doua zi după sosirea noastră preotul din Snagov și câțiva enoriași de-ai lui veniră să ne spună, cu multă gălăgie, că-s bucuroși știindu-se din nou ocrotiți de „buna domniță Floricica”. După care în cuibul haiducilor se făcu primul pas în luptă.

Un pas plin de haz și, pentru mine, ceva ce nu mai pomenisem.

Într-o zi coborâra dintr-o trăsură închisă doi oameni simandicoși și, la masa de prânz, li se arătă atâta cinstire, că îi făcu și mai caraghioși, pentru că erau uscați ca niște ploșnițe de casă pustie, se mișcau în felul unor păpuși trase de sfori și erau urâți de-ți venea să mori de râs.

Eu mă prăpădeam de nu mai puteam văzându-i, da' Floricica mă luă numaidecât deoparte și-mi zise:

— Ștregarule! Învață-te să fii cuviincios! Știi tu cine-s ăștia doi?

— Păi văd: sperietori de vrăbii de ale lui Cosma!

— Or fi, dar află că cel cu fes și ochelari e Hood-bei, drago-man-bașa la Poarta sultanului și cel mai bun prieten al nostru. Tovarășul lui e domnu Izidor, ovrei neamț, trimisul mai multor fabrici care or să ne dea tot ce are nevoie țara asta pentru ca locuitorii ei să nu mai mănânce cu degetele, să nu se mai culce pe pământul gol și să nu se mai îmbrace ca osmanlâii.

*

Bănuisem eu: Hood-bei era unul din cei mari și puternici cu ajutorul cărora se întemeiase averea Floricichii, dar el n-o cunoștea încă pe toate fețele. Era foarte bogat și vorbea nouă limbi, din care patru levantine. Româneasca lui însă era ca vai de lume.

Dimpotrivă, domnul Izidor vorbea românește cu ușurință, după cum se spunea că vorbește foarte bine și nemțește, franțuzește și englezește.

Tălmaciul padișahului era și el ovrei, după mamă, și venirea acestor doi bărbați în cuibul haiducilor își avea rostul ei după socotelile pe care și le făurise femeia căpitan de haiduci. Se văzu lucrul acesta îndată ce se sfârși masa.

În odaia plină de sofale și în care de obicei ședeau obișnuiții casei, beiul englez încremenise ca o momâie, cu ciubucul în mână, cu ochelarii pe vârful nasului, privind în gol și deschizând gura ca să spună câte un „da” sau un „nu”. Dintre cei doi ovrei, el era cel cu vorba „de aur”, adică de lire sterline.

Cealaltă prăjină de om – mult mai plăcut și la înfățișare, și la fire – era vioi, nu stătea o clipă locului, ci măsura odaia în lung și-n lat. Fuma țigări scumpe din Apus și râdea de ciubucul beiului, zicând despre el că-i o „scuipătoare de nicotină”.

De altminteri, își bătea joc de tot ce nu era apusean:

— Priviți la acest interior de femeie elegantă și europeană, zicea el: odaie care te silește să șezi turcește! Nu vezi nicăieri un scaun ca lumea, un dulap, un bufet, tacâmuri potrivite. Românii și româncele, chiar și cei mai bogați, cu toate că se prăpădesc după limbile și învățătura apuseană, păstrează toate obiceiurile asiatice, se spală la fântână, se luminează cu lumânări puturoase, își culcă prietenii pe niște saltele puse pe jos. Vorbesc franțuzește și poartă șalvari. Hainele și le țin în lăzi la care umbli cu greu. E caraghios! Și cine! Tocmai românii, care au un proverb minunat: „ori vorbește cum ți-e portul , - ori te poartă cum ți-e vorba”!

— Sunt cu totul de părerea dumneavoastră domnule Izidor, îl aprobă Floricica. Într-o oarecare măsură sunteți un haiduc!

— Eu, haiduc! exclamă omul fabricantilor. Ați auzit vreodată vorbindu-se de un ovrei haiduc? Oh, nu! Și e păcat, pentru că de-ar ști neamul meu să mânuiască armele, n-ar mai fi astăzi țăpul ispășitor al tuturor ticăloșiilor.

— Am spus: „într-o oarecare măsură”, și e adevărat, oare nu vă străduiți dumneavoastră să răspândiți în răsărit deprinderi mai ca lumea, și, prin urmare, mai multă bunăstare? Asta-i haiducia! În sensul ăsta, Hood-bei e, de asemenea, un haiduc!

Pe bei îl trecu un fior și fu cât p-aci să scape jos ciubucul:

— Ce vrei să zici, Floricica? Și, în orice caz, nu cumva să te apuci să spui una ca asta în fața sultanului: ar putea să-mi taie capul!

— Nici o grijă, prietene. Face ea, haiducia voastră, „revoluții”, dar face să curgă și aurul în casele de bani ale țărilor apusene, pentru că dumneavoastră sunteți cei care înlesniți răspândirea mărfurilor lor dând împrumuturi negustorilor.

Cei doi „haiduci”, liniștiți cu vorbele astea, nu mai avură altceva de făcut decât să încheie târgul pentru care veniseră. Izidor își lua sarcina de a așeza în țară negustori ovrei pentru feluri noi de mărfuri, Hood-bei pune la bătaie banii de trebuință, iar Floricica lua în seama ei aducerea mărfurilor de la hotarele țării și până în dughenele câtorva orașe din principate.

Și așa începu pe pământul românesc un negoț care – pus la început pe picioare numai de ovrei – avea să devină mai târziu un izvor de putere românească și să ajute țara noastră să intre în rândul statelor civilizate.

Răsplata de care au avut parte ovreii pentru faptul de a fi mijlocit propășirea aceasta, și noi pentru că am înlesnit-o, a fost cu totul alta decât cea nădăjduită de către cei ce o puseseră la cale.

*

De altfel, nu negoțul era scopul Floricichii. Ea se folosea de nevoia pe care-o simțeau clasele înstărite de la noi de a trăi după moda apuseană pe de-o parte și de străduințele nestăvilite ale industriilor străine care voiau să-și poată vinde mărfurile în țara noastră pe de alta, ca să-și propovăduiască ideile sale haiducești, și anume: pământul să se întoarcă în mâinile țăranului,

averile mănăstirești să fie împărțite celor fără pământ, robii ȝigani să fie sloboziți, pedeapsa cu moartea să fie oprită, să se înfăptuiască unirea principatelor, și ocârmuirea să se facă după lege, nu după bunul plac.

În scurtă vreme, țările mari din Apus aveau să se adune și să ceară poporului din cele două principate să-și spună păsul, să-și aleagă divane noi care să vorbească cinstit în numele lui. Soarta poporului român de toate astea atârna. Trebuia, deci, făcut orice pentru ca tertipurile boierilor bătrâni să fie date pe față și să fie aleși numai oameni care să țină din toată inima cu tineretul.

În scopul ăsta Floricica avu cutezanța să înceapă lupta din două părți deodată: de jos, străduindu-se să-și facă din mulțime un sprijin; de sus, dezvăluind cruzimea boierească și strângând mănunchi pe toți cei ce erau de partea poporului.

Dar cât de greu a fost să urnească din loc țărănimea îndobitocită de patru veacuri de jaf și apăsare! Cât de greu de clintit din loc o fărâma de omenire!

Ne-nhămasem să tragem mulțimea de partea noastră, parc-am fi fost niște porniți să creștinăm lumea. Sute de care cu boi și de căruțe cu cai se apucară să brăzdeze țara în lung și-n lat, fiecare având în cap un haiduc gata să se bată sau să moară pentru izbânda binelui, fiecare purtând pe buze vorbe sfinte: „Fiți oameni cutezători! Cereți-vă dreptul vostru! Fiți de partea lui vodă, care vă vrea binele!”

Ani de zile-n șir am avut de luptat, pe rând, cu ploaia și noroiul, cu zăpada și vânturile, cu fiarele sălbatice și cu căldura înăbușitoare, cu păduchii, dar ce ne-a dat mai mult de furcă a fost îndărătnicia țărănimii.

Pentru omul simplu puterea cârmuirii orânduie e ceva ca o putere tainică, cerească sau diavolească, prea bine nu știe nici el, dar ce știe bine de tot e că-n fața ei trebuie să-și plece capul.

Măi frate de suferință, vrăjmaș al libertății mele, n-ai și tu cap, două mâini, două picioare, ca toată lumea? Unde ți-e oare

beteșugul? De unde trebuie să te apuc ca să lovesc din plin în prostia ta ca stânca de tare, să te împing pe tine înainte și mie să-mi iau înapoi viața de care tu mă lipsești?

*

Ca fierea de amară a fost viața haiducului în zilele acelea de apostolat la care eram siliți. Hărțuit din copilărie, certat cu toți care nu sunt ca el, haiducul disprețuiește viitorul și moartea, pune preț numai pe clipa pe care o trăiește-n libertate și își pierde răbdarea îndată ce-i ceri să-i dovedească cuiva ceva, orice ar fi, cu vorba, și nu cu sila. El știe că înainte de a fi plecat în haiducie și-a stricat destul gura în patru vânturi, că vorba lui a fost ascultată de surzi, că s-a izbit numai de uneltele cârmuirii din satul său. În cele din urmă, și-a zis: te naști haiduc cum te-ai naște cântăreț. Și-a rupt tot ce-l lega și-l ținea zălog de semenii lui.

Și totuși, au fost mulți care au venit de la sine să ne ajute în munca noastră aspră și grea. Erau alături de noi, și strădania lor nu era cu nimic mai prejos de a celui ce cu ea se născuse.

Noaptea – când bezna ne amorțea privirile – vorbeam cu glas scăzut cărăușilor, care fumau pășind în urma carelor ce scârțâiau. În timpul popasurilor liniștite, în mijlocul câmpului deschis, când moțâiau de somn încălzindu-și spinarea rezemați de boii care rumegau, culcați, noi le vorbeam.

Nu încercam să-i câștigăm de partea dreptății doar prin puterea vorbelor: le deschideam, și inima noastră, luând parte și ajutându-i fără să fim datori, la toate oboselile lor, când li se împotmolea carul în glod, când li se răsturna în vreun puhoi, când oameni și vite se trudeau de moarte. În nopțile în care drumul era lesnicios, rămâneam singuri să mânăm caii sau boii și-i lăsam să doarmă sub coviltir. Totdeauna eram gata să-i cinstim cu câteva ocale de vin și câte ceva de-ale gurii sau să le dăm cine știe ce mărunțișuri să le ducă alor lor, acasă, panglici, bucăți de stofă, câte o oală ciobită, bricege.

În afară de asta, aveam totdeauna grijă să ne purtăm blând și frățește, înțelegător, cu iobagii. Iar când le lipsea vreo vită de jug, un plug sau aveau nevoie de ridicat un bordei, de cele de trebuință la măritișul unei fete, noi, care câștigăm galbenii cu grămada și n-aveam gând să strângem avere, le veneam în ajutor.

Uneori, în însuflețirea lor nesocotită, căpeteniile haiducilor și Domnița din Snagov dădeau buzna în satul unde se întâmpla să ne odihnim, se amestecau între nuntași sau la botez, jucau cu foc și aruncau galbeni cu pumnii:

— Fraților! strigam noi atunci celor cu chipuri brăzdate de suferință, - priviți cât de frumoasă ar fi viața pentru toată lumea de nu v-ar asupri boierii! Prindeți un pic de inimă și doborâți fiarele! Noi vă vom ajuta!

IV

O dată cu această muncă ascunsă, se ducea la Snagov o alta care avea mult mai multă greutate.

Ca să dea pildă de modele apusene pe care voia să le aducă în țară, Floricica schimbase cu totul înfățișarea dinlăuntru a casei. Altfel se îmbrăca acum, altă mobilă cumpărase, ba mersese până acolo că între tacâmuri, la masă, pusese un clește pentru zahăr, tot lucruri de Viena, Paris, Drezda sau Lipsa. În locul faimosului sufragiu țigan al boierului roman, biet rob care-și sufla nasul cu aceleași degete cu care îndată după aceea amesteca salata stăpânului, venise unul căruia i se zicea „bucătar-șef”.

Odăile de dormit le dichisise cu paturi de lemn scump sau de tablă lăcuită, având pictate pe ele fapte din istorie, de-ale străinilor și de-ale românilor. Dacă la aceste schimbări din casă mai puneai și farmecul gazdei, care știa să primească chiar ca o adevărată domniță și să arate mândră și frumoasă în orice găteală apuseană, puteți să vă închipuiți faima pe care și-o făcu casa haiducilor într-o țară în care nu lipseau nici bogătașii, nici pofta de strălucire, ci numai oameni care să știe cum să se apuce de treabă, și mijloace cu care dorințele lor să poată fi împlinite fără bătaie de cap.

Floarea Codrilor deschidea larg ușa casei sale cui voia să-o vadă și spunea că-i gata să-i alcătuiască oricărui boier o casă ai-doma.

Începură să curgă vizitatorii, și cu ei și cumpărăturile, din toate colțurile principatelor. „Curtea” de la Snagov se asemuia acum, la primirea musafirilor, cu cele ale domnitorilor. Zi și noapte trăgeau la scară călești cu șase sau opt cai, și vedeai cinstite bărbi albe (cum purtau numai boierii de cin înalt) sau mari dregători cu nevestele lor pirpirii, catadicsind să primească ospitalitatea „negustoresei”, a „intrigantei”, a „aventurierei” – cum spuneau despre ea boieroaicele între ele, despre această gazdă ce le ajungea în bogăție și le întrecea în purtări alese.

Florica, cu surâsul pe buze, frumoasă și meșteră ca parizienele atât de invidiate de femeile din vremea aceea, primea musafirii, le arăta casa, lucrurile, dădea serbări strălucite și fermeca pe toată lumea.

Dar nu asta era scopul ei.

*

Dacă – în mijlocul serbării – vreuna din bărbile protipendadei, rătăcind prin casă, ar fi greșit ușa, ar fi dat cu siguranță peste barba patriarhală a lui Ilie înțeleptul, care, cuminte, dar neînduplecat, aștepta, așezat turcește, împlinirea dreptății pe acest pământ.

Aștepta și îmbătrânea: era păzitorul buneicuviințe în casa haiducilor.

Aspru nu era, ci îngăduitor, înțelegea totul, ierta totul, și veghea lui și-o împlinea liniștit, cu ochii blânzi, cu urechile la pândă, cu fața senină.

N-are a face blândețea asta, măsura asta, seninătatea asta ne aminteau cu atât mai mult că Ilie era de față la serbare, întocmai cum pe vremuri Cosma făcea ce i plăcea, dar pica apoi întotdeauna în ghearele tăcerii „plicticoase” a haiducului-profet.

Fără îndoială, Floarea Codrilor nu era Cosma; iar eu, Ieremia, îmi dădeam silința să fiu cât mai puțin cu putință fiul lui. La Snagov noi doream din tot sufletul să-l întrecem pe Cosma în haiducie, dar am fi putut oare să înăbușim mai bine decât el strigătele inimii? Poți oare să vrei binele lumii fără să guști din bunurile vieții? Cu alte cuvinte, poți fi un haiduc trist?

— Veseliți-vă și vă bucurați! striga Florica haiducilor călători care se întorceau din hagiâlăc, din mijlocul poporului. Mâncați și beți. Iubiți și bateți-vă cu inima deschisă, să poată toată lumea să vă ia de pildă. Petrecând astfel, n-aveți de ce să vă rușinați: cel ce nu împiedică pe alții să trăiască și luptă pentru fericirea tuturor, are dreptul la tot ce-i poate da viața!

Casa noastră – cuib de dragoste – atrăgea puzderie de fete și băieți cum atrage lumina găzele, și Floricica le spunea:

— Rupeți cu trecutul! Nu mai călcați pe urmele părinților! Nu-i morală morala după care se prăpădesc bătrânii. Nu-i morală acolo – unde stăpânesc lăcomia și ura. Fericire, nici atât pentru că nu poate cineva să zădărnicească nepedepsit legile vieții: asemenea chefuri îți dau o neliniște care, fără greș, schilodește sufletul și te face să spui: n-am nici un rost în viață.

Și ca să dovedească că ea avea, domnița de la Snagov arăta tuturor calea nouă de urmat.

*

Această „cale” nu era prea departe de casă și ducea pe apă. Ca din întâmplare se aflau acolo, la îndemâna tuturor, vreo duzină de bărci cu bănci și perne, ca să fie mai plăcută plimbarea. Și cum să nu uiți de ură? Cum să te mai împotrivești acestui farmec al lacului în luna lui august și-n nopțile de basm?

În fiecare zi alți oaspeți se adăugau celor din Snagov, veniți de la București, în calești sau călare, pentru o după-amiază și o seară. Se vorbea cu aprindere despre treburile țării, și în vorbă intrau și bărbați și femei, florica lupta ca o leoaică să-și facă noi prieteni cu trecere, dar cu încetul oboseala și căldura domoleau zarva; glumele, drăgostirile luau locul taifasurilor politice. Bătrânii se duceau la culcare. Stăpâna casei lua de braț pe hatmanul Miron cel voios și dispăreau.

Ilie, de la locul său, care privea spre lac, zărea prima barcă desprinzându-se de țărm și alunecând spre larg. Nu spunea nimic, dar gândea multe.

Alte perechi o urmau fără să piardă timp. Una câte una, bărcile se depărtau, alunecau pe fața netedă și lucioasă a lacului, se afundau în umbra nopții, către ostroavele pline de liniște, către malul pustiu din față. Musafirii singuratici se întorceau acasă ultimii.

Atunci, tinerele țigănci slujnice stingeau toate luminile. Casa haiducilor, cu ușile și ferestrele larg deschise, se cufunda în întuneric răspândind miresme tulburătoare, părând mai mare decât era.

De la locul său Ilie vedea astea toate, și mai vedea și cele ce urmau, căci era și o urmare: poate cea mai frumoasă parte a serii.

După ce capii uneltirilor se făceau nevăzuți, răsăreau din toate părțile, ca șobolanii, haiducii aflați la odihnă. La șuierăturile lor înfundate, vreo șase țigăncuțe frumoșele, slujnicuțele care stinseseră luminile, soseau alergând, desculțe, cu ochii larg deschiși în beznă, înfiorate de dorință.

Dacă mai erau bărci, perechile de îndrăgostiți porneau cu ele, care cum apucau. Ceilalți, pentru că nu mai aveau cu ce să umble pe apă, luau, vrând nevrând, calea pădurii.

Trăsnilă, bulibașa, îl alegea totdeauna pe acesta din urmă: apa nu-i plăcea.

Ajuns portar de casă mare ce n-avea nici gard nici poartă, Trăsnilă aștepta să se mistuie în noapte și stăpâni și îndrăgostiți ca să-l vad, din chioșcul unde stăteam să-mi fumez ciubucul, apărând în fugă uriaș și negru, în brațe cu o păpușă mare și vie. O mângâia, îi șoptea cu glas duios cuvinte neînțelese și se afunda cu pași de urs în taina pădurii.

*

În atmosfera încropită a nopții și luminat de lună, cerul scânteietor părea, printr-o minune, mai înalt decât aievea. De departe, de foarte departe, clopotul Mănăstirii Snagovului cea mică și veche își trimitea glasul său limpede de aramă, pe care copacii, stuful, lacul îl ascultau într-o cucernică neclintire.

Era ceasul în care Marinula, fericită, ieșea la braț cu iubitul ei, un țigan înfocat, vizitiul Floricichii, care avea și glas frumos. „Bujorul” avea și ea darul cântatului. Amândoi – mergând unul

lângă altul, cu capetele date puțin pe spate, cu pânțele înaintea
– dădeau drumul cântecului lor preferat:

Și dușmanii s-au vorbit
Să ne prindă-n așternut,
Să ne lege cot la cot,
Să ne plimbe-n satul tot!

Izbucneau râsete la balconul în care Alecachi, fostul vameș,
și Evghenia, „călugărița fără voie”, tânjeau în lumina lunii.

Erau nedespărțiți, mai ales pentru că Evghenia nu se mai
sătura tot descosându-l pe Alecachi, cum era să-și piardă capul.

O auzeam, noaptea, întrebându-și, pentru a nu știu câta
oară, tovarășul de restriște:

— Ți-a fost tare frică, Alecachi, atunci, la fântână?

Iar celălalt, răspunzând ca de obicei:

— Tare... tare frică... Evghenia!

Uneori, după ce alaiul perechilor îndrăgostite se isprăvea,
Evghenia se ducea la geamul lui Ilie și-l întreba, fără nici un fel
de răutate:

— Ce zici, Ilie, de *oamenii ăștia*?

— Ce să zic... zic că petrec... pentru binele poporului.

V

Când Ilie spunea că în cuibul haiducilor „se petrece... pentru binele poporului”, poate că în vorba lui cinstită se strecura și un dram de zeflema.

Dar spunea adevărul.

Bucuria deschisă place tuturor și, în fundul sufletului, chiar și prefăcuților, pentru că trebuie să crezi mai puțin în răutatea omului decât în prostia lui.

Însemnătatea pe care-a căpătat-o, în doi ani, Snagovul, în ochii unei boierimi înapoiate, potrivnice oricărei idei de propășire, e dovadă că până și cei răi ajung să se încredințeze că inimile celor înclinați spre plăceri sunt inimi de om bun.

La vremea aceea – vremea biruinței Franței și Angliei asupra Rusiei țarilor, în Crimeia – până și boierii cei mai îndărătnici și mai trufași sfârșiseră prin a călca pragul casei noastre și-a recunoaște măcar atât: că Floricica avea inimă curată și cuget cinstit. Nu se dădeau bătuți, pentru că setea lor de măririi – gărgăunii domniei, cum se zicea – îi stăpânea pe toți, dar înrăurirea noastră asupra minților mai luminate era neîndoielnică și, printre acele minți luminate avurăm într-o seară bucuria a numărăm doi musafiri noi de mâna întâia.

Unul era abatele Uhrich, francez din Luneville, profesor pe la boieri mari de-ai noștri, iar celălalt, consulul Franței, sosit la București de curând. Părerea acestor doi bărbați atârna în balanța trebilor țării mai mult decât toate sforăriile boierimii înapoiate.

Fericită de venirea lor, gazda îi primi cum știa ea mai frumos, fără să meargă însă până la lingușire. Ea știa că acel ce se simte tare pe puterea sa de jertfire poate să-și îngăduie să țină capul sus și să spună lucrurilor pe nume.

Nici în seara aceea ea nu se ferise să spună adevărul în față.

*

Eram în toiul iernii, în ajun de Anul nou. Zăpadă până la genunchi, sănii cu zurgălăi, viscol de trosneau pietrele. Lacul, câmp de cristal întins și gol.

În sala mare de primiri, înțesată de musafiri, unionștii și separatiștii se hărțuiau cât le poftea inima. Abatele Uhrich, așezat într-un colț, arăta consulului pe „năimiții Rusiei” și îl lămură cu mersul treburilor din principate:

— Suntem într-o țară în care toată lumea vrea să domnească, îi spunea el. Puțin le pasă oamenilor ăstora dacă vrăjmășiile lor lăuntrice fac principatele de răs și aduc poporului nenorocirile cele mai amare. Fiecare boier vrea să ajungă la scaunul domnesc și să rămână cel puțin șase luni. Asta se cheamă aici *a fi vodă*. Așa stând lucrurile, e de înțeles că unirea celor două țări nu le vine la socoteală.

Florica știa că abatele Uhrich era om drept și că diplomatul francez se afla de partea „uniriștilor”, dar acesta nu știa în ce măsură se putea bizui pe sprijinul lor. Din pricina asta, înainte de a întinde vorba, ea se ținu puțin deoparte și cântări cu fereală pe abate și pe celălalt franțuz.

Acesta, ca toți diplomații, se plictisea, dar nu arăta. Privirea lui curioasă și jucăușă iscodea mai mult coconetul numeros și strălucit la frumusețe. Consulul era încă tânăr și părea a fi cam zeflemist.

Dimpotrivă, abatele Uhrich — om în vârstă, mărunț și slab — era cunoscut, de vreo douăzeci de ani de când tot călătorea prin țările române, ca unul pătruns de credința creștină și înflăcărat apărător al popoarelor asuprite. Haiducii, care nu iubesc pe preoți, auziseră vorbindu-se de bunătatea lui și, nefiind în stare să-i țină minte numele, îi ziceau *popa-haiduc*.

Îmi părea bine că-l vedeam. Fața lui cu brazde adânci îmi plăcu. Grijă pe care o arăta treburilor noastre îl ridica în ochii mei. Într-adevăr, nu poți să nu prețuiești oameni de felul ăsta, fie ei și preoți. În după-amiaza aceea de sfârșit de an abatele

Uhrich m-a uimit prin amestecul lui plin de curaj în certurile noastre și-l îndrăgii.

*

Prilejul s-a ivit de la sine.

Tocmai se servea ceaiul. Potrivnicii noștri fură uluiți de frumusețea ceștilor de porțelan fin de Saxa. Bătrânul boier Daniel Crăsnaru, vestit de bogat și fălos ce era, fruntașul „separatiștilor”, nemaigăsind altele de spus, socoti nimerit să se agațe de acest biet amănunt ca s-o încurce pe Floricica, arătând că una spune, alta face:

— Iată cum vă dați pe față adevăratele simțăminte, rosti el cu glas tare, ridicând o ceașcă în mână. Te fălești c-ai fi prietena poporului, dar luxul matale întrece cu mult pe al nostru: unde vezi deosebirea între ceea ce suntem noi și ceea ce ești dumneata?

— Eu văd o deosebire, văd chiar mai multe, răspunse gazda, care fierbea de furie cu toate că pe față purta o liniște stăpânită.

În tăcerea care se făcu, toate privirile, prietene și dușmane, se pironiră pe Floricica.

— E-adevărat că luxul meu întrece pe al dumneavoastră, care sunteți – mai cu osebire dumneavoastră, boier Crăsnaru – de o sută de ori mai bogat decât mine: căci nu sunteți oare dumneavoastră „Stăpânul pe viața și moartea a cincizeci de comune de țărani, cuprinse toate numai într-o singură moșie, care acoperă zeci și zeci de mii de pogoane de pământ, păduri, eleșteie, pășuni? Mii de robi asudă numai pentru dumneavoastră: ei n-au cămașă, iar dumneavoastră, tocmai dumneavoastră vă plângeți că n-aveți o farfurie de porțelan!?

Nu credeți că asta-i o deosebire? Care-s oamenii care trudesesc pentru mine și care ar avea să se plângă de ceva? Și ce am eu afară de casa asta? Pământ ? Păduri? Eleșteie ? Sunt ale țăranilor. Eu plătesc tot ce iau. De unde iau banii? Plătesc cu

banii voștri, ai boierilor, pe care-i dați „negustoresei” ce mă aflu a fi și pe care o disprețuiți, dar care; cu toate astea, vă arată cum să trăiți.

În toată adunarea izbucniră râsete, amestecate cu vorbe dușmănoase. Crăsnaru vru să răspundă. Floricica îl opri cu un semn viguros.

— S-avem iertare! Am dreptul să mă apăr. Ați vrea să-i faceți pe oamenii de bună credință să creadă că sunt o jecmănitore. Ei bine, nu! Ceea ce vedeți aici e de folos și e și frumos; toată lumea are dreptul să lupte cinstit ca să învingă urâtenia vieții și să se bucure de frumusețea ei. Dacă v-ați mărgini numai la „lux”, n-ar mai exista robie, și nici pălmașii n-ar mai trăi ca niște ticăloși.

Dar, în timp ce dumneavoastră nu știți nimic, nici de felul în care se poate trăi în viață, nici de curățenia trupului, eu v-am văzut, la Constantinopol, zvârlind mii de pungi de aur pentru ca să căpătați scaunul țărișoarei ăsteia, așa cum se cumpără un măgar! Nu știți să vă spălați ca lumea, dar vreți să fiți domnitori! Și ce faceți, o dată ajunși să încălecați principatele? Vindeți la mezat dregătoriile celor mai firoși jefuitori, celor mai groaznici schingiuitori ai neamului, care l-au adus la halul de îndobitocire de azi!

Și măcar sunteți fericiți făcând asta? Uitați-vă la răbojul înfricoșător al faptelor voastre: nu e unul dintre boieri să nu-și aibă om din neamul lui îngropat fără cap! Chiar domnitorul de azi al Moldovei, unul dintre cei mai de treabă, își are bunicul ucis la Poartă, și-n timp ce tatăl îi odihnește ciopârțit în biserica Sfântul Spiridon, capul îi putrezește în cine știe ce hazna din Constantinopol!

Unde o s-ajungeți pe calea asta? Ce vă mai trebuie ca să vă săturați de deșertăciuni și de jecmăneli?

Boieri ! fiți oameni, fiți cârmuitori de treabă, și poporul vă va îngădui să mâncați și din farfurii de aur dacă vă face plăcere!

*

În mijlocul larmei *separatiștilor*, Daniel Crăsnaru se ridică să plece. Abatele Urich îi puse mâna pe umăr:

— Ați vrea, domnule Crăsnaru, să ascultați vorbele unui străin? Dumneavoastră mă cunoașteți și, la drept vorbind, știți că pe lângă francezi, îmi sunteți compatrioți și dumneavoastră, românii. Dar, dacă am fost profesor al românilor bogați, am fost totdeauna și prieten al românilor săraci. Chiar ceva mai mult: în nădejdea că voi putea fi de folos acestora din urmă, mi-am închinat toate puterile învățaturii celor dintâi.

Ei bine, trebuie să vă mărturisesc că nu sunt mulțumit! Nu aduc învinuiri cuiva anume, dar nu am încotro: sunt silit să văd că lucrurile au ajuns într-o stare de plâns. Mi-am jertfit un sfert din viața mea să învăț carte doi fii ai unui principe domnitor pe care îl cunoaște toată lumea. Unul din ei un smintit; cealaltă beizadea e și mai rău. Pesemne ca să cinstească o față de abate și de dascăl, s-a apucat să plimbe în fiecare dimineață în spinare un vițel! Și are dorința de a face treaba asta în fiecare zi, până ce vițelul va ajunge bou, după pilda lui Milon din Crotona.

Așa că nu pot spune că nu simt o oarecare amărăciune când aud că mi se zice „dascălul lui beizadea-vițel”. Pentru a ajunge la asemenea isprăvi nu era nevoie să vină cineva să mă aducă de la Luneville! Și nicăieri în principate învățătura Apusului n-a dat roade mai frumoase.

Se vorbește franțuzește mult. Tinerii își spun, toți, ciraci ai lui Voltaire. Bătrânii se întrec în a face danii bisericilor. Cu toate astea, între o cinstire adusă lui Voltaire și o pomană în numele lui Cristos, țiganul bucătar e întins la scară și bătut la spate cu biciul. Pentru cea mai mică greșală, cincizeci, o sută sau două sute de lovituri! Am văzut robi bătuți doar pentru că boierul era furios și-n avea pe cine să-și verse veninul.

Dar chestiunea robiei e mult mai gravă. Nu cred că vă dezvălui o taină spunându-vă că aproape toți boierii, tineri și bătrâni, se „slujesc” de tinerele fete de țigan și *chiar și de femei căsătorite în fața altarului*, fără să-și dea seama de fărâdelegea

pe care o făptuiesc, fără să se sinchisească de chinurile sufletești ale sărmanilor soți și logodnici, caro, chiar dacă sunt robi, sunt totuși oameni. Ceva mai mult: oaspeților pe care îi primesc la țară acești buni creștini le trimit în fiecare seară femei și fete de țigan ca „să-i frece pe picioare” pe boierii gata să adoarmă. Frumos frecat!

Aceleași obiceiuri sunt în mare cinste și la mănăstiri, cui-buri de ticăloșie, adevărate haremuri! Țiganii sunt împerecheați ca vitele, iar la vreme anume hotărâtă li se iau femeile, fetele, viața.

Cât despre țăran – acest rob pe care stăpânul nici nu-l hrănește, nici locuință nu-i dă, și care, după ce i s-a răpit pământul, nu e *liber* decât să crape de foame – pe el boierul nu-l cruță nici cât pe țigan. Știe toată lumea că acum douăzeci de ani, când cu faimosul Regulament organic, contele Kiselef s-a arătat față de țăran, în felul său, mult mai omenos decât toți patrioții români la un loc: acest general rus, deși aghiotant al unui țar absolutist, ca un adevărat cirac al lui Voltaire ce era, a făcut tot ce a putut pentru ca să-i hotărască pe boierii moșieri să mai slăbească nițel chinga, dovedindu-le că la origine strămoșii lor nu erau decât niște *căpetenii* ale obștilor de țărani și că au ajuns astăzi *proprietari prin uzurpare*. N-a putut să facă nimic: *străinul* cu vederea pătrunzătoare și cu inima largă s-a lovit de lăcomia „națională” fără margini a boierimii și s-a lăsat păgubaș.

Iată câteva adevăruri, domnilor! Întoarceți-le pe toate fețele, tot adevăruri rămân.

Și acum, îngăduiți-mi să vă mai mărturisesc, fățiș, că prețuiesc această casă pe seama căreia am auzit spunându-se atât de mult rău și atât de puțin bine: cugetul curat al stăpânei sale mi-a permis și mie să vorbesc la rândul meu pe față și să rostesc cu glas tare ceea ce totdeauna am gândit.

*

În fața acestui puternic glas al Apusului, dușmanii noștri dădură îndărăt. Nimeni nu cuteză să răspundă. Copleșit, Daniil Crăsnaru se așează la loc. Toți se simțeau apăsați de o stânjeneală lesne de înțeles. Se făcuse noapte.

Deodată se auzi din curte zgomot mare – strigăte de căruțași, sunete de clopot, pocnituri de bici – și cei de față tresăriră. Consulul, care era aproape de fereastră, încercă să pătrundă întunericul cu ochii. Surâzătoare, Floricica îi spuse:

— Nu vă neliniștiți, domnule consul! Nu trebuie să v-așteptați numai la rele.

Continuând să privească, consulul zise:

— Văd lucruri destul de ciudate: un plug pe zăpadă... Doi boi albi, minunați... Totul numai panglici... Și șase țărani... Unul bate clopotul și vorbește de zor, lângă ușă; trei plesnesc din bice și alții doi muștruluiesc o doniță care muge ca un taur. Și, întorcându-se către gazdă: Ce-i toată comedia asta?

— E „plugușorul” nostru tradițional... Suntem în seara de Ajun. În seara asta țăranii merg din casă în casă, să facă urări de belșug plugarilor. Omul care urează ne povestește despre isprăvile „fratelui său mai mare” Traian, frate cu optsprezece veacuri mai mare, dar care mai trăiește în amintirea povestitorului. De n-ar fi decât ca să pătrundă această poveste încântătoare, lungă de cinci sute de versuri, și tot merită să învețe cineva românește!

Consulul se ridică să plece, și la fel făcu și abatele Uhrich. Dând mâna cu Floricica primul spuse:

— Sunteți un popor uimitor și meritați o soartă mai bună. Faceți-vă datoria: puteți să vă bizuiți pe sprijinul Franței!

VI

Valul de mânie în dorul de mai bine ce se ridica de peste tot ne aduse, în primăvara lui 1856, două biruințe mari: înlăturarea pedepsei cu moartea și dezrobirea țăganilor.

Domnița din Snagov se hotărî să prăznuiască într-un fel nemaipomenit primirea în rândul oamenilor liberi a celui mai vesel popor de pe pământ. Ea trimise prietenilor noștri și chiar și unor potrivnici simpatici un răvaș în care spunea:

„De astăzi într-o săptămână Floricica dă un ospăț în cinstea dezrobirii țăganilor. Dacă această faptă bună v-a bucurat, poftiți să înfrățiți bucuria dumneavoastră cu a celorlalți.”

Se știe că bogații mănâncă adesea în cinstea săracilor, dar sărbătorii nu sunt niciodată poftiți la aceste mese date în cinstea lor.

La serbarea de la Snagov obiceiul fu răsturnat. Masa stăpânilor avea douăzeci de tacâmuri. Cea a țăganilor, o sută. Și amândouă alcătuiau o singură masă, întinsă aproape de lac, pe iarba proaspăt răsărită.

Firește, înainte de a se așeza la masă, țăganii trebuiră să se spele cumsecade și să se îmbrace cu ce aveau mai bun pentru că un alt obicei vrea ca boierii de neam să nu rabde în vecinătatea lor pe omul care muncește, asudă și pute. Și cu toate că amărății irosiră tot săpunul din Snagov ca să poată fi răbdați timp de un ceas la masa stăpânilor, în clipa cea mare a fericirii au fost totuși destule nări preagingașe, care nu și-au putut opri strâmbătura pe care o fac oamenii născuți în puf când sunt luați pe neașteptate.

Floricica (din bunătate bineînțeles, și pentru că tot învățul are și dezvăț) se apucă să-i spele labele lui Trăsnilă și să-i taie unghiile noroioase; treabă îndeplinită în fața șatrei întregi și care-i câștigă pe veci inimile neamului țăgănesc. Apoi, la masă, îl așeză la dreapta sa și îl sfătui „să nu vorbească și să nu bea cu

gura plină; să nu se plece prea mult peste farfurie, să nu plescăiască, și, mai ales, să nu-și bage degetele în sos și apoi să le sugă” – îndrumări care îl scoaseră din fire pe vătaful curții și îl făcuseră să strige din fundul inimii:

— D-apoi, domniță, mai e asta libertate?!

Strigătul lui de amărăciune înveseli pe oaspeții întristați de nivelarea trecătoare și răspândi un pic de veselie. E în firea omului să-și întreacă semenul, chiar și atunci când e vorba de rumezat.

*

La sfârșitul mesei Floricica spuse:

— Acuma, Trăsnilă, am vrea să ascultăm o poveste țigănească; știi vreuna?

Trăsnilă, voios, simțindu-se la largul său, răspunse:

— O poveste țigănească? știu una, a mea, dar mă tem că-i prea *omenească*.

— Foarte bine, spune-o!

— Iată, *cinstiți boieri*. Să nu vă așteptați la ceva care să vă înveselească. Țiganii sunt adesea buni la asta. Dar eu nu. Și nu-i din vina mea.

Începutul poveștii mi-aduce aminte de vestita zicală românească: Țiganu când s-a văzut împărat mai întâi pe tat-su l-a spânzurat!

Săracu de-mpărat! Trebuie să fi avut un tată ca al meu. Și dacă eu nu l-am spânzurat, de, n-a fost pentru că n-am avut poftă. Cât despre împărăție, m-aș fi lipsit de ea.

Taică meu e un boier român dinspre părțile Calafatului. Trăiește și azi și-i gras și sănătos tun. Nu mă are numai pe mine de fecior: a adus pe lume o grămadă de țigani, băieți și fete, și pentru treaba asta nu prea avem de ce să-i mulțumim, pentru că

n-a făcut nici el altceva decât ceea ce fac toți boierii: a lăsat bortoase toate fetele mari din șatra peste care era stăpân și despot. Și câinii tot așa fac, dar parcă mai cu obraz.

Despre el știam atâta (ce-mi povestise mama, într-o zi, pe ploaie): că moștenise toată averea de la tată-său, pe când era tinerel de tot, de-abia întors din școli străine; că niciodată n-a vrut să se însoare „pentru că femeile își înșeală bărbații”; că venise de la franțuzoaice scârbit că se dădeau cu parfum și că se prăpădea după fete de țigan.

Când am deschis și eu ochii și am priceput starea noastră, a robilor de ocară și jale el era în plinătatea puterilor. Ceva mai târziu când să fi avut eu vreo optsprezece ani, l-am auzit într-o zi strigând, arătându-ne o țigancă frumoasă:

— Cine s-o atinge de Profirița o să mănânce o bătaie soră cu moartea! De azi înainte ea nu mai muncește!

Se știa ce înseamnă asta. Crezui că-i pot răspunde pe dată și, scoțându-mi căciula:

— Stăpâne! să-ți dea Dumnezeu zile fericite fără' număr cum fără număr poți avea fete frumoase, dar pe Profirița lasă-mi-o mie. E-a mea, și mă vrea și ea pe mine!

Am spus asta pe nerăsuflăte, și-ndată șatra s-a apucat de bocit, așa cum e obiceiul la moartea cuiva. Femeile își smulgeau părul din cap. Bărbații scuipau de ciudă:

— Ptiu! Țigan tâmpit!! O să-l omoare! Tatăl meu, stăpânul, coborî treptele și mă întrebă:

— Nu cumva te-ai atins de Profirița?

— Nu!

— Norocu tău! Apoi, către logofăt:

— Trage-i cincizeci de bice.

Profirița se aruncă la picioarele lui și-l rugă, așa, cu toată duioșia ei de fată de cincisprezece ani, să mă ierte, dar inima

tatălui ăstuia nu se înduioșa și-mi primii tainul. N-am simțit nimic pentru că putusem în timpul ăsta să fiu cu ochii-n ochii Profiriței, care scăpărau scânteii.

N-aveam s-o mai văd atât de curând: fu dată pe mâna unei țigănci bătrâne, pusă să îngrijească de trupurile fetelor pregătite pentru patul boierului, și eu am plecat a doua zi de dimineață, cu alți zece robi, bărbați și femei, păziți de un zbir cu harapnic. Eram făcuți „danie” starețului unei mănăstiri, tare departe de Calafat, și am ajuns acolo numai după o săptămână de umblet. Tata despărțise pe bărbat de nevestă, pe mamă de copil, pe logodnic de logodnică, și rămăsese de piatră la strigătele și lacrimile noastre, cum se rămâne și la behăitul oilor când li se iau mieii.

Eh! Cinstiți boieri! Știți dumneavoastră că din toate relele pe care le îndurăm – bici, lanț, coarne de fier, silnicirea femeilor noastre – despărțitul ăsta ne era cel mai greu de răbdat?

Blestemați să fie în vecii vecilor, din tată-n fiu, până-n fundu mormântului, ăi care ne-au schingiuit în felul ăsta.

Doi ani de zile, la mănăstire, nu ne scăpau din ochi. Nu era chip să te depărtezi un pas, la munca câmpului, să-ți faci și tu nevoile, fără să strige cineva îndată după tine și să te bată. După aceea, când văzură că și peste inimile noastre, a celor din turma cea nouă, se așternuse uitarea, ne-au lăsat ca și pe ceilalți.

Dar eu n-o uitasem pe Profirița mea. Zi și noapte numai pe ea o vedeam. Îmi ardea pieptul parcă-mi plimba dracul jăratec încins pe el. Într-o seară am încălecat pe un cal bun din grajd și am pierit ca o nălucă.

Am gonit fără răgaz, peste câmp și prin păduri, până dimineața, când sărmanul cal căzu mort. I-am luat căpăstrul, i-am sărutat copitele și am luat-o la picior cât am putut, dar nu mersei mult, că trebui să mă descurc altfel. Într-o fâneată era o herghelie păzită de doi țigani care jucau arșice. Mi-am zis: „Cu atât mai rău pentru ei!” și, apropiindu-mă târâș, apucaii o iapă de coamă de crezu că i-a sărit dracu în spinare și era să mă omoare. Bieții țigani urlau:

— Stai, măă! Că ne omoarăă!

— Faceți și voi ca mine! aruncai vorba lipit de spinarea calului.

Chiar în seara aia dam târcoale prin preajma curții câinelui de tată. Era pe vremea cireșelor. Profirița știa că eu o chemam făcând cum face cucul. Îmi îndoii limba și fluierai în noapte. Zădarnică așteptare... Mai fluierai din nou.” Nimic. „M-a uitat. Acuma-i cu boieru!” îmi ziceam eu.

Mă durea inima de-mi venea să mor. Oboseala, foamea mă doborâra. Căzui jos și dădui drumul căpăstrului și iepei: du-te dracului!

Îmi trecea prin cap să dau foc casei și după aceea să marunc într-un puț. Dar, Doamne! Ce bine-i să trăiești! Aveam douăzeci de ani, viața-mi era dragă, ca oricărui țigan. Și, la urma urmei, de ce să cred atât de repede că Profirița m-a uitat?

Gândul ăsta bun îmi îngreună pleoapele și adormii pe câmp.

.....

Mă deșteptai anevoie, cu obrazul scăldat de lacrimile Profiriței mele. Ea plângea de mult pe pieptul meu. Zăpăcit de somn, o strânsei în brațe. Nu mirosea frumos; i-am pipăit atunci mâinile și picioarele: erau crăpate.

— Nu mai ești cu boieru? am întrebat-o.

Sărăcuța se tângui:

— M-a trimis la muncă la o lună după plecarea ta, dar nu de asta mă vait... M-a schilodit... Mă doare pântecul. Sunt frântă de dureri. Aseară credeam că mor. De asta n-am putut ieși îndată. Dar tu? Ai fugit de la mănăstire... Coarnele de fier și lanțurile te așteaptă...

Nu i-am răspuns nimic. Bolnavă, mi-era și mai dragă, și nu mă mai săturam ținând-o strâns în brațe.

Profirița se duse să-mi aducă ceva de mâncare. Ne adăpostirăm într-o căpiță de fân până ce „Cloșca cu puii” porni către apus, și apoi, mână în mână, ne pornirăm spre Dunăre. Mi-am găsit iapa pe drum. Se lăsă prinsă de căpăstru și ne-a mai fost o dată de folos, pentru că la urmă am dat-o barcagiului să ne treacă dincolo.

Ajunsesem la Vidin. Pământ bulgăresc. Tot Turchia.

Când am văzut, la lumina zilei chipul adevărat al Profiriței, m-a apucat groaza. N-o mai puteai cunoaște: slabă, cu ochii în fundul capului și arzând de friguri, cu buzele albite, mersul târșăit, frântă de șale. La fiecare sută de pași trebuia să se oprească în marginea drumului.

Odată, când eram opriți așa, a dat peste noi chehaia Leonte, mârșavul care avea să mă bage-ntr-o belea mai afurisită ca toate.

Era în trăsură. Alături de el, o bulgăroaică tânără și frumoasă, dar tristă să-ți rupă inima. Pricepui că era unul din ăi mari de la Vidin, mă sculai în picioare și scosei căciula. Opri trăsura și îmi făcu semn să mă apropii.

Era bătrân, cu privirea sălbatică, cu fața mâncată de sfrenție. Nu mi-a plăcut de loc.

— Cine ești? Ce cauți pe aici? mă întrebă el pe turcește.

Avea dreptate să mă întrebe: ce pot să caute doi țigani așezați la o margine de drum? Vezi vreodată măgari, boi, umblând așa, fără stăpân? Și, de-i vezi, îi ieși, vite sau țigani, ce-or fi! Asta și făcu, după ce-i răspunsesem:

— Suntem pe aici... de azi dimineață... Femeia mea e bolnavă...

— Veniți după mine, pe urmele trăsorii! îmi strigă el cu răutate.

Trăsura porni în pasul cailor. Mergând după ea îi spusei Profiriței:

— Cred c-am căzut din lac în puț.

Și așa era. Picasem în mâinile unui călău: câinele de tată-meu lăsa fetele grele sau le îmbolnăvea, pe urmă le gonea; chehaia Leonte le ucidea cu mâinele altuia.

Trecu o săptămână. Noi n-aveam încă nimic de făcut. Ajungând la curte, chehaia îmi arătase un bordei:

— Să stai acolo. Până una alta, fără muncă: să-ți îngrijești nevasta. După asta ai să-mi faci o *treabă* și o să puteți pleca.

Am crezut c-a dat norocul peste noi și i-am sărutat poala hainei, dar apoi, zi după zi, ne miram de tristețea curții ăsteia, unde nici un rob nu cânta, nu juca și unde slugile se strecurau fără să scoată o vorbă.

Veni și ziua *trebii*, oh, Dumnezeule! Era să leșin, așa țigan voinic cât mă vedeți!

Într-o seară mă chemă și, punându-mi în mână o pungă cu bani și o frânghie de mătase, îmi zise:

— După ușa asta e fata frumoasă pe care ai văzut-o în trăsură. Eu plec astă-seară și nu mă întorc decât mâine, tot pe vremea asta. Când m-oi întoarce vreau s-o găsesc moartă! Ai s-o sugrumi. Că de nu...

N-am mai auzit nimic. Mi se învârtea capul. Mi s-au muiat picioarele, am căzut și miezul nopții mă prinse așa, năucit, fără nici un gând în cap. Prima mișcare a fost să fug: nici o fereastră sau ușă deschisă! Atunci am început să strig:

— Mămucăăă!... De ce nu m-ai lepădat!... Sărăcuț de capul meu.... Vai și amar de mine....

Vârâi în buzunar frânghia și punga, deschisei încetișor ușa blestemată: o odaie mare și bogată. Pe un divan, bulgăroaica cea

tânăra. Ea sări în picioare, dreaptă, frumoasă ca o Cosânzeană, și zise pe turcește:

— Iubesc!

Vorba asta îmi săgeta inima. Privii la gâtul ei și mă gândii: „Tu iubești și eu trebuie să te gâtui”! Și, apucând cu amândouă mâinile un vătrai, mă lovii cu toată puterea în frunte, uite-aici.

Mă umplui de sânge pe față. Fata se apropie, căzu în genunchi și își încrucișa brațele pe piept. Apoi se duse și se zvârcoli pe divan, plângând într-una, scoțând o singură vorbă:

— Dumitre... Dumitre... Dumitre...

Eu mă așezai lângă ușa odăii, pe care o lăsasem deschisă, și acolo mă găsi chehaia Leonte.

El veni în vârful picioarelor și-și aruncă ochii pe divan: bulgăroaica nu mișca; era cu fața în jos, cu capul înfășurat într-un șal; poate că dormea.

Mă ridicai în picioare. Chehaia mă privi, parcă m-ar fi întrebat din ochi: Ce, nu cumva pâ’n’ să moară te-a altoit?

Drept răspuns, am lăsat capul în piept, dar, cum el se îndrepta spre divan și întindea mâna să vadă dacă-i făcusem „treaba”, i-am dat un pumn în moalele capului de l-am lăsat lat.

Și cu asta basta. Își găsise nașul.

.....

Prin beznă, am fugit de la curte cu bulgăroaica leșinată în brațe. Aproape de Dunăre, înainte de a ne despărți, ea ne-a povestit dragostea înfocată pentru Dumitru, răpirea, împotrivirea la poftele zbirului și îmi dădu drept amintire galbenul ăsta din vechime, de pe vremea sfântului împărat Constantin.

Pe urmă am trecut Dunărea îndărăt cu Profirița mea și doi ani de zile am trăit prin codri.

Cu aurul chehaiei Leonte mi-am cumpărat arme. Voiam să mă fac haiduc, să intru în vreo ceată, da' am bătut munții de pomană, că n-am întâlnit nici unul. Am dat în schimb peste nenorocire, m-am pomenit nas în nas cu potera nepotului starețului de la mănăstirea de la care fugisem.

Ne-am apărat până la cel din urmă glonte. Pe Profirița au ucis-o lângă mine. Eu, numai răni, am fost dus la mănăstire, unde, în loc să mă spânzure, cum mă așteptam, mi-au pus coarne și m-au legat cu lanțul de gleznă.

În halul ăsta m-a găsit doamna Floricica; ea m-a... răscumpărat și m-a așezat la masa asta.

VII

Dac-aș fi credincios, aș zice că Dumnezeu a pus necazul alături de bucurie ca să-i dovedească mai ușor omului cât e viața de deșartă și să-l împace cu moartea. M-am gândit adesea la asta în timpul celor cinci ani trăiți la Snagov. Grosul amărăciunilor noastre l-am tras de pe urma întâmplărilor despre care voi vorbi acum.

Puțin înainte de a se desființa pedeapsa cu moartea, ea a lovit – pe fiecare cu totul în alt fel – două căpetenii de haiduci: Jianu și Bujor au fost prinși și osândiți la spânzurătoare în același timp.

Bujor – fecior de popă de țară și om dintr-o bucată – a plătit cu fruntea sus datoria față de mârșăvia omenească. Dimpotrivă, Jianu, vașnicul Jianu, fiu de mare boier, în fața ștreangului s-a muiat și s-a întors între ai săi întocmai cum se întoarce în albie apa revărsată.

Comedia fu ticluită cu dibăcie, și cinstea haiducului, salvată. Se știe că o veche și sfântă datină românească dă unui osândit la moarte viața și libertatea dacă o fecioară primește să se mărite cu el chiar în clipa ispășirii. Îi binecuvântează un popă și naș e călăul.

Fecioara care veni să-l ceară pe Jianu era jupânița unei domnițe, nu cea din Snagov, una de neam adevărat: fata domnitorului din Muntenia.

Și așa, Jianu putu să-și sfârșească zilele plimbându-și amintirile de haiduc într-un palat, în papuci și în cămașă de mătase.

Nu-i dat oricui să poată duce multe în spinare. Și mai e o vorbă românească; obrazul subțire cu cheltuială se ține!

*

Aceste două jertfe, una mai sfâșietoare decât alta, au lăsat mare amărăciune printre haiduci, mai ales că Bujor pierise prin vânzare. Începu să scadă încrederea în cei de la Snagov, oamenii noștri socotind că-i de prisos să mai umbli pe ocolite ca să ni-merești boierul în inimă. Mulți dintre ei fugiră de la Groza sau de la Codreanu, se adunară în bande tâlhărești și se apucară de prădăciuni, jefuind și pe buni, și pe răi, tot ce le pica în cale.

Pe de altă parte, treburile noastre cu mărfuri din străinătate luară dintr-o dată o întorsătură neașteptată: noul fel de viață puse pe drumuri bresle întregi de meseriași, care de veacuri lucraseră cele de trebuință pentru viață după tipicul vechi. Un vuiet de mânie izbucni și ajunse să clocotească.

Gloate înarmate cu ciomege cutreierau străzile, băteau pe ovrei, pe care-i scoteau vinovați că meșteșugarii rămăseseră pe drumuri, le spărgeau geamurile prăvăliilor. Cărmuirea, care, pe pungi grele de aur, ne dăduse încuviințarea de negoț fu hulită ca dușmană a neamului. Mai mulți dregători mari trebuiră să plece din slujbe.

În capul zurbagiilor se afla un oarecare Arghiropol, grec de felul lui, de meserie dușman al ovreilor. Era sprijinit de noii îmbogățiți, oameni de jos, lacomi de slujbe și dregătorii de stăpânire, cărora poporul le zicea *ciocoi*, foste slugi ale adevăraților boieri, pe care îi duseseră la sapă de lemn.

Ciocoi erau dușmanii noștri cei mai înverșunați, erau legați între ei și unirea asta a lor, foarte puternică, fu simțită curând de toată lumea. Umilirea, sila de care se izbeau peste tot îi îndemnau să fie strânși ca unul în fața stăpânilor lor de ieri. Se foloseau de banii pe care îi adunaseră ca să mituiască și să pună mâna pe slujbe în cărmuire. Primejdia acestui val de ploșnițe nesățioase o vedea toată lumea, dar n-aveau ce face. O tagmă de asupritori, împovărată de sânge și de jafuri, își dădea duhul; o alta, și mai josnică, îi lua locul. Noi ne găseam între ele două, și urâți, și amenințați. Între Arghiropoli și Crăsnari erau prea puțini abați Uhrich în stare să ne sprijine. Pentru că țăranul era încă departe de ziua în care și-ar fi putut zice: eh, oi apuca și eu

să fiu fericit! Și nouă, care luptam pentru mai binele tuturor muncitorilor, ne ieșise numele că nu ne iubim țara.

Desigur, propășirea păgubea multe bresle de meșteșugari, dar se poate scorni ceva mai josnic decât să te slujești de exploatarea acestei nenorociri ca să scoți foloase pentru tine? Și cine erau cei care asmuțeau împotriva noastră și ne dădeau pradă răzbunării nemulțumiților? Tocmai *ciocoi*, *pungașii*, care fuseseră cei dintâi deprinși cu obiceiurile străine aduse și propovăduite de noi! Pentru ei Snagovul era un „cuib de *farmazoni*”, unealta „*jidovimii*”. *Altceva* nu știau. Nu știau încă.

*

Aveau să afle, din pricina bănuielilor trezite de povestea lui Trăsnilă.

Într-o seară de toamnă din 1858 Floricica dădea un ospăț în cinstea Franței, înfățișată prin consulul ei și prin abatele Uhrich. Se petrecuseră de curând fapte de seamă; puterea și stăruința franceză făcuseră să biruie drepturile noastre.

La alegerile pentru cele două divane, menite să ne pună în frunte un domnitor, unul și același pentru amândouă țărișoarele, se făcuseră samavolnicii de ți se ridica părul măciucă în cap. Arghiropol, ajuns căpetenia miliției muntene, și Daniil Crăsnaru, mare trăgător de sfori moldovean, făcură pe dracu-n patru pentru a înlătura de la vot pe partizanii unirii. Maimuțăreala de „voință națională”, cum li se zicea acestor alegeri, îl scârbi pe colonelul Cuza. A doua zi după „consultare” plecă din slujbă trântind ușile. Trimisul Franței la București, cât și abatele Uhrich și Hood-bei își luară sarcina să înfățișeze în fața puterilor apusene uneltirea. Napoleon puse piciorul în prag la Constantinopol, amenință că-și cheamă înapoi ambasadorul și obținu anularea de către Poartă a acestei izbânzi țariste.

La noile alegeri ieșiră oameni mai cumsecade și se putea întrezări împlinirea nădejdlor tinerimii: unirea principatelor. Asta era și dorința Franței de altfel. Și tocmai atunci seara se

judeca și cântărea cât prețuiește fiecare candidat la scaunul domnesc. Și erau foarte mulți.

Ne aflam la cafea, când hatmanul Miron și Floricica băgară de seamă că se ivise de nu știu unde un musafir necunoscut care se amesteca în mulțimea de flecari și avea aerul că trage cu urechea la cele ce se vorbesc. Nu știa nimeni cine-l poftise. Venise după cină, folosindu-se de ospitalitatea românească, ce lasă ușile deschise cui vrea să intre. După înfățișarea lui de ciocoi, mustața răsucită grecește și mutra lui obraznică, sărea în ochi că-i vreo iscoadă de a lui Arghiropol, care trimitea adesea la întâlniri noastre astfel de inși, dar ăsta părea să fie „cineva”, căci se apropie cu nerușinare de cei câțiva prieteni buni care vorbeau cu gazda și cu oaspeții săi francezi. Matur, oacheș și îmbrăcat foarte „europenește”, necunoscutul se învârtea în jurul grupului nostru, răsucindu-și neliniștit mustața groasă, pe care o purta ca și cei mai mulți dintre grecii de pe vremea aceea.

Nu ne așteptam să se amestece-n vorbă, dar la o întrebare a lui Miron referitoare la candidatura lui Cuza, îl auzirăm rostind cu glas puternic:

— Cine mai e și Cuza ăsta? Pesemne că-i și el vreun haiduc ucigaș!

Vorbele lui provocară uluială, și o clipă rămaserăm toți muți, timp necesar ca Floricica să-l împiedice pe Miron de la un răspuns violent. Abatele Uhrich, împăciuitor, se grăbi să răspundă:

— În țara asta de ucigași oficiali, domnule, nu cred ca haiducii să fie cei mai însetați de sânge!

— Și cine ești dumneata, mă rog? Întrebă gazda.

— Sunt Teofil Kiriakos, căpitan de poteră!

— Și crezi că ne interesează asta pe noi?...

— Până una alta, nu... nu... doamnă.

— Și mai târziu?

— Se va vedea...

Surâzând cu neobrăzare, căpitanul de poteră se trase îndărăt și se pierdu între invitați. Chiar în clipa aceea Floricica fu chemată afară de Trăsnilă. M-am dus cu ea.

Țiganul cu fața neagră ca noaptea era cu ochii ieșiți din orbite:

— Domniță! L-am văzut aici pe omul care m-a prins... E ăla cu „muscă”...

— Nepotul starețului de la Orbu?

— Chiar el! M-a văzut când a intrat.

— Te a recunoscut?

— Ba bine că nu! Mi-a și zis: „Aha, aici mi-erai? De când umblu după tine!”

*

Floricica mă apucă de braț:

— Trimite iute cinci oameni călare. În cap cu Ilie, pe drumul Bucureștilor; tot atâția, cu Spilca și Movilă, pe al Ploieștilor. Dacă-i singur sau în doi, să-l „curețe”! Dacă-s mulți... cu atât mai rău... om vedea! În orice caz, oamenii să n-aștepte peste miezul nopții. Și să nu se vadă nici o pază în curte la plecarea musafirilor!

Câteva minute mai târziu, porunca era împlinită și eu mă așezam iarăși lângă abate, care mi era tare drag.

Kiriakos, cu o mână în buzunar, fuma și privea la un joc de cărți. De două ori puse și el câte un galben și câștigă. Se vedea bine că nu-l cunoștea nimeni. Am vrut să bag de seamă când pleacă. Isteț, s-a strecurat nevăzut.

Către ora zece casa era goală, toate luminile stinse, toată lumea culcată. Toamna nu rămâneau oaspeți peste noapte.

Și acum, pe balconul luminat de o lună bolnăvicioasă, Floricica și cu mine așteptam întoarcerea haiducilor. Domnița sta pe gânduri, ca arborii desfrunziți care presimt asprimile iernii ce se apropie.

— Te temi c-o să fim trădați dacă scapă Kiriakos?

— Trădați suntem. Și, fie că scapă, fie că nu, trădați vom fi totdeauna, pe măsură ce vom lupta.

Floricica vorbea cu glas de om dezamăgit, ceea ce mă uimi, pentru c-o știam neînfricată. Cătai să aflu mai multe.

— Și atunci?

— Și atunci... om vedea. O să sfârșim ca niște haiduci. De asta nu mă îndoiesc o clipă; mai curând sau mai târziu, o să se afle; vom fi prinși și osândiți. Dar aș vrea cel puțin să văd înfăptuită unirea și, dacă s-o putea, pe Cuza pe scaunul domnesc. Ar fi un mare câștig. Am încredere în inima omului ăstuia. Firește, n-o să poată-nfăptui tot ce ar vrea, dar care dintre noi își poate înfăptui visul? O viață de om de abia de poate răsturna o căruță de țărână. Restul... timpul... el e marele meșter: încetul cu încetul, omorând oamenii, îmbunătățește viața. O face ceva mai repede dacă-l ajută oamenii. Noi, de pildă, îl ajutăm, și asta-i tot ce datorăm vieții. Orice om o datorează.

Mă uitam cu admirație la această mamă ciudată, pe care o iubeam pentru vitejia și pentru tinerețea ei, fragedă la treizeci și opt de ani, și-mi spuneam: „Îmi ascunde ceva!” Îndrăznii:

— Se zice c-ai vrea s-ajungi nevasta lui Miron... când o fi prim-ministru. E-adevărat?

Chipul ei rămase nepăsător:

— Nu, Ieremie, nu-i adevărat... Eu urmăresc ceva mult mai înalt decât a fi „nevasta lui cutare”. M-am născut cu o inimă în care durerea aproapelui răsună cu atâta putere încât nu pot fi fericită decât făcând binele. Am văzut ticăloșia în care trăiește poporul ăsta, bun cum e, și ea mă doare de mă înăbușe. Asta-i pricina pentru care, din ziua când am simțit că sunt în stare să-

mi bat joc de tirania celor mari și tari, mi-am pus în joc și liniștea și viața ca să-mi satur nevoia asta a inimii: să alin o parte din suferința semenilor mei.

De ar putea simți fiecare dulceața nevoii ăsteia pentru care mă zbat! Viața, și așa plină de suferințe de ale ei, ar fi scutită măcar de groaznica povară a lăcomiei omenești.

*

Florica tăcu, privind cu încordare undeva în desișul codrului: pe cer norii se risipiseră, puteai număra copacii ca ziua, și se vedea de departe un om care nu putea fi altul decât Trăsnilă. Ducea în spinare ceva ce semăna cu o legătură de vreascuri. Era, într adevăr, o legătură de patru puști.

— L-ai trimis tu undeva? mă întrebă Florica.

— Nu. De unde dracu o fi venind la vremea asta?

Intrând în curte, țiganul ne văzu și strigă:

— Domniță... S-a făcut! I-am „curățat”!... Erau doi.

— Pe cine? Unde ? Cum?

— Păi... cum pe cine? Pe căpitanul de poteră! N-ai poruncit, așa? Cum drumu Bucureștiului și al Ploieștiului erau păzite, mi-am zis să stau la pândă pe drumu Căldărușanilor, al mănăstirii: le place la mănăstire câinilor! Și iată! Venea, cu slugoiul lui, călare amândoi, fără să le pese de nimic. Din șanț, de unde mă pitisem, am ridicat o pușcă după alta: poc ! poc! Caii au luat o la goană. Călăreții nu erau morți de-a binelea; a trebuit să le mai pun nițel câlcâiul pe grumaz...

.....

Către revărsatul zorilor, Ilie și Spilca se întoarseră cu oamenii lor, morocănoși cu toții. Îndreptându-se spre grajd, cei doi mormăiră pe rând:

— Mișelul, n-a luat-o pe drumul nostru...

Florica, cu gândul în altă parte, nu le răspunse și, ducându-se să se culce, îmi zise:

— Și acum... vorba lui Kiriakos... se va vedea...!

VIII

Ghenar, 1859: alegeri de domnitor în cele două principate dunărene. Fierbere la culme, de la un capăt la celălalt al țărilor române. La fel și-n cuibul haiducilor, dar pricinile erau două, pentru că pe lângă tulburarea îndreptățită stârnită de acest mare deznodământ mai venea și neliniștea de pe urma cercetărilor începute de agia de la București, care voia să descopere pe ucigașii celor doi poterași „curățați” de Trăsnilă. Cel care împinsese la cercetări – noi n-aveam nici o îndoială – era Arghiropol, prieten cu căpitanul de poteră.

A doua zi după uciderea lor, la Snagov fură șterse toate urmele de haiducie: se îngropară armele, cei mai mulți dintre haiduci plecară. Când veniră oamenii agiei să iscodească, Floricica le arată interiorul ei de „negustoreasă cumsecade”.

Dar buba plesnise și amenința: stânjenită puțin de frigurile alegerilor, ea putea oricând să ne zdrobească mulțumită banilor și hatârurilor de care se folosea Arghiropol ca să dezlege limba câtorva slugi, țigani.

— Fie ce-o fi, zicea Floarea Codrilor, datoria noastră e să mergem până la capăt!

„Capătul” era alegerea lui Cuza; dar ca să fie ales trebuia mai întâi să primească să fie ales, și îndărătnicul de polcovnic se închisese în casă și nu mai dădea nici un semn de viață. Așteptam – eram în prima săptămână din ianuarie – sosirea hatmanului Miron, prietenul său apropiat, să ne aducă răspunsul lui hotărâtor.

Neobositul abate Uhrich, plecat cu două luni înainte la Paris cu un raport amănunțit în care consulul Franței arăta cum stau lucrurile în principate, se întorsese de curând și era la noi când, deodată, apăru Miron, pe jumătate degerat.

— Ei, gata? întrebă îndată Floricica.

— Ba nu-i gata de loc! răspunse hatmanul scuturându-și chiciura de pe mustață. Zice că nu-i pasă nicidecum de domnie, că nu-i în firea lui să se alăture „corbilor care se bat pe un stârv” și că degeaba stăruim... Asta-i! Toată noaptea am încercat să-i curm încăpățânarea: trudă-n zadar!

Rămasă o clipă buimacă, Floricica privi la prietenul nostru cum se arunca, mort de oboseală, pe un divan, apoi izbucni:

— Încăpățânarea asta! Trebuie frântă! Nimeni n-are dreptul la lene când toată lumea trage din greu! Purtarea lui Cuza mă face să-mi plesnească obrazul de rușine în fața abatelui Uhrich, care se întoarce de la Paris înarmat cu tot ce ne trebuie ca să izbutim! Cum adică? El recunoaște că trupul țării sale e mâncat de corbi și puțin îi pasă?

Se întoarse către abate, îi apucă mâna și-i zise, rugătoare:

— Ați vrea, părinte, să dați o ultimă dovadă de dragoste poporului român?

El zâmbi și coborî pleoapele:

— Vorbește, fiica mea...

— Uite: peste două ceasuri luăm drumul Galaților să-l hotărâm pe Cuza să-și facă datoria. Vă gândiți cât de mult ne-ați ajuta dacă ați fi de față și domnia-voastră, care aveți atâta greutate în cuvânt, atâta putere în documente...

— Vă însoțesc, și cu atât mai bucuros cu cât tot trebuie să mă duc la Iași pentru o misiune.

După masa de prânz, două sănii ne purtau pe toți patru în același vârtej de zăpadă.

*

Călătoria asta de cinci zile, în toiul iernii, mă făcu să mă gândesc adesea la blestemul care-i viața oamenilor și-a vitelor, la fel năpăstuite de către cei iubiți de soartă. Chiar că nu trebuie să te bucuri că ai venit pe lume cu un suflet milostiv.

Firea nu cugetă și-i nepăsătoare în fața durerii. Omul, despre care se spune că-i dăruit cu suflet, e tot atât de nepăsător. Prins între aceste două nepăsări, nefericitul îi blestemă și pe cei ce l-au adus pe lume și pe Cel-de-Sus.

Pe nesfârșitele câmpii, netezite de zăpadă, pustiite de viscol, uitate de Dumnezeu, i-am văzut pe nenorociții ăștia, am poșotit în bordeiele lor, le-am plâns soarta când lor nu le pica nici o lacrimă. Ei știu că noaptea bordeiul le e totdeauna îngropat sub nepăsarea naturii. Ei știu că ziua, nepăsarea omului îi lasă îngropați acolo, pe fiecare cu ai lui cu tot. Și atunci, singura lui grijă e să se închidă, seara, cu lopata înăuntru. Dimineața, deschid ușa mormântului și încep să sape o gaură, o văgăună, în troianul neprihănit care-i îngroapă sub belșugul lui înghețat, și iată omul peșterilor răzbind în partea cealaltă a troianului, ca o cârțiță cu două picioare, care se reazămă-n lopată, trage-n piept aerul curat și privește la cimitirul alb al negrei sale vieți.

Mută, cârțița omenească se îndreaptă apoi către mormântul celor ce-l hrănesc: vaca, boul, calul, o oaie. Aici e mai rău: prin crăpăturile din acoperiș zăpada umple așa-zisul grajd. Țăranul scuipă în palme și își dezgroapă comoara: vitele ca niște arătări, piele și os, piele găurită de os, ochi stinși. La loviturile lopeții, ele se scoală, cu zăpada pe spinare, se clatină pe picioare și cad. Ieslea e roasă și din zi în zi rămâne mai mică; e adevărat că nu mai folosește la nimic.

Șerbul boierului român aduce un braț de coceni de porumb, îl aruncă în fața boturilor vitelor vlăguite apoi se întoarce în vizuina lui, arde bălegar și se gândește la nesfârșita milostenie a Atotputernicului.

Nu-i chiar atât de mohorât și, dacă intri la el cu pâine, cu puțin rachiu și tutun, numaidecât începe să-ți povestească o istorioară, ca asta de pildă:

„A fost odată un om sărac și cu o grămadă de copii, așa ca mine. Într-o zi blagoslovindu-l nevasta cu încă un făt și nemaștiind de cin' să se roage să i-l boteze, luă copilul și apucă drumul pădurii să-i caute un naș la nimereală. Îi ieși înainte

Moartea, învăluită în cearșaful ei alb și cu coasa în mână. Ea îi spuse:

— Lasă-mi mie copilul să-l botez și am să te îmbogățesc!

— Bine, cumătră, uite-l, ia-l! Moartea i-l botează și-i zise cumătrului:

— Acuma ascultă: am să lovesc cu boli grele pe cei mai bogați boieri din țară. N-o să-i poată lecuî nici un vraci. Tu ai să te duci și ai să le spui că în două zile, cu descântecul tău, îi lecuiești, dar să-ți dea atâtea și atâtea parale: să ceri mult! Când ai să intri în odaia bolnavului, ai să mă vezi acolo: bolborosește câteva cuvinte să nu le înțeleagă nimeni; eu am să plec, bolnavul o să se ridice pe picioare. O să-ți meargă vestea și ai s-ajungi putred de bogat. Dar (mai e și un „dar”) dacă, intrând la bolnav, ai să mă vezi că stau la picioarele lui, află că omul al tău e, poți să-l scapi. Dacă, dimpotrivă, mă vezi că m-am așezat la capul lui, asta înseamnă că-i al meu, trebuie să moară; nu făgăduiești nimic și o ștergi. Fă așa cum te-nvăț eu și în scurtă vreme ai să fii bogat.

Omul făcu așa cum îl povățuise Moartea, și nu trecuse anul, că era aproape tot atât de bogat ca un domnitor: pământ, vite, robi, trăsuri, să nu le mai știi numărul! Cumătră se așeza la picioarele bolnavului, până când socoti ea că a strâns cumătrul destulă avere, apoi, într-o bună zi, iat-o așezată la căpătâiul unui bolnav. Era tocmai un boier bătrân care făgăduise cui avea să-l lecuiască jumătate din averea lui. Îmbogățitul nostru, când văzu Moartea așezată la căpătâiul celui mai bun mușteriu, făcu o strâmbătură:

— Hai, cumătră, mai lasă-mi-l numai pe ăsta, ăl din urmă, și pe urmă gata! mormăi el încet de tot.

— Nu se poate! făcu Moartea cu un semn din cap.

Cumătrul se oțărî la împotrivirea Morții, rămase o clipă pe gânduri, apoi porunci slugilor:

— Ia să ridicați voi patul ăsta cu bolnav cu tot și să-l așezați cu capul acolo unde-i sunt picioarele!

Moartea pricepu șotia pe care i-o jucase cumătrul. Cum nu era răzbunătoare, îi lăsă și bolnavul ăsta, dar, plecând, zise: „pe sărac oricât l-ai îndopa tot nesătul rămâne!”

*

Îl găsirăm pe polcovnicul Cuza la gura sobei, curățindu-și pușca de vânătoare. Un ogar mare latră și se gudură când intrarăm.

Florica îmbrățișa frățeste pe vechiul ei tovarăș de petreceri și de nădejdi.

— Ei, va să zică așa se leapădă de treabă un haiduc de mărimea ta?

Mărimea polcovnicului haiduc era, într-adevăr, vrednică de luat în seamă, dar Florica vorbea de mărimea lui de suflet, și asta se citea pe fața senină a lui Cuza, în ochii lui limpezi, în privirea lui pătrunzătoare, care mă tulburase și mai mult: un suflet tare, sprijinit, din nenorocire, pe o inimă șovăitoare, inimă de om pătimaș. Putere, dragoste, slăbiciune, bunătate, toate astea erau întipărite pe gura lui cu buze cărnoase și umbrită de o mustață falnică și o bărbuță stufoasă.

Cuza nu răspunse la dojana prietenei sale. Ne ajută să ne descotorosim de blănurile noastre, porunci să se aducă ceai și frecă cu putere urechile abatelui, care se cam albiseră de ger:

— E-o nebunie să veniți de la București la Galați pe o vreme ca asta! făcu el așezându-se din nou la locul lui de lângă foc, curățindu-și mai departe arma. Și apoi, ați picat prost: mâine în zori plec la vânătoare de mistreți. O să rămâneți singuri patru zile.

— Poți să te duci și la vânătoare de crocodili! răspunse Domnița din Snagov. Dar întâi dă-ne un înscris că primești să fii ales domnitor. Și asta, repede!

— Eu! la mezatul călăilor? Eu, să mă cert cu ei pentru domnie? Niciodată! Pare-mi-se c-am făcut prea mult dac-am primit să fiu ispravnic și polcovnic. Acuma, destul! Pofta de domnie – care a mai costat pân-acum un cap în familia Cuza – e mult prea departe de viața care-mi place mie pentru ca să mi-o pun în joc...

— Viața care-ți place!

Florica se întoarce către abatele Urich:

— Nu ascultați la ce spune, domnule abate! Veți fi în stare mai mult ca oricine să iertați unui om de inimă o clipă de slăbiciune. Cu siguranță că-i așteptat mâine la prânz de o femeie frumoasă; să-l lăsăm să-și petreacă cele patru zile pe care ni le cere la vânătoria lui de... mistreți! Apoi, către Cuza, care se întorsese cu spatele să râdă pe ascuns:

— Ascultă, Alexandre, spune drept: tu n-ai chef de noi pentru că am picat într-o clipă în care te pregăteai pentru un chef cu o femeie!

— Spun tot ce vrei și tot ce face plăcere dușmanilor mei, dar stăruie în a nu voi să mă fac părtaș cu niște tâlhari care fac dintr-un domnitor o sfârlează. Ia gândiți-vă puțin: de aș fi ales, ar trebui în primul rând să dau țăranilor pământ și să gonesc din mănăstiri călugării ticăloși, după ce le voi fi luat averile pe care le-au furat poporului. Ei, poți să faci toate astea cu liota de javre, bătrâni și tineri, care latră-n jur? Pentru că, să nu ne furăm căciula: tinerii noștri „idealiști” de azi ascund sub masca lor de dor de propășire aceeași sete de putere și aceeași lăcomie ca și părinții lor. Nu de pomană spune poporul: „Ce naște din pisică șoarece mănâncă!” Nu, nu-s omul pentru astfel de tâlhari. Binele și dreptatea le poți face numai rămânând om de rând. Puterea smintește cele mai bune firi...

— Mai lasă naibii virtutea asta creștinească! exclamă Florica. Astăzi știm că binele și dreptatea au nevoie de putere ca să silească omul să fie mai bun. Tocmai pentru asta cei buni trebuie să intre în luptă și să smulgă mișeilor puterea. Orice om curat și inimos are dreptul să strige deschis: *Mi se cuvine și mie*

o pãrticicã de putere! Nu trebuie sã roșeascã pentru cã nu o cere pentru folosul lui. Este singura cale ce le mai rãmâne adevãraților visãtori, dacã vor sã împingã lucrurile cãtre domnia binelui și-a dreptãții. N-avem a ține seama de cum e firea omului: Dumnezeu a fãcut ce a vrut; facem și noi ce ni se potrivește! Și dacã lui Dumnezeu puțin îi pasã de sângele care se varsã pe pãmânt, noi nu putem face la fel, pentru cã-i pielea noastrã-n joc.

— Dar ce putem noi, o mână de oameni cu gânduri bune, împotriva unei lumi învrãjbite de urã? izbucni Cuza.

— Mult, prietene! interveni abatele Uhrich. Fiul Omului a fost și el singur la început. Și, desigur, n-a putut schimba fața lumii, dar credința lui a dovedit cu prisosință cât de însetat de ideal e sufletul omenesc. Așa a fost totdeauna... Și va fi mereu... Toate religiile au dovedit aceastã nãzuință dupã neprihãnire. Asta e ceea ce are însemnãtate: sã știm cã orice adiere de bunãtate care strãbate omenirea egoistã o atinge totuși, o înnobileazã și o împinge spre mai bine. Vreți un modest exemplu? Vã privește îndeaproape: este vorba de împotrivirea dumneavoastrã de a recunoaște dreptatea alegerilor, pe care ați avut sarcina sã le supravegheați. Ei bine, demisia dumneavoastrã, motivatã cu atâta curaj, a permis Franței și Engliterei sã dejoace mașinația țaristã care, de n-ar fi fost gestul dumneavoastrã, ar fi izbutit sã menținã încă multã vreme în principate nenorocita dominație rusã. Nu este oare un lucru frumos pentru puterile unui singur om? Și asta nu-i totul! Rãsunetul nobilei dumneavoastrã revolte a pãtruns pânã în inima poporului. Am vorbit despre dumneavoastrã cu mulți țãrani moldoveni. Îmi spuneau: „Cuza *al nostru*? E-un haiduc!”

Ajung acuma la punctul principal al misiunii mele: haiducia dumneavoastrã place, în momentul de față, Franței, care vede în dumneavoastrã un braț puternic împotriva poftelor rusești asupra Constantinopolului. Ea este gata sã vã susținã pe față candidatura la tron și o datã ales, sã determine recunoașterea dumneavoastrã de cãtre Poartã. Am informat despre aceasta pe membrii divanului muntean, care pretind cã nu vã cunosc. Mâine plec, cu aceeași misiune, la Iași.

Iată două scrisori, ale prietenilor dumneavoastră Lamar-tine și Edgar Quinet. Citiți-le și lăsați-vă ridicat acolo unde vă este locul, locul datoriei istorice.

*

A doua zi, foarte devreme – după ce ceruse o noapte de gândire – Cuza veni la noi pe când beam un ceai și toată lumea era în ajunul plecării. Purta haine de vânătoare și avea o hârtie în mână înmănușată. Ah, ce piept frumos și mândru, pe care poporul român avea să prindă, puțin mai apoi, cea mai cinstită din toate medaliile: aceea a recunoștinței neuitate față de singurul domnitor care a știut să rămână haiduc până la sfârșit!

Dând hârtia lui Miron, spuse, cu convingere:

— Iată hârtia pe care mi-ați cerut-o, dar n-am să mă duc să cerșesc votul nimănui, oricine ar fi el, și îmi păstrez dreptul de a demisiona dacă voi fi ales numai într-unul dintre principate.

.....

O oră mai târziu, trei sănii plecau în trei părți: Cuza la vânătoare, abatele Uhrich și Miron zburau spre Iași cu hârtia lui Cuza: Floricica și cu mine ne întorceam la Snagov să punem pentru ultima dată umărul la zdrobirea îndărătniciei boierilor munteni.

În clipa plecării, Floarea Codrilor îi strigă lui Cuza:

— Alexandre! Fii cu băgare de seamă la mistreții pe care-i vei vâna: au colții periculoși; ia seama, te-ar putea răni de moarte!

IX

În timpul popasului, noaptea, la Buzău – jumătatea drumului între Galați și Snagov – Floricica scrisese câteva rânduri prietenilor noștri Groza și Codreanu:

„Coborâți cât mai curând cu putință. C... și-a pus candidatura și trebuie să folosim toate mijloacele ca să fie ales în amândouă principatele. În acest scop voi aduna la Snagov cât mai mulți boieri alegători. Veniți să le vârm puțin spaima în oase!

FLOAREA CODRILOR”

Movilă vătaful, care fusese căpetenia gărzii noastre în această călătorie, plecă în grabă să ducă ȋidula lui Moș Manole, unul dintre cei mai credincioși mijlocitori ai noștri, cârciumar haiduc. El era cel ce ne-ngrijise cu de-ale mâncării în iarna în care ne adăpostiserăm în Vâlcea Neștiută. Ținea o crâsmă aproape de satul Lopătari, chiar la poalele Munților Buzăului, o crâsmă din alea în care ciobanul, tâlharul și haiducul treceau în fiecare clipă unul pe lângă altul fără să se întrebe ce și cum.

Moș Manole și cu feciorul său erau ștafetele noastre și ne puteau spune zi și noapte unde ni se află tovarășii, dar să-i fi tăiat bucăți, alții nu scoteau o vorbă din gura lor. Bineînțeles, o asemenea credință, cu toate că era din inimă, trebuia totuși bine răsplătită. Noi nu uitam niciodată că ocârmuirea dușmănoasă putea să plătească și mai gras decât noi. Dacă vreodată uitam asta își lua ea sarcina să ne amintească, cu vârf și-ndesat, cum s-a întâmplat chiar în ziua întoarcerii noastre la Snagov, când aflarăm că doi haiduci, și încă unii dintre cei mai turbați, fugiseră în lipsa noastră.

Această știre ne mârni foarte tare. Trebuie într-adevăr ca omul să fie mult mai nerod decât o vită, pentru ca să sfârșească în halul ăsta, după ce dăduse dovadă atâția ani de jertfire de sine!

Florica îi plângea:

— Nenorociții! Ce le lipsea aici? Unde or să găsească ei mai multă dragoste!? De-ar coborî prietenii mai grabnic și de-ar fi mulți!

*

Cei doi căpitani sosiră destul de repede, pe o noapte de dezgheț neașteptat și pe un noroi îngrozitor, dar oamenii lor numărau abia patruzeci de puști.

Arătau de-ți făcea milă. De când se isprăviseră cu negoțul nostru – se făceau doi ani de atunci – haiducii, siliți să fie cuminiți, trăiau cele șase luni de iarnă sub pământ, în niște hrube umede, nesănătoase, unde oameni și vite se încălzeau la căldura trupurilor.

Groza mai ales avea fața buhăită și genunchii umflați. Cu toate acestea, rămăsese tot atât de viteaz și răbda fără să crâcnească. La rugămințile prietenei sale din copilărie să se îngrijească, răspundea:

— Eh! Degeaba! Azi sau mâine, într-un fel sau altul, are să mă vindece doctorul care-ți ia durerile fără cataplasme. Dar cel puțin în ziua aceea n-are să aibă de ce să-mi pară rău: voi fi trăit după pofta inimii, făcând mult bine și mult rău, și toate la vremea lor. Puiul de boier o să rostească numele meu cu spaimă până la a șaptea spiță, pe când țăranul se va duce, poate, să spună o rugăciune pentru pacea sufletului meu Dumnezeuului lui plin de ură și de nepăsare.

Trădarea celor doi haiduci cumpărați de Arghiropol nu l-a mirat deloc:

— Trebuie să te aștepti și la de-aldea astea... Nu e pădure fără uscătură... Dar de vă vor pica în gheară, să fiți fără milă, ju-puiți-i de vii! Mai vinovat decât boierul e numai haiducul vânzător.

— Și tu, bunul meu Ioachim? exclamă Floricica, luându-l pe țârcovnic de gât și sărutându-l cu foc pe amândoi obraji. Îmi pari cam trist. Ești nefericit? Și de ce-ai fi, pentru Dumnezeu?! Suntem departe de vremea când boierii-ți porunceau să le cânti îngerește, te copleșeau cu giuvaerurile lor și te lipseau de dragostea pământească la care-ți râvnea inima. Nu ți-ai scos pârla de-atunci înapoi? Nu ți-ai găsit și tu o ibovnică, să te lase să-i săruți merele tari ale sânilor? Spune, Ioachime, iubitele! Ți-aduci aminte că atunci când aveam doar vreo cincisprezece ani te lăsam să-mi pipăi țâțele?

Bătrânul cântăreț începu să plângă. Nasul i se învinețise și-i curgea, obraji-i erau fleșcăiți și-i atârnavă, iar ochii tulburi îi ieșeau din orbite.

— Nu... Floricica, nu... bolborosi el. Nimic din toate astea... Mai sunt și astăzi așa cum m-a adus mama pe lume... Orice găză își găsește o tovarășă și, împreună, cunosc ce-i aia viață. Eu n-o cunosc: trăiesc ca un porc care a fost jugănit la șase săptămâni. Am trăit, am îmbătrânit și am să mor ca un porc jugănit! Nici haiducia nu mi-a dat ceea ce Dumnezeu n-a vrut să-mi îngăduie să gust.

Ioachim ridică brațele.

— Dar, Doamne – tu, care ești în inima tuturor fapturilor – tu știi foarte bine că niciodată n-am gândit să iau cu sila sau să cumpăr cu giuvaeruri ceea ce tu ai socotit înțelept să mă oprești a avea. Și, haiduc fiind, în afara legii, n-am întins mâna la femeia răătăcită în codru, cum n-am atins pușca să dobor vreuna din făpturile tale! Voia ta a fost... Facă-se voia ta, Doamne, dar eu mult am pățimit că n-am cunoscut viața cu toate ale ei, așa cum tu îngădui și celor mai mărunte găze!

*

Tânguirile lui Ioachim, boala lui Groza, tristețea care-l copleșea chiar pe Codreanu și ceata de haiduci ne făcură să ne dăm seama că orice strădanie omenească ajunge într-o bună zi să se apropie de sfârșit. Afară era ca și în sufletele noastre. Un codru de crăci negre, ude, goale, de pe care tot picura. Un cer plumburiu, greu, apăsător... Corbi, cu miile...

O, deșertăciune a avânturilor noastre!

Aceeași zăpăceală domnea și în mințile oamenilor politici, prieteni și dușmani, hărțuiți și înnebuniți de puzderia de pretendenți; o duzină de prinți de toate mărimile și de boieri plesnind de grăsime, toți gata să-și vândă sufletul diavolului pentru șase luni de domnie. Unirea Principatelor îi dureau cât negru sub unghie! Bucuros ar fi încuviințat sfâșierea țării lor în zece, douăzeci, cincizeci de bucăți, numai să-și fi găsit fiecare câte un scăunaș domnesc!

Din fericire, socoteala străinilor – în special a lui Napoleon al III-lea – nu se împăca de loc cu dorința liotei de prinți. Trebuie să recunoaștem, de asemenea, că în cele două divanuri se găsea, cum se întâmplă în toate cele omenesci, o mână de boieri care voiau din toată inima numai binele țării. Ei erau de partea dreptății și știau ce vor, pe când ceilalți spuneau ba una, ba alta, după placul celor cu care stăteau de vorbă.

I-am văzut, și pe unii și pe ceilalți, cu prilejul acelei adunări mari, hotărâtoare, cea din urmă, în casa de la Snagov. Ea s-a ținut la două zile după sosirea haiducilor chemați în ajutor.

Sfătuirile, îndemnurile, stăruințele durară până aproape de miezul nopții. Aproape nici unul nu voia s-audă de Cuza și toți dădeau zor într-una:

Habar n-avem cine e... Nu l-am văzut niciodată... Nu știm ce-i în stare să facă... Și apoi, se spune despre el că e cam nestatornic, cam despot, ba chiar vorbește urât despre acei dintre noi care se întâmplă să avem proprietăți mai multe... Ar putea să treacă peste capetele noastre, să ne despoaie de avere... Noi nu vrem una ca asta... Trebuie făcut totul cu binișorul.

Cum sprijinatorii noștri cei mai puternici, abatele Uhrich și căpitanul Miron, se aflau la Iași, Floricica se istovea împotrivindu-se relei credințe îndărătnice și rău prevestitoare a boierilor, care nu voiau decât un singur lucru: să-și păstreze cu orice preț averile și puterile! În seara aceea ea fu de o bunătate îngerească: nici o vorbă aspră, nici cea mai mică jignire; doar rugăminți și iar rugăminți:

— Aveți un pic de bunăvoință în această împrejurare istorică! Folosiți-vă de ajutorul nevisat care ne vine dinafară și fiți la înălțimea sarcinii voastre: neatârnaarea și viitorul principatelor atârână de hotărârea pe care o veți lua săptămâna aceasta. Și Cuza este singurul om în stare în clipa de față să stingă toate certurile, să se ridice deasupra poftelor și intereselor personale pentru a făuri România unită de mâine. Nu vă temeți c-o să vă exproprieze, e și el boier și proprietar.

Desigur că vor trebui făcute și jertfe! Dar nu uitați că peticul de pământ de care nu vreți să vă despărțiți e al iobagului! Dându-i-l, veți dovedi cea mai cuminte judecată: are și țăranul dreptul să aibă o patrie!

Încurcați în neputința lor de a găsi un argument cinstit, boierii treceau de la vorbărie goală la tăcere îndărătnică.

Așa ne apucă miezul nopții.

*

În clipa aceasta un sunet de clopot cunoscut și oprirea bruscă a unui cal ne dădură de veste că sosise un trimis de la Iași.

Toată lumea sări în picioare. Apăru un țăran chipeș cu figură deșteaptă, aducând o scrisoare cu pecete; își scoase căciula și strigă din toată puterea:

— Trăiască domnitorul Cuza! Trăiască Moldova!

Floricica izbucni în lacrimi, îl strânse pe țăran în brațe și, deschizând scrisoarea, citi printre suspine:

ALEXANDRU ION I-IU CUZA
ales cu unanimitate de voturi
domnitorul Moldovei – la 17 ianuarie 1859

MIRON

De abia sfârșise de citit și, pe când prietenii noștri și o parte din boierii șovăitori se aruncau unii în brațele altora, ușa cea mare se deschise deodată și Trăsnilă răcni:

— Groza! Codreanu ! Haiducii!

Grămada de proscriși, în frunte cu cele două căpetenii, năvăliră în adunare în mijlocul uluielii tuturor. Eram mirați chiar și noi pentru că „lovitura” nu era de loc chibzuită și pregătită dinainte. Patruzeci de piepturi tunară:

— Trăiască Alexandru Ion Cuza, domnitorul României de mâine!

Groza, plimbându-și peste adunare privirea scăpărătoare, rosti rar și apăsător:

— Trăiască, de asemeni, boierii munteni care-l vor alege la rândul lor pe Cuza! Și vai de cei ce nu-l vor alege! Vai de copiii lor! Foc și sabie ne-or răzbuna fără milă!

Prietenii și neprietenii, crezându-se prada unui vis urât, o luară la goană, muți, spre cai și trăsuri. Noaptea umedă îi înghiți, cu gândurile lor cu tot.

Ce vor face? Îl vor alege pe Cuza?

Aveam s-o aflăm cu o săptămână mai târziu, dar, Doamne, în ce împrejurări!

X

Încântată, Floricica umbla de colo până colo prin odaia plină cu fum de tutun, săruta scrisoarea lui Miron și tot spunea:

— A fost ales... În sfârșit, a fost ales!... Iașii și-au făcut datoria... Bucureștii vor urma pilda moldovenilor, să nu ne în-doim, dar...

Strânse pumnii și privi în gol:

— ...Doamne-Dumnezeule! Dacă muntenii s-or purta ca niște dobitoci atunci — bine-ai zis, Groza — vai de ei! Vând tot, mă vând și pe mine și o să găsim noi mia de puști care o să ne trebuiască să înecăm în sânge, într-o noapte, încăpățânarea celor care n-au nimica sfânt, niciodată, în toată viața lor!

Nu eram decât noi șapte: ea, Groza, Codreanu, Ilie, Spilca, Movilă și cu mine. Haiducii, după ce schimbaseră pândarii, se duseseră la culcare.

Nu mai vorbea nimeni și, cu siguranță, nici de gândit nu gândea nimeni, pentru că întrebarea neașteptată a lui Ilie ne trezi pe toți:

— Ați putea să-mi spuneți ce facem noi acum, aici?

Ne privirăm, uimiți, buimaci. Ilie vorbi iar, apăsător:

— Da: ce mai așteptăm *acum*? Cuza o să se urce pe scaunul domnesc; prietenii noștri boieri or să doarmă pe ei. Și noi, haiducii? Ni se pun deoparte niște slujbe de isprăvnicie? Nu-i mai degrabă de crezut că ne așteaptă o săptămână a patimilor? Și ce o să spuneți când veți vedea toată șleahța de „prieteni” cum se leapădă de noi de trei ori, cu mâna pe inimă, în fața „judecății poporului”, alcătuită din doisprezece ciocoi?

Despre partea mea, tare aș vrea să nu pun la încercare prietenia boierilor ăstora cumsecade: omul legii își are legea lui, haiducul își are codrul! Eu, unul, îmi strâng catrafusele.

— Cred că trebuie să facem toți la fel! zise Groza. Și, adre-sându-se Floricichii: Afară doar dacă Floarea Codrilor nu se știe ocrotită de domnița din Snagov...

Ironia lui Groza atinse o rană deschisă:

— Nu, prietene... Nu te îndoii de inima mea: La Snagov, ca și în codru, am rămas aceea pe care o cunoști, un haiduc. Și dacă într-o bună zi va trebui să ne înfățișăm înaintea unei „judecăți a poporului”, cum zice Ilie, vei vedea că Floarea Codrilor și domnița din Snagov sunt una și aceeași dușmancă a nedreptății omenești și că această dușmancă nu va fi cruțată de judecătorii ciocoi, cum nu va fi cruțat nici Trăsnilă.

Ca să fiu de folos țăranimii, m-am mărginit să fac ceea ce îngăduie vremea noastră, dar sufletul meu aleargă mai repede decât vremea. Și dacă am ales o haiducie de oraș, mai ascunsă, în locul celei de codru, e pentru c-am văzut că asta din urmă nu aducea robilor decât schingiuirile și siluirile puterilor.

Cât despre obrazul prietenilor noștri boieri, nu vă așteptați să fie cinstit. Nu-i piciorul sfântului Petru. Se vor lepăda de noi până-n pânzele albe, pentru că oamenii totdeauna socotesc că-s nebune sufletele care aleargă mai repede decât timpul. Dar nu din pricina asta am să m-apuc eu să umblu cernită! Cu atât mai rău pentru vremea mea: adevărul îl port în inimă!

Groza se duse și-i apucă mâinile!

— Iartă-mă, Floricica, n-am vrut să fiu rău cu tine...

— Nu-i nimic, prietene... Ceea ce e curat în suflet e mai sfânt decât ceea ce-i ceresc: dumnezeii se schimbă la fiecare mie de ani și de la un neam la altul; curățenia sufletului vorbește aceeași limbă, de la facerea lumii și până azi, tuturor oamenilor de pe pământ.

*

Să fi fost către trei dimineața când un pândar intră și ne spuse:

— Știți voi ce-i afară? Ia deschideți fereastra și priviți.

Florica deschise repede: odaia se umplu de un vârtej de fum rece. Era ceață:

— E groasă s-o tai cu cuțitul, zise tovarășul nostru. Nu vezi nici la doi pași. Ne izbim de copaci. Și ce-i mai rău e că ne dăm de gol de la o poștă, pentru că tușim ca niște măgari.

— Ei și? zise Groza. Dacă tușiți voi, o să tușească și dușmanul și o să se trădeze și el, de n-o fi având ascuns vreun soare-n sân!

— Da, dar tușind el poate să ne și scuipe gloanțe-n scăfârlie! mormăi haiducul.

— Ai dreptate. Strângeți oamenii și faceți de pază de după ferestrele pridvorului. Poate că zorile vor spulbera ceața, și atunci vom pleca.

Pândarii fură trași înapoi. Numai Trăsnilă vru să rămână prin jurul casei. Bălăbănind brațele ca niște stâlpi agățați, veni să ne spună:

— Semne rele... De două zile îmi țiue urechile, mi se bate ochiul stâng, mi se bate de mă bagă-n boala. Cred c-o să ne sune ceasul, curând-curând... Mi-o zice inima... Cât ați fost plecați, tot treceau niște domnișori în plimbare și se uitau la casă, se uitau... parcă ar fi vrut s-o cumpere. I-a văzut și Ilie. Toată lumea i-a văzut. Ce vreți: ne știu acuma, ne știu cine suntem. Doar le-am strigat-o-n nas noaptea asta: Groza! Codreanu! Haiducii! Nu-i destul?

Era destul, știam cu toții că-i destul, și-n aveam de gând să ne furăm singuri căciula.

Ceea ce nu știam, și nu știa nici Trăsnilă, era că Arghiropol se afla prin partea lacului, în fruntea unei adevărate armate.

Ajunsese la Căldărușani mult înainte de miezul nopții și, folosindu-se de ceața binecuvântată, ne împresurase pe departe, înaintând pas cu pas, fără să tușească sau să strănute. Sau, ori-

cum, noi n-am prins de veste decât prea târziu, când toate ieșirile ne erau tăiate.

Încercuitorii se trădaseră mai întâi printr-un zgomot surd făcut de copitele cailor pe pământul noroios. Îndată sărirăm și luarăm puștile: patruzeci de oameni veniți din munți, douăzeci de ai noștri din Snagov, încă vreo douăzeci de țigani mai dezghețați, asta făcea cu totul optzeci de perechi de brațe care aveau ce apăra, ceva care se cheamă libertate, de pildă, nimic altceva decât sfânta libertate! Alecachi, Marinula, Evghenia și vreo jumătate de duzină de servitori țigani stăteau gata să ne încarce puștile slobozite, în singura odaie pe care o lăsasem luminată, un fel de firidă.

— Tu, Ioachime, zise Floricica țârcovnicului, tu ai să ne cânti psalmi! Tu vei fi psaltistul nopții noastre din urmă la Snagov! Cântă, dragul meu, asta face mai mult decât o pușcă! Și ferește-te de gloanțe!

Puțin după aceea, în ceața groasă care se lipea de geamuri ca vata, auzirăm nechezat de cai și glasuri, care nici nu-și mai dădeau osteneala să se ferească. Linia de poterași putea să se afle la depărtare de vreo două sute de pași și avea chip de potcoavă. Casa era așezată pe o creastă cu povârnișul repede spre lac; numai latura asta rămânea neîncercuită; dar cum să scoți caii fără să fii auzit? Lațul ne strângea atât de tare, că dac-am fi încercat să fugim luând caii de căpăstru, ar fi însemnat să ne lăsăm măcelăriți ca orbii.

— Trebuie să fie ca la vreo patru sute! zise Groza după ce dădu o raită pe afară.

— Și nu sunt poterași lefegii, adăugă Floricica, sunt ostași! Ce trist... Aș vrea să cad cea dintâi în măcelul ăsta.

— N-o să fie nici un măcel și n-o să cadă nimeni. Pentru că pe ceață eu comand!

*

Răspunsul acesta din beznă venise de la Ioachim. Grosul haiducilor, răspândit prin odăi, gata să deschidă focul împotriva năvălitorilor, aștepta în tăcere o lămurire din partea cântărețului ascuns în întuneric. Pâlpâi o flacără de luminare, și Ioachim apăru îmbrăcat ca un popă: anterior jerpelit, patrafirul pe piept și pe cap un potcap jegos.

Crezurăm că-i nebun. Se opri și ne privi cu chipul lui plin de bunătate:

— Nu, nici un măcel! Ascultați la mine: caii voștri sunt toți aici, în dosul ușii... Așteaptă să fie primiți în saloanele cu covoare scumpe, în care-i primeați înainte pe marii boieri și pe soții străini. Treceți-i prin odăile astea frumoase și scoateți-i pe poarta dinspre lac. Încălecați și luați înot drumul scăpării, către Cel-de-Sus, care nu vă vrea pieirea!

În clipa aceea izbucni afară unărăboi asurzitor: în mijlocul mugetelor vacilor și vițelilor, al oilor, toți țiganii, vreo cincizeci de bărbați, de femei, și copii, urlau așa cum numai țiganii știu să urle:

— Foc! Foc! Scăpați-ne! Arde casa!

— Tu ai pus focul, Ioachime? întrebă Floricica.

— Am dat foc numai la grajduri, să se facă zarvă și zăpăceală. Dar, pentru Dumnezeu, fugiți cât mai e vreme! Pe cai! Fugiti ! Sunt în curte!

— Și tu?

— Eu mă duc...

Nu se mai auzi sfârșitul: șuierături puternice ne spărgeau urechile, apoi salve înspăimântătoare zburară geamurile țândări. În tăcerea scurtă până la a doua salvă, răsună glasul lui Arghiropol:

— Ei au dat foc, dinadins! Fiți cu ochii pe lac! Trageți pe lac!

Noi şuierături, și o nouă salvă izbi casa.

Câteva gemete în întunericul odăilor arătară că aveam răniți. Furioși, Groza și Codreanu vrură să răspundă, dar Ioachim îi opri, aducând caii, alergând ca un urs, cu lumânarea în mână:

— Dacă răspundeți, sunteți pierduți! La lac! Repede! Eu mă duc...

Florica îl prinse pe cântăreț în brațe:

— Sărută-mă, Ioachime! Și rămâi cu bine!

*

Haiducii se aruncară în apă, fiecare cu calul, cu armele și cu norocul său. Țigarii și ceilalți servitori fură trimiși la șatră, care se salvă mai ușor ca noi, amestecată între vite și răcnind cu ele-mpreună.

Dușmanul nu îndrăznea să năvălească în casă. Cu toate astea, ca să fie gata, dac-ar fi cutezat, căpeteniile noastre hotărâra să plece cele din urmă.

Ah! Ce gând dureros îmi înjunghia inima în clipa asta de așteptare sub împușcăturile care trosneau din toate părțile! Mă gândeam la fratele nostru, acest ostaș român, acest țăran, pentru a cărui fericire noi ne aruncaserăm în gura lupului, și care, plin de supunere față de Arghiropoli și de nepăsare față de haiduci, ne împrășcă cu gloanțe!

Mă trag dintr-un soi de oameni care sfarmă pietrele în mână, care se culcă pe zăpadă și dorm ca-n puf, care sparg sâmburele de măslină în dinți și ar iubi toate țișăncile frumoase de pe lume. N-aș cere semenului meu să-mi dea de mâncare, dar nici să fiu vita lui de povară n-aș primi: cred că asta e mândrie de om. Ce frăție putea fi între mine și vita care trăgea în noi ca să-mi jertfesc viața mea frumoasă pentru el? Ura mă făcu să mă las pe genunchi, gata să împușc în grămadă. Florica, din dreapta mea, mă opri repede.

— Nu... Nu trage de pomană... El e silit. Și apoi, îi e frică. E cu o mie de ani în urma ta. Iartă-l!

.....

Numai vreo zece tovarăși de ai noștri izbutiseră să treacă între primele salve trase asupra lacului. Stam locului, îngrijați, ghemuiți pe povârnișul noroios pe care casa îl apăra de gloanțe, când, deodată, fluierături opriră focul peste tot.

Arghiropol întrebă:

— Ce s-a întâmplat?

— E un popă de la Snagov. Zice că haiducii au fugit de aseară.

— Adu-l încoa!

Focul de la grajduri și de la casele servitorilor, nici nu risipise ceața, nici nu ajutase, cât de puțin, la luminarea locurilor, dar cerul se albise de se puteau zări umbre mișcându-se pe jos sau călare; desigur comandantii.

Acolo-și găsi moartea bunul Ioachim.

*

În timp ce îl duceau umblând pe pipăite, el cântă psalmi, și glasul lui, de o putere nemaipomenită, acoperi zgomotul fugii înot a haiducilor:

— O, Doamne cel atotputernic în veșnicia ta, pleacă-ți urechea la strigătul meu, împlinește-mi ruga ce-ți înalț fără înșelăciune pe buzele mele. Fie ca dreptatea mea să iasă la iveală în fața ta, fie ca ochii tăi să vadă dreptatea năzuințelor mele. Tu mi-ai cercetat inima, mi-ai răscolit-o noaptea, m-ai pus la-ncercare, și nimic n-ai găsit: gândul meu nu merge mai departe decât vorba. Cât despre faptele oamenilor, m-am ferit, Doamne, după porunca ta, de căile celor cumpliți...

— Nu mai urla așa tare, nătărăule! strigă Arghiropol. Nu se mai aude nimic! Ce tot spui? Ce vrei?

— O, Doamne, mântuie-mă cu mâna ta de oamenii aceștia, oameni de lume, care și-au partea lor în viața aceasta și cărora tu le umpli pânțelele cu bunătățile tale în așa hal că și copiii lor se nasc îmbuibăți și mai au ce lăsa nepoților. Dar eu, eu voi vedea chipul tău în fața judecății, și voi fi sătul de asemănarea ta când voi învia.

— Taci dracului odată, popă zmintit, și spune de ce ai venit!

— Am venit, zise Ioachim — și acestea fură cuvintele sale cele de pe urmă — am venit să te învăț proverbul regelui Solomon, care zice: „Pământul se cutremură de trei lucruri, ba chiar de patru, pe care nu le poate răbda: de sluga care domnește”... Acest lucru dintâi, din cele patru care fac pământul să se cutremure, este singurul care te privește; „De sluga care domnește — pricepi, Arghiropole? De ciocoiul slugă ca tine — când domnește... Pământul se cutremură!”

O detunătură. Floricica plângea. Șuierăturile, salvele reînțepură, dar noi eram departe, în pustiul de ceață și în apa rece, deasupra cărora răsăreau piepturile noastre și greabănul cailor, ale căror căpățâni se alungeau ca boturi de zmei.

Ceva mai târziu, pe când ne strecuram dârdâind de-a lungul malului, un fum gros și înalt străbătut de flăcări stacojii se ridica drept spre cer deasupra casei haiducilor: mărturie că Dumnezeu, în mărinimia sa, catadicsea să primească rugul jertfei noastre.

DUPĂ SNAGOV

ÎN VOIA SOARTEI

În luna aprilie a aceluiași an, după o boală lungă ce fusese cât p-aci s-o coste viața, Floricica pătrundea într-unul din codrii noștri dragi, codrul de la Bâsca, cântând cât o ținea gura:

Hei, codrule, foaie subțire,
Lasă-mă să trec prin tine,
Cu pais'păce după mine:
Că n-am să-ți fac stricăciune!

Haz de necaz... N-aveam de ce fi atât de mulțumiți.

În primul rând, sănătatea sărmanei femei era zdruncinată pentru totdeauna; apoi, din pricina dezertărilor, numărul haiducilor noștri se înapuținase, nu mai rămăseseră nici măcar cei „paispe” de care vorbea cântecul. Era puțin, pentru trei căpitani care în dimineața prăpădului de la Snagov numărau cam

douăzeci de puști fiecare, chiar dacă prăpădul nu ne costase nici un om, în afară de Ioachim, care singur se jertfise.

Dar pierzania haiduciei este tocmai voința de-a cruța viața haiducului: dacă i-ar fi fost atât de scumpă, n-ar fi ales primejdia: iar cel care sfârșește prin a face din disprețul morții stăpânul sufletului strâmbă cumpăna vieții. Ajunge un deznădăjduit. Toate cruciadele se fac cu deznădăjduiți, dar ele nu aduc câștig nici celor care se bat, nici cauzei pentru care au plecat să se bată, pentru că arborele vieții bătrân de o mie de ani nu dă roade, cum nu dau roade nici arborii de rând când sunt afumați, zice-se, pentru a-i curăța de omizi.

Florica, cu deprinderea ei de a face lucrurile după o anume chibzuială, voia să curețe de omizi judecata omenească. Le spunea haiducilor:

— În ura voastră împotriva asupritorului ați fi gata să dați foc lumii întregi și să ardeți și voi cu ea odată. E o mare greșală! N-are rost să vrei să te omori sau să-ți treci viața stârpind păduchii pe trupul vecinului, când el, cum te sucești puțin, îi lasă să-l năpădească din nou. Învață-l să se spele cu mâinile lui. Veți vedea atunci că păduchii vor pieri de la sine.

Ea avusese timpul să le vorbească îndelung cât fusese bolnavă — o blestemată de aprindere de plămâni, când cu fuga noastră de la Snagov. Ne adăpostisem într-un ținut în care aveam prieteni în ocârmuire, unde stăturăm restul iernii și unde Florica fu îngrijită cu credință și iubire. Tovarășii noștri, știind-o bolnavă, o ascultau supuși, dând din cap și ferindu-se să-și dezvăluie gândurile lor adevărate. Dar îndată ce codrul dădu în mugur, patruzeci și cinci de haiduci dispărură într-o bună dimineață fără să spună o vorbă măcar. Plecară să tâlhărească prin ținuturile din Deltă. După unul mi-a părut rău, unul din fugari, pe care-l chema Buzdugan, om nemaipomenit de aprig, dar de o bunătate care-i domolea repede toate furiile. Și avea, pe deasupra, o minune de glas; știa ca nimeni altul să scoată dintr-o frunză de salcâm cele mai neînchipuite cântece. Fetele înnebuneau după el. De altminteri, băiat frumos și nu pune preț pe bani.

Aveam să-l mai întâlnesc, mai târziu, dar în ce triste împrejurări!

Vara ne-am petrecut-o în hoinăreli prin codrul Bâscii și în munții Penteleului. Floricica sorbea cu lăcomie aerul curat al brazilor, bea lapte nefiert de măgăriță și căuta să afle mersul politicii. Nu mai rămăsese din ea decât umbra căpitanului de haiduci de odinioară, care, cu cinci ani în urmă, coborâse în fruntea a douăzeci de oameni din aceiași munți. Trupul său frumos se topise. Ochii ei negri, mari, mângâioși de altădată, mistuiți acum de friguri, scăpărau ciudat.

Pentru întâia dată de când o cunoșteam simțeam născând în inima mea o dragoste de fiu: mi-era acum nespus de dragă. Știind că veștile de la București îi dădeau clipe de bucurie adevărată, am pus pe picioare un fel de ștafetă care îi aducea, de două ori pe zi, când o scrisoare de la Miron, când una de la abatele Urich, uneori chiar de la Cuza. Citirea lor, gândurile pe care i le năștea, răspunsurile scurte pe care le trimitea o umpleau de bucurie:

— Nu mai am mult de trăit, murmura ea, dar cel puțin am văzut înfăptuindu-se începutul nădejdlor pentru care lupt de douăzeci de ani: principatele s-au unit sub domnia aceluiași om; n-o să facă el tot ce visează, dar cât va fi cu putință tot va face. Miron e sfetnicul lui, și asta nu-i puțin lucru; ei doi împreună au destulă vlagă ca să scape de șovăielnici și la nevoie să-și facă treaba și fără ei. Cât despre celelalte, mi-e martor Țl-de-sus că niciodată n-am râvnit la raiul pe pământ.

După lovitura lui Arghiropol, care ne gonise de la Snagov, Cuza și Miron i-au oferit Floricichii, dar numai ei, singură, adăpost sigur chiar în București. Ea n-a vrut să se ducă, ca să-l ferească pe domnitor și pe primul său ministru de vreun scandal, pentru că de mult erau acuzați de toți ciocoi că ar fi știut de haiducia noastră și că s-ar fi lăsat aduși la putere de bandiți. Cuvântul de uzurpator, cu care slugoii îmbogățiți îl cinsteau pe Cu-

za către sfârșitul scurtei sale domnii, fusese aruncat încă de la urcarea lui pe tron.

„Uzurpatorul” nu-i lua în seamă, dar știind ce-l așteaptă, lucra zi și noapte întocmind legile care aveau să-i înscrie numele printre cele ale voievozilor celor mai cinstiți și mai iubiți de popoarele lor de-a lungul veacurilor. Niciodată nu se vor șterge din amintirea poporului nostru faimoasele lui plimbări, în haine de rând, prin cârciumi, târguri, bâlciuri, prin sate, când, cu înfățișare de cioban sau de negustor de vite, venea să se încredințeze el însuși despre felul în care se dă ființă legilor și, când sta și bea cu oamenii, cerea să-i se dea de băut cu „ocaua lui Cuza”. Vai de negustorul hoț prins cu „ocaua mică”! În afară de gloabă și de pușcărie, Cuza se descheia deodată la gheba jerpelită și da la iveală haina lui de domnitor, îl făcea pe vinovat de răsul satului, silindu-l să meargă în patru labe, cu măsura mincinoasă legată de gât, de la dugheana lui până la primărie, unde puneă să-l închidă.

Doamne-Dumnezeule! Ce om cu scaun la cap ar mai cere să facă ceva după capul lui dacă popoarele ar fi cârmuite de astfel de capete, fie ei prinți, regi, împărați sau despoți?!

*

Către începutul lui Răpciune din anul acela, Cuza veni pe ascuns, însoțit de Miron, să ne viziteze în adăpostul nostru.

Ne aflam la Lopătari, frigul timpuriu silind-o pe Floricica să coboare de pe culmile Penteleului și să caute un adăpost vremelnic în casa primitoare a lui moș Manole, cârciumarul, prieten care, cu feciorul său împreună, ducea o viață tihnită de urs, la marginea unei păduri fioroase. Ne-a putut găzdui pe toți, pentru că acum nu mai eram decât cinci: Floricica, Groza, Ilie, Movilă și ea. Codreanu și Spilca, împreună cu alți cinci haiduci, vruseseră, cu orice preț, să se ducă să-și potolească setea de răzbunare care le ardea inima. Plecaseră la începutul lui Cireșar, se întâlniseră cu o poteră la Dragoslăveni și fură măcelăriți până la unul. Trăsnilă nu mai era cu ei. Matahala, după iscodeli istoitoare și capcane fără număr așezate prin munți, izbuti să

prindă un pui de urs frumos, îl domestici cu multă pricepere, fără să-ndobitoească fiara, și apoi, amândoi, aproape la fel de veseli, porniră „în lume” să-și câștige pâinea, omul făcând să joace fiara și viața făcându-l pe om să joace.

Plecarea lui Trăsnilă o mâhnise pe Floricica mai mult decât toate celelalte. Îi erau dragi puterea și hazul țiganului:

— De câte ori vorbeam cu el mă simțeam plină de viață, ne spuse ea în ziua venirii domnitorului, privind din odaie frunzișul tomnatic al fagilor.

Fața ei pământie îi mișcă pe cei doi. Nu o mai văzuseră de la Galați, când, despărțindu-ne, îl sfătuiseră pe Cuza să fie cu băgare de seamă la colții mistreților. Ca să gonească impresia lor dureroasă, ea pomeni din nou de gluma de atunci:

— Acuma ai de a face cu mistreți mult mai primejdioși! Vai de tine! Iată-te la cuțite cu ciocoi, dușmanii pe care i-ai disprețuit cel mai mult. Te plâng, dar asta ți-i menirea. De abia începe. A mea, din fericire, s-a sfârșit.

Cuza și Miron, îmbrăcați ca niște simpli târgoveți, ședeau pe scaunele lor și păreau că mai mult cugetă la starea ei întristătoare decât la cele ce auzeau. Domnitorul o certă:

— Îmi pare rău că n-am venit să te văd de la începutul bolii tale. Te-aș fi trimis cu sila într-un sanatoriu din Șvițera. Miron nu mi-a spus că ești atât de rău bolnavă.

— Nu știam nici eu, se apără celălalt. În scrisori îmi vorbea de o răceală. Îmi vine să cred că din ziua Unirii nu ne mai iubește chiar atât.

— Dimpotrivă, am vrut să vă las la treburile voastre, să vă feresc de vorbe, poate chiar de vreo încurcătură politică. Voi sunteți oameni de stat, eu o simplă făptură scoasă de sub ocrotirea legilor.

— N-am a te judeca după legea scrisă, ci după aceea a sufletului meu. Sunt liber să fac cum socotesc! răspunse Cuza.

— Oricum, spuse Floricica, eu n-aș fi primit să plec din țară într-o vreme în care setea mea de vești era atât de mare. Și-apoi, credința mea a fost dintotdeauna că eu în codru voi sfârși. Numai două feluri de morminte sunt bune pentru firi ca a mea; adâncul mărilor și desișul codrilor.

Moș Manole, gătit frumos în portul muntenesc și cu mânecile albe ca zăpada suflecate, intra cu o cană de vin, slănină afumată, pâine, le puse pe o masă, turnă în pahare, vru să spună ceva, dar se bâlbâi.

— Ce s-a întâmplat, Manole? întrebă Cuza.

— S-a întâmplat, măria ta, că nu și-au ținut gura cum trebuie călăuzele care v-au adus aici.

— Nici o supărare.

— Vă mulțumim pentru îngăduință, dar o supărare totuși va fi...

— Care?

— Păi, a venit moș Ion, îl știți? Moș Ion: ăl din urmă răzeș al nostru, unchiașul de la Lopătară. E dincolo, cu fecioru-su, nepotu-su și strănepotu-su...

— Spune-le să intre...

Intrară patru „haiduci”, voinici ca stejarii, cu inima pe buze, cu cugetu-n priviri. Scoțându-și căciulile așezate pe plete, care mergeau de la castaniu până la coliliu, strigară-ntr-un glas:

— Să trăiești, măria ta!

— Mulțumesc pentru urare. Să trăiți și voi!

Și Cuza se ridică și le strânse mâna la toți, apoi, rămânând în picioare:

— Vorbește, moș Ioane! zise domnitorul. Bătrânul ridică sprâncenele; vorba îi era la fel de limpede ca și privirea:

— Măria ta! Eu mă trag din oameni drepti... Taica se ferea să facă rău și unui câine... Asta-i toată moștenirea cu care mă mândresc. Și iată-mă acum, la nouăzeci și doi de ani, pălmuit de un boier, de un boier get-beget, dar ciocoit de când slugărnicia a ajuns la loc de cinste. Omul care m-a lovit în obraz e moșierul nostru. Șade-n divanul țării. Acu o lună m-am dus la el să mă plâng de o hoție făcută de arendașul lui în paguba mea, și el m-a pălmuit. Măria ta, îți cer să faci dreptate!

Cuza înainta cu un pas, luă capul răzășului în mâni și îl sărută pe amândoi obraji.

— Unde a lovit ciocoiul a sărutat domnitorul și-a spălat rușinea! Asta-i, moș Ioane, toată dreptatea ce ți-o pot face împotriva lăcustelor ăstora care în curând vor fi mai tari ca mine și ca dreptatea!

— Să fii sănătos, măria ta!

— Mergeți sănătoși, oameni buni!

Către lăsatul serii, Cuza și Miron se ridicară să plece. Feciorul cârciumarului se apropie sfios de domnitor:

— Măria ta, eu n-am să mă întâlnesc de două ori în viață cu un om ca înălțimea-ta și aș vrea să mă luminezi asupra unui lucru care mă frământă...

— Despre ce e vorba?

— Iată: după câte am auzit de la bătrânii noștri și din câte am trăit eu însumi în timpul războiului din Crimeia, am înțeles că marile împărății s-au încăierat ca să stăpânească popoare mici ca al nostru, pe care le asupresc unul după altul; dar popoarele asuprite, cu toate astea, nu mor, dovadă noi, românii; iar împărățiile mari, ca Rusia și Turcia, sunt mulțumite, până la urmă, să ajungă după război acolo de unde plecaseră înainte de a se bate. Atunci, de ce se mai bat?

— Cuza se gândi o clipă, apoi zise:

— Fiul meu, tu mă pui în încurcătură, dar am să caut să scap spunându-ți că împărățiile fac cum au făcut cei doi oameni care au mâncat o broască râioasă. Știi povestea?

— Nu, măria ta, n-o știu...

— Atunci ascultă! Într-o dimineață doi țărani au plecat din satul lor la târg într-un oraș mare. Unul mâna o vacă, pe care voia s-o vândă. Celălalt mergea cu mâna goală și nu prea știa ce să facă. Cum mergeau ei de-a lungul unei bălți, omul cu vaca, un nesocotit, zise tovarășului său de drum, arătându-i o broască râioasă:

— Uite! Dacă mănânci broasca aceea, îți dau vaca: a ta să fie!

Smintiților le place să zgândăre oamenii și dau peste alții mai nesocotiți decât ei care prind din zbor îndemnul. Tovarășul lui de drum – un puturos care trăia cum dădea Dumnezeu – gândi: „Trebuie să fie scârbos să mănânci o broască vie când nu-ți vine să o mănânci nici friptă; dar o vacă merită truda!” Și, apucând broasca, zise primului nesocotit:

— Îmi dai vaca de îndată?

— Îndată după ce-oi mânca broasca! Celălalt mușcă, mestecă repede și înghiți și mai repede, dar i se făcu greață: „Măi, să fie al dracului, o să meargă greu!” își zise. La a doua înghițitură fu cât pe aci să-și verse mațele. Asudând de scârbă, se așeză pe iarbă.

Văzându-l că mai avea numai o jumătate de broască, stăpânul vacii își zise: „Na-ți-o bună! O s-o mănânce, și eu pierd vaca!” Și asudă la rândul său. În timpul ăsta primul, după ce înghițise o a treia bucată, ajuns la capătul puterilor, gândea: „Nu, n-am să pot s-o mănânc toată, dar dacă arunc acum ce a rămas, o să-și bată joc de mine și înseamnă că m-aleg cu paguba”.

— Știi ceva, măi bade? făcu el. Dacă mănânci tu cealaltă jumătate de broască, îți las vaca!

Jalnicul stârnitor n-aștepta decât vorba asta:

— Cum vrei, prietene, dacă ți-i pe voie, primesc.

Și trebui să înghită restul, cu aceeași scârbă; apoi cei doi nesocotiți își urmară drumul icnind tot timpul, unul mânându-și vaca, celălalt nemaștiind ce să facă cu brațele, ca înainte de a-și fi împărțit broasca.

*

După plecarea celor doi prieteni Floarea Codrilor putea să-și ia rămas bun de la „Domnița din Snagov”, pân-a nu-și lua de la viață. Nu bănuia, dar se vedea cât de colo că așa-i era scris: nu primi nici până la urmă să-i se dea îngrijiri mai potrivite cu boala ei și nici un adăpost sigur în altă parte decât în codrii românești.

Voise chiar să petreacă iarna la moș Manole, care făcea tot ce-i era în putință să nu-i lipsească nimic, și începusem să ne așezăm mai omenește, când, într-o zi rece și ploioasă de octombrie, furăm vestiți că Arghiropol urca cu o poteră să ne prindă.

— Bine, zise Floricica, o să plecăm... Pământul românesc e-ntins.

Era întins pământul românesc, dar pentru noi începea să se îngusteze. Vâlceaua Neștiută și Peștera Urșilor, care ne văzuseră venind cu șase ani în urmă tot pe o zi de asta de brumărel, ne dădură din nou adăpost, aspru adăpost, cu totul nepotrivit pentru o bolnavă.

Tot calabalâcul nostru pentru două colibe, pe care trebuia să le ridicăm, una pentru bolnavă și una pentru noi, cei patru bărbați, îl încărcăm pe trei asini. Aveam cu toții inima strânsă. Și caii erau posomorâți. Călare, Floricica părea strigoiul resemnării.

În clipa plecării, luându-i mâinile și ducându-i-le la buze, bunul cârciumar izbucni în lacrimi:

— Ai vrut binele lumii ăsteia, și ea te gonește de peste tot!

— Așa-i dreptatea, moș Manole! Am gonit și eu, ba pe unii chiar până dincolo de viață!

Porni în fruntea acestui convoi biruitor și jalnic, murmurând, cu privirile pironite către crestele cețoase ale munților:

— Poate că, totuși, acolo sus să fie locul unde omul ar putea să rămână bun...

.....

Cuvintelor acestora, cele din urmă care i-au ieșit de pe buze, le-au urmat două ceasuri de urcuș neîntrerupt, mut și trist, în timpul cărora ne credeam la o mie de poște unul de altul, apoi, pe când străbăteam Bâsca, o văzurăm pe Floricica clătinându-se în șa și prăvălindu-se în apa tulbure fără să scoată un țipăt.

Sărirăm toți în patul stâncos al pârâului umflat, o ridicai și o dusei pe mal, strângând-o cu patimă la piept, dar nu mai strângeam decât o inimă care încetase să mai bată. Puțină spumă trandafirie înflorise în colțul buzelor învinețite.

Mi-am îngropat mama la rădăcina unui brad înalt, pe trunchiul căruia am crestat o cruce, semnul suferinței omenești și al milei pentru soarta pe care ne-o făurim cu mâinile noastre.

E o vorbă pe la noi că motanul când îmbătrânește se face călugăr. La haiduci nu prea e obiceiul să le îmbătrânească oasele, dar când steaua haiduciei vreunuia apune pentru totdeauna – se întâmplă și asta uneori – se face cioban.

Așa am pățit și noi, și toți patru, Groza, Ilie, Movilă și cu mine, ne-am făcut ciobani. Am încropit, pe povârnișul apusean al Carpaților, o stânișoară; cu oi puține, griji și mai puține, dar multe, multe amintiri triste.

Groza sorbea amărăciunea lor dulce, târându-și măduarele-i amorțite, vara la soare, iarna lângă foc. Ilie și Movilă, mai stăpâni pe inima lor, cutreierau pășunile cu turmele cântând din fluier și făceau ei doi toată treaba stânei, pe când eu – ah, ticăloșie omenească! – eu mă urcam pe culmea Penteleului și strigam celei ce se odihnea la rădăcina unui brad însemnat cu o cruce.

— Hei, Florică! Maica mea frumoasă! Nu-i adevărat că-s mai buni oamenii care trăiesc în pustiul minunat al munților! Și chiar de-ar fi, mi-i silă de bunătatea lor, o viteaza mea Domniță din Snagov! Ei se lipsesc de lume pentru că n-au ce-i da. Ei rabdă singurătatea pentru că singurătatea nu-i tulbură cu nimic. Sunt tăcuți pentru că n-au ce spune. Pentru ei pădurea-i lemn de foc; izvorul vijelios, apă de spălat cămăși; stânca povârnită pe buză de prăpastie, bolovan fără de rost. Vreau să-ți mai spun, maică inimoasă, că gândul lor dintâi, când văd un om urcând vara spre cuibul lor, e să-l ia drept un făcător de rele.

Ni s-a-ntâmplat și nouă, într-o după-amiază de iulie, să primim un om care urcase până la noi la stână. Îi curgea sânge mult dintr-o rană pe care o mână-ntreagă de plumbi i-o făcuse în spinare, și pricepurăm că era un făcător de rele împușcat de un făcător de bine. Doi tovarăși de ai lui, tot atât de puțin cinstiți ca și el, îl ajutau să-și târâie picioarele, cu o mână apăsând pe rana oblojită cu cârpe arse.

— Creștini, gemu el, oricine-ți fi! Mă las în mâinile voastre, dar dați-mi să beau: mai rău mă arde setea decât rana. De trei ceasuri urc, și n-am găsit un strop de apă!

Cel care ne ruga în felul ăsta era Mândreanu, vestitul hoț de biserici, pe care-l știam din auzite. Rana făcută de împușcătură deasupra șalelor, în dreapta, era atât de mare, că te întrebai cum a mai putut să trăiască și să urce o jumătate de zi. Bău, intră în luptă cu moartea și în timpul nopții își dădu sufletul. Trupul lui scurt și îndesat, greu ca plumbul, avea să putrezească îngropat în spatele stânei noastre.

Povestea omului ăstuia era mai curând veselă decât jalnică. Niciodată nu ucisese, nu rănisese pe nimeni, nici armă de foc nu purtase măcar și, de n-ar fi fost pacostea celor șapte ani de militarie de care fugea ca de dracul, nu s-ar fi învrăjbit în viața lui cu ocârmuirea. Dar, uite așa, tinerețea lui a fost otrăvită de blestematul de arcan. Și tot fugind în munți cu băieți din satul lui la vremea arcanului, în fiecare an, într-o bună zi sfârși prin a nu mai coborî decât ca să fure. Nu fura decât pe sfinți: îi despuia de veșmintele lor de aur și de argint. Era de felul lui lăcătuș. Ușile caselor Domnului nu i se puteau împotrivi. Cât despre mucenicii credinței creștinești, se știe că ei au răbdat totdeauna totul fără împotrivire.

Mândreanu nu avusese niciodată tovarăș, nici nu simțise nevoia să aibă. Se descurca foarte bine și singur, dar într-o zi soarta i-a dăruit doi, și încă ce tovarăși! Erau chiar cei care tocmai ni-l aduseseră mai mult mort decât viu, și ei ne povestiră pățaniile haiduciei lor fără voie.

— Uite, se face anul, eram ostași, și făceam de pază la o temniță, când fu adus Mândreanu. Îl judecaseră și-l osândiseră la zece ani de ocnă. Ne-au ales pe noi doi să-l ducem, o zi întreagă, și am pornit mulțumiți, pentru că, mai întâi, totdeauna îți place să pleci să te plimbi peste câmpuri, și apoi Mândreanu era un poznaș fără pereche, care înveselise toți paznicii în cele două luni până la judecată, cât stătuse închis la noi. Ne înveseli și mai mult pe drum cu poveștile lui despre biserici și popi și sfintele odoare pe care le șterpelea:

— Firește!.. zicea el, sfinții jefuiți n-au de ce fi supărați, toată viața au trăit în zdrențe, și-au blestemat pe bogătașii care se împopoțonează cu podoabe. Atunci? unde-i nelegiuirea mea?

Și ne rugă să-i slăbim puțin lanțurile grele de la mâini și de la picioare. Noi ne gândirăm: „Sărmanul, trebuie că-l canonesc. Hai să-i dăm drumul la o mână și la un picior. Ce dracu, suntem doi, cu arma în mână, cum să ne scape?” Și îl desfăcurăm pe jumătate. A fost cuminte. Pe drum, toți hangii-l cunoșteau. Am mâncat și am băut... și i-am scos lanțurile de tot, și el și le-a-nfășurat în jurul gâtului. Apoi, cu capetele înfierbântate, am făcut un popas într-o porumbiște și ne-am aprins câte o țigară, și am lăsat puștile în iarbă. Acuma eram trei buni tovarăși, dar el tot Mândreanu era: puse repede mâna pe puștile noastre și începu să se depărteze de-a-ndăratelea.

— Măi Mândrene, tu glumești! strigarăm noi.

— Nu glumesc de loc, băieți. Mă car!

— Amar de noi, măi frate! N-ai fi vrând să ne faci să putrezim în ocnă!?

— Nu, asta nu mi-ar plăcea de loc!

— Păi, atunci?

— Atunci... veniți cu mine! Biserici sunt berechet! Vă-nvăț meseria!

Ei, ce să facem, chercheliți eram... plecarăm cu el, uite, tocma-n luna asta se face anul. Niciodată nu ne-a împins să

furăm, dar stăteam la pândă, și totdeauna banii i-a împărțit pe din trei. Era om drept și tovarăș bun. Acuma că a murit, nu prea știm ce să facem.

Un țăran, care dăduse peste Mândreanu pe când jefuia o biserică, a tras în el de la doi pași cu pușca de vânătoare și-a dat alarma, dar fugăriții au izbutit să păcălească pe poterași.

Le-am dat celor doi „văduvi” – cum i-a botezat Groza – câte ceva de robotit pe lângă stână să-și scoată pâinea..

De-altfel, picaseră la țănc, pentru că, dacă Movilă se dovedi a fi cioban bun, iar Ilie unul mai de Doamna ajută, Groza și cu mine nu făceam nici două parale. Nu scapi nepedepsit când iubești lumea toată și viața din plin. Nu-ți simți pieptul clocoțind de patimi, de iubiri și ură, nici ochii veșnic însetați de priveliști noi, ca să încremenești pe vecie într-un colț de lume, fie el cât de frumos!

La capătul celor cinci ani de răbdare și doruri sfâșietoare, oile pe care le tundeam și zărilor pe care le vedeam ajunseseră să ne facă greață, și într-o zi strălucitoare din luna lui Florar, în 1864, hotărâram să-l părăsim pe Movilă. Atunci, Ilie, care nu degeaba era un înțelept, spuse aceste vorbe cu miez:

— Noi ce lăsăm știm, dar nu știm ce ne așteaptă. Asta numai Dumnezeu știe. Dumnezeu...

Dușmanii noștri știau și ei, că ne căutau peste tot. Poate că știau și mai bine inimile simple ale celor două femei scoase-n cale de soartă în ziua când, după ce vândusem oile la târgul din Slobozia, ne duserăm toți trei să cerem găzduire în hanul lor, așezat în vecinătatea târgului.

N-a fost nici o capcană. Nici mișelie n-a fost. Dar să fi fost o sută de capcane și o mie de viclenii, tot am fi picat, ca legați de mâini și de picioare, cu capul înainte, ca orbii, atât ni se umpluseră inimile de bucurie când aflăram, pe văile și în satele muntene, după cinci ani de lipsă că vodă Cuza întrecuse toate

așteptările pe care poporul român și le pusese-n el atunci când îl alesese, întemeiase mult-așteptata proprietate țărănească, împărțise țăranilor moșiile mănăstirești, curățise cârmuirea de toate ciurucurile și de toți stricații și înzestrase țara cu o pravilă nouă luată după cea a Belgiei.

Oh, ce fericire de a da peste un om bun și nepătat, oriunde s-ar afla el! Zece veacuri de mișelie nu pot nimici toată credința pe care doar cinci ani de dreptate pot s-o împlânte în inima unui popor. Dar unde-s cârmuitorii drepecți? O sută de neamuri sunt gata să li se supună!

Ne îmbătasem ca niște bețivi și ni se părea că Lina, hangița, și Marița, fiică sa, erau făpturile ce parcă știau să ghicească dorințe de atâta vreme stăpânite. Cinci ani de sihăstrie, la o mie și două sute de metri înălțime! Cu toate că la vreo patruzeci de ani Lina avea sâni și coapsele tot atât de tari ca și fiică sa, și doi obraji... de-i tăiai c-un fir de păr; și nu-i plăcea să-i spui „mamă”, voia să-i spui „tață”. Groza se îndrăgosti îndată de fusta ei de dedesubt, albă și scrobită, curată de strălucea, pe care catrința prinsă cam sus o lăsa totdeauna să se vadă bine. La rândul meu, picai nebun după ochii arzători ai Măriței, care trecuse de ucenicie în cele lumești. Ilie se mulțumi să ne spună:

— Băgați de seamă: femeile astea sunt proaste, și prostia îti dă de furcă mai abitir decât deșteptăciunea.

Erau oare proaste? Păi cu atât mai rău pentru deșteptăciunea care face nazuri față de doi haiduci grăbiți. Nouă ne plăcea mai mult această sărăcie cu duhul, care ne mângâia tocmai la timp. Pe deasupra, tața Lina era o susținătoare înfocată a domnitorului, slăvea cele făcute de marele Cuza și dădea de băut cui intra în han și striga: trăiască vodă Cuza! De altminteri, asta a și fost ceea ce ne-a atras la ea și ne-a făcut să pătrundem atât de repede în inimile celor două femei, căci, cu capetele aprinse de aceeași patimă și de vinul bun, într-o seară îi mărturisii Măriței cine eram și cât ne costase alegerea omului nostru.

Deșertăciune, tu ești pricina, tuturor relelor care pică pe capul omului! Tot Ilie avusese dreptate și de data asta! Prostia nu scapă niciodată, prilejul să dovedească cât e de nesfârșită. Așa că cel puțin am avut răgazul să sorbim două luni de zile din fericirea atât de greu de gustat în creierul munților și să ne amețim cântând serile la lumina lunii:

Hai, Lino, să trecem Oltu,
Să schimbăm vorba și portu,
Să trăim ca însurați,
Să zicem că suntem frați!

Într-o duminică de sfârșit de Cireșar cârciuma țăței Lina era înțesată de lume de toate felurile: țărani, văcari, ciobani, popi, ofițeri și chiar și un isprăvnicel. Mulți prieteni de ai lui Cuza, mulți dușmani. Hangița, amețită mai mult decât de obicei, își înveseli mușteriii povestind despre domnitor:

Într-o zi Cuza se duse să inspecteze o mică închisoare, din țară. Directorul îi înșiră în curte pe mușterii lui, vreo duzină de haimanale, cei mai mulți osândiți pentru înșelătorii, și domnitorul începu să-i întrebe:

- Tu ce ai făcut?
- Nimic măria ta!
- Ia te uită! Și tu?
- Nimic, vă jur!
- Nu mai spune!

Apoi întrebă mai departe, pe alții:

- Tu ce ai greșit?
- Cu nimic!

— Dar tu?

— Și eu îs nevinovat!

Același răspuns de la un cap la altul, până când Cuza ajunse la cel din urmă:

— Ei, și tu, tu ce ai făcut?

— Am furat, măria ta.

— Ai furat?

— Da, măria ta. Două găini.

— Și ce cauți atunci aici, printre oamenii ăștia cinstiți? Hai, șterge-o! Să nu te mai prind pe aici, hoțule! Și porunci directorului: să-l dați numai decât pe poart-afară pe tâlharul ăsta!

.....

Prieteni și neprieteni de ai lui Cuza au râs cu toții de șotia pusă pe seama omului care în clipa aceea era și cel mai iubit, și cel mai hulit din toată țara românească.

Da, râdeau, și hangița strălucea de bucurie, dar prostia ei nu aștepta decât această culme a fericirii pentru ca să se desfacă întocmai ca o varză sub nasul isprăvnicelului, căci, strecurându-se îndărătul băncii pe care ședeam toți trei, țața Lina ne arată mușteriiilor ei și spuse cu mândrie, bătându-ne pe umăr:

— Păi, vă cred, Cuza e odată om, dar dacă-l avem azi în fruntea țării... unor „haiduci” ca ăștia o datorăm!

— Na-ți-o! murmură Groza. O scăpă!

Ilie se apucă să fluiera a pagubă, scărpinându-se pe sub căciulă. Isprăvnicelului nu-i ardea de loc de fluierat, ci strigă deodată:

— Pe ei, băieți!

„Băieții” erau, ca din întâmplare, cam jumătate din mușterii. Nu-i deosebeai cu nimic de obișnuiții cârciumii, țărani, văca-

ri, ciobani, popi și ofițeri, dar erau tot atât de adevărați poterași, aduși după o urmărire isteată ca să-i dovedească țatei Lina și chiar și nouă că vodă Cuza nu era totul în țara asta.

Fără arme, fără cai, n-am putut face altceva, în fața celor douăsprezece, pistoale proptite-n piepturile noastre, decât să ne lăsăm legați – spre marea deznădejde a hangițelor, care urlau și se zbăteau să ne vină într-ajutor.

Erau sincere. N-a fost nici o capcană. Nici chiar șiretenie. Dar prostia inimilor simple îți dă mai mult de furcă decât viclenia deșteptilor.

Celelalte rămân treaba deșertăciunii și-a bucuriei nețărmurate.

Ne-au dus la Slobozia, unde am stat peste noapte. A doua zi în zori Lina era în curtea închisorii și striga cât o nebună:

— Am să-mi vând și cămașa de pe mine și am să vă scot de aici! Ah, ciocoi blestemați! Am să v-arăt eu vouă!

Dorobanții ne-au pus fiare la mâini și la picioare ca să ne ducă la scaunul județului. Se uitau la hangiță și făceau haz:

— Ai dracului haiduci! Toate hangițele-s moarte după ei.

— Dacă-s buni trăgători!

Convoiul porni către răsăritul soarelui și îndată căldura ajunsese înăbușitoare. Era secetă. Nici un strop de ploaie de două luni de zile. Semănăturile, pârjolate, nu-ți mai lăsau nici o nădejde. Doar porumbul ar fi putut să se mai îndrepte, de-ar fi dat o ploaie la timp. Din pricina asta, nu vedeai decât alaiuri cu prapuri, icoane, tămâie și moaște.

Întâlnirăm în drum una din mascaradele astea. Erau bucu-roși și mândri pentru că, într-adevăr, către prânz o ploaie cu găleata căzuse peste prostia omenească și peste bietele noastre trupuri arse de noroi, de praf și de sudoare amestecate.

Alaiul se încrucișa cu noi pe când, păziți de șase dorobanți călare, târam ca vai de capul nostru fierăria grea, picioarele însângerate și soarta nerecunoscătoare. Popii, în frunte, își urlau rugăciunile de mulțumire. Au trecut pe lângă noi fulgerându-ne cu privirile. Gloata care îi urma, drojdia sfintei și frumoasei vieți pământești, se purtă mai josnic decât popii, mormăind pe când treceau pe lângă noi:

— Tâlharilor! Ucigașilor ! Groza răcni:

— Fir-ați ai dracului de nerozi! Nu suntem nici tâlhari, nici ucigași! Suntem haiduci! Vitelor! Lepădăturilor ! Noroc că, nu ne-am bizuit niciodată pe voi, c-altfel am fi avut de ce să ne zburăm creierii!

Beștelii plecară capul. Alaiul trecu molfăindu-și pomelnicul.

Se scursese mai bine de un an și jumătate din ziua prinderii noastre, și tot mai lâncezeam în fiare, fiecare singur într-o tainică umedă, fără să fi fost judecați, fără să știm de soarta care ne aștepta. Cercetarea, mergea drumul ei agale, grămădind în spinarea noastră toate omorurile și jafurile ale căror făptași rămăseseră, de douăzeci de ani, necunoscuți.

Groza nu mai era om, boala îl schilodise, nu mai putea deschide ochii. Cea de a doua iarnă îi scurtă suferințele, și plecă să-i povestească Domniței din Snagov că luptele noastre n-au fost zadarnice și că cel puțin Cuza se dovedise vrednic de încrederea haiducilor.

Într-o dimineață tristă din mijlocul lui dechembrar fu scos din fiare și ni se îngădui, lui Ilie și mie, să-l privim, pentru cea din urmă dată, în curtea închisorii, unde fusese întins cu fața la cer. Țăranii veniți să-și vândă pușcăriașilor roadele stăteau în jurul trupului neînsuflețit al vajnicului haiduc și se închinau când unul dintre ei, un bătrân cu privirea blândă, își scoase căciula și zise cu glas hotărât:

— Frați creștini! Vedeți voi omul ăsta? Fără ajutorul dat de el cândva, de mult aș fi fost mort. Iacă-s zece ani, cel mai bun și mai chipeș dintre feciorii mei fusese prins cu arcanul. Timp de șapte ani de zile, cât ar fi ținut milităria lui, n-aș fi putut să mă bizui pe ajutorul nimănui, pentru că frații lui erau niște nerecunoscători. Bătrân și bolnav, pieream singur și deznădăjduit în bordeiul meu, când, într-o bună zi, l-am întâlnit pe omul acesta — Dumnezeu să-i ierte greșelile — și el m-a pus să-i povestesc necazurile. I-am mărturisit deznădejdea mea. Venise anume ca să mă ajute. Auzise vorbindu-se printre locuitori că un biet bătrân zăcea părăsit sus în capul satului, în pădure, și în ziua aceea mi-a pus în mână niște parale cu care am scos-o la capăt.

Venea de două ori pe an, tot timpul cât feciorul meu fu silit să stea departe de mine din pricina blestematei de ostășie; îmi lăsa de fiecare dată bani, mai mulți decât aveam nevoie, așa că îi trimiteam și bietului ostaș și, într-o vară, binefăcătorul ăsta al meu veni cu vreo treizeci de flăcăi, dărâmară bordeiul prăpădit în care stăteam și îmi ridicară unul nou și sănătos, până-n asfințit. — Acuma îl găsesc aici, deschidă-i Domnul porțile cerului!

Bătrânul alergă la chelărie și se întoarse cu o lumânărică pe care o aprinse la căpătâiul mortului; apoi îngenunche și îi sărută mâna dreaptă pusă pe piept.

Chiar în ziua în care a fost îngropat Groza, când inima mea mai gema încă de tristul lui sfârșit, mi-a fost dată o bucurie ciudată. Ciudată, pentru că dacă ne bucurăm totdeauna când ne întâlnim cu un vechi prieten, nu poți totuși să te bucuri văzându-l intrând pe poarta închisorii! Am fost totuși bucuros să-l revăd pe Buzdugan, bunul Buzdugan, tovarășul din zilele luminoase de odinioară, veselul cântăreț care știa să uluiască fetele c-o foaie de salcâm și care ne lăsase baltă după prăpădul de la Snagov ca să se ducă să tâlhărească Dumnezeu știe pe unde. Ne-am pomenit cu el, la fel de vesel ca totdeauna, cu toate că era în fiare.

— Ah, aici sunteți! strigă el în fața paznicilor, trântindu-se istovit la pământ în curtea închisorii. Apoi, folosindu-se de o clipă când ei erau cu ochii aiurea, șopti: — O să scăpați curând! Mi-a spus Lina acu o lună...

Am fost duși înapoi în tainițele noastre, dar ce zile îngrozitoare, ce nopți nedormite am avut de trăit gândind neîncetat la această nădejde: o să scăpăm în curând! Cât erau de întemeiate spusele hangiței? Ce putea ea să știe, nenorocita? Da-ni se va drumul? Era o nebunie măcar să visăm la așa ceva! Gânde-a ea oare să atace închisoarea cu o armată de haiduci închipuiți și să ne scape, ca-n povești?

Mă istovisem în fel de fel de socoteli, mai cu seamă noaptea, cu ochii deschiși în beznă, în timp ce paznicii strigau pe rând:

— Număru unu-u-u-u...! Bi-i-i-i-ne!

Moartea lui Groza fu urmată de două săptămâni de frământare chinuită, apoi, la întâi ianuarie 1866, ușa celulei se deschise: intră Ilie, și cu el un domn, care era noul director al închisorii, sosit în ajun, și îl recunoscu ca, fiind un tânăr boier de al lui Cuza, știut de la Snagov.

Ne strânse mâna și ne spuse, șoptit:

— O să fugiți de aici îndată ce-oi găsi niște paznici pe gustul meu. Asta o să fie peste câteva zile. O să punem noi la cale ceva care să acopere lucrurile. După aceea voi demisiona. M-a trimis Cuza să vă scap de ocna pe viață, cum vă pregătesc ciocoi, căci, aflați de la mine, scaunul prietenului nostru se clatină rău. Nu mai ține mult. E chestie de săptămâni.

Îi spusei:

— Mai e un prieten pe care trebuie să-l lăsați să iasă cu noi: Buzdugan.

— Buzdugan nu-i haiduc!

— Ba da. A luptat cu noi sub ordinele Floricichii. Numai după asta s-a apucat de tâlhării, din deznădejde.

— Bine, o să plecați toți trei. Și o să vă dau cinci zile să vă faceți nevăzuți, după care anunț fuga voastră, și atunci, vai de voi! Nici Dumnezeu nu vă mai poate scăpa!

.....

Pe o noapte de viscol, cu vârtejuri de zăpadă, ieșeam îmbrăcați în mocani, cu niște căciuli cât toate zilele, și fiecare, sub cojoc, cu o flintă.

Ger, de crăpau pietrele. În pustietatea înfiorătoare, se auzeau lupii urlând în depărtare. În fața pașilor noștri se întindea pământul dușmănos, amenințător, gata să ne înghită.

Niciodată viața nu mi s-a părut atât de frumoasă!

Doamne-Dumnezeule, de ce nu s-o fi deschizând oare pământul să-l înghită pe omul lacom și de nimic?

Asta mi-am zis în ziua groaznică de iarnă când am nimerit cu toții – trei amărâți de pușcăriași fugiți, morți de frig – la stâna „haiducului” din Transilvania, și am dat peste un Movilă urât, mic la suflet, calic, zgârcit!

Oh, lume! Nu mă doare când ești urâtă. E dreptul tău și te folosești de el de nouă ori din zece. Dar când vrei să-ți întinzi slutenia și pe zecimea asta din viață, atunci nu! Colțișorul ăsta-i e-al meu, nu pune mâna! Are și el dreptul la viață!

— Movilă! Movilă! Asta-i tot ce cereai tu de la viață! Să ai o mie de oi de tuns și de muls? Zece argați prost-plătiți? Burtă mare, ceafă groasă, nevastă cu zestre, hârtii în regulă și să te vezi baci? Va să zică, după chibzuiala ta, lumii asta-i lipsea? Brânză, oi și lână? Atunci ce dracu cătai tu în haiducie și de ce nu te-ai apucat de la-nceput să faci ce faci, pentru că sătunii îi lasă pe alde Movilă s-ajungă baci, dacă numai ăsta li-i visul lor în viață...

.....

Către începutul lui Prier plecarăm de la stâna împuțită să ne întoarcem la noi. Încă din luna lui Făurar ciocoi strecurați la comanda armatei îl răsturnaseră pe Cuza. Ei, ciocoi, erau acum stăpânii țării. Nu boierii, ci slugoii lor, deci rău! Valea Bâscii răsuna de noul cântec haiducesc:

Foaie verde mă creșesc,
Stau în drum și mă gândesc;
Ce să fac, ce să muncesc,
Pâinea să-mi agonisesc,

Copiii să mi-i hrănesc?
Un' mă duc și orice fac.
Eu de ciocoi nu mai scap!
De frica zapciului
Și de groaza birului
Uitai drumul satului
Și coarnele plugului
Și luai drumul crângului
Și poteca codrului
Și flinta haiducului.
Și decât în silnicie,
Mai bine în haiducie.
Ce-o vrea Dumnezeu să fie!

Ne aflam la mormântul Floricichii, și mă tânguiam:

— Domniță din Snagov! Auzi tu strigătele noastre? Venim de sus din munți, de acolo de unde omul rămâne cum l-a făcut Domnul, și aici, în vale, totul trebuie luat de la-nceput! Acu treisprezece ani, aici în locul în care-ți odihnesc oasele, ascultam legenda haiducului Gheorghită și tu ziceai că „în lumea asta toate se sfârșesc cu un cântec haiducesc”. Da, toate se sfârșesc, dar și toate încep cu un cântec haiducesc, asta-i viața!

Buzdugan se duse să ia vin dintr-un sat din apropiere. Ilie se lungi la umbra bradului Floricichii. În vremea din urmă bunul nostru înțelept nu mai vorbea, se închisese în el. Îmbătrânise mult și de-abia dacă voia să mănânce câte ceva.

L-am lăsat acolo și m-am dus să caut vreascuri uscate, pentru că aveam de fript niște carne de berbec, dar nu făcui decât vreo cincizeci de pași, și deodată o detunătură zgudui văzduhul și mă pironi locului. Toate îmi trecură prin cap, numai gândul că omul care niciodată în viața lui nu deznădăjduise își curmase zilele, nu.

Mă întorsei, zicându-mi că pesemne Ilie trăsese din greșeală!

Nu, nu fusese din greșeală. Îl găsii cu capul sfărâmat, dându-și sufletul, cu flinta între picioare.

.....

Buzdugan se întorcea, cântând din frunză de salcâm, cu două tigve pline cu vin în mână. Ieșii înaintea lui și, aruncându-i-mă de gât, îi strigai:

— Frate Buzdugane! Am rămas singuri! Dar suntem tineri și cumsecade. Vom merge împreună să răspândim în lume tot ce-i mai bun din tinerețea și bunătatea noastră.

EDITAT : Lau Voi*****_*******

Exemplar gratuit